



विद्यालय व्यवस्थापनका लागि
विद्यालय खरिद निर्देशिका
विद्यालय निर्माण कार्यविधि
सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षण
विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चारको प्रयोग

स्रोत सामग्रीहरूको सँगावो



EUROPEAN UNION



ASIAN DEVELOPMENT BANK



विषयसूची

दुई शब्द.....	२
शीर्षक: खण्ड क (विद्यालय खरिद निर्देशिका).....	३
विषयसूची.....	५
विषयवस्तु विस्तार.....	७
शीर्षक: खण्ड ख (विद्यालय निर्माण कार्यविधि).....	२७
विषयसूची.....	३१
विषयवस्तु विस्तार.....	३३
अनुसूची.....	९२
शीर्षक: खण्ड ग (सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षण).....	१०७
विषयसूची.....	१०९
विषयवस्तु विस्तार.....	१११
अनुसूची.....	११७
शीर्षक: खण्ड घ (विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चारको प्रयोग).....	१३५
विषयसूची.....	१३७
विषयवस्तु विस्तार.....	१३९

प्रकाशक:

नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

सानोठिमी, भक्तपुर

© प्रकाशक

संस्करण:

वि. सं. २०७७ (ई. सं. २०२०)

विकास र मुद्रण:

यो पुस्तिका एसियाली विकास बैङ्क-युरोपेली सङ्घको संयुक्त लगानीको प्राविधिक सहायताबाट ब्रिटिस काउन्सिलमार्फत विकास तथा मुद्रण गरिएको हो ।

दुई शब्द

विद्यालयको नियमित, कार्यकुशलतापूर्वक तथा विधिसम्मत सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको सिधा प्रभाव विद्यालय शिक्षाको गुणस्तरीयतामा पर्ने कुरामा दुई मत छैन । यसर्थ अग्रणी विद्यालयको रूपमा आफ्नो पहिचान बनाउन व्यवस्थापनले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । विद्यालय व्यवस्थापनले लिने विभिन्न निर्णयहरू नियमसम्मत ढङ्गबाट भयो भने विद्यालयको कार्य सम्पादन लक्ष्यबमोजिम हुने छ । तर विद्यालयले लिने सानोभन्दा सानो निर्णय पनि गलत भयो भने त्यसको असर विद्यार्थीदेखि अभिभावक तथा विद्यालय समुदायमा समेत पर्न सक्छ र विद्यालयको छविमा समेत असर पर्न जाने हुन्छ ।

विद्यालयको गुणात्मक सुधार गर्न सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागिता अपरिहार्य हुन्छ । त्यसैले भौतिक निर्माण, सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षा, व्यवस्थापन कार्यकुशलताका लागि सूचना तथा प्रविधिको उपयोग तथा सार्वजनिक खरिदको प्रक्रिया एवं वित्तीय व्यवस्थापनसम्बन्धी विद्यालयले लिने निर्णय तथा विद्यालयले प्रवाह गर्ने सूचना अत्यन्त महत्त्वपूर्ण हुन्छन् । यी कार्यहरू कानूनसम्मत तवरबाट र मितव्ययी तथा समयमा सम्पादन गर्न विद्यालय व्यवस्थापनमा अग्रणी भूमिका खेल्नुपर्ने प्रधानाध्यापकलगायत व्यवस्थापनमा सहभागी हुनुहुने व्यक्तित्वहरूको स्व-सहजीकरणका लागि यो सँगालो तयार गरिएको छ । यसका लागि युरोपियन युनियन र एसियाली विकास बैङ्कको प्राविधिक सहयोग र वित्तीय सहयोग उपलब्ध भई नेपाल सरकार, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रद्वारा प्रकाशनमा ल्याइएको छ ।

यस पुस्तिकामा विभिन्न सेवा तथा वस्तु खरिद प्रक्रिया, विद्यालय भवन निर्माण प्रक्रिया, सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षण, सुरक्षित विद्यालय निर्माणमा विद्यालयको भूमिका तथा प्रभावकारी विद्यालय व्यवस्थापनमा सूचना प्रविधिको प्रयोगसम्बन्धी विषयहरू समेटिएका छन् । यो पुस्तिकाको पूर्ण प्रयोगद्वारा विद्यालयमा कुशल व्यवस्थापन स्थापित भई गुणस्तरीय शिक्षाको सर्वसुलभतामा पुस्तिकाको महत्त्वपूर्ण योगदान रहने विश्वास लिएको छु ।



बैकुण्ठ प्रसाद अर्याल,
महानिर्देशक,
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
नेपाल सरकार ।

खण्ड क

(विद्यालय खरिद निर्देशिका)

विषयसूची

१. निर्देशिका परिचय.....	७
१.१ पृष्ठभूमि.....	७
१.२ निर्देशिकाका उद्देश्यहरू.....	७
१.३ निर्देशिकाको प्रयोग.....	७
२. सार्वजनिक खरिदका आधारभूत विषय.....	८
२.१ खरिदको परिभाषा.....	८
२.२ खरिदका चरणहरू.....	८
२.३ खरिदका सिद्धान्तहरू.....	९
२.३.१ पारदर्शिता.....	९
२.३.२ जबाफदेहिता.....	९
२.३.३ प्रतिस्पर्धा.....	९
२.३.४ इमानदारिता.....	९
२.३.५ खर्चको अधिकतम प्रतिफल.....	९
२.३.६ स्वार्थ बाध्नु.....	१०
२.४ खरिद योजना.....	१०
२.५ खरिदका किसिम.....	१०
२.६ मालसामान र निर्माण कार्य खरिद विधि.....	१०
२.६.१ अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा खुला बोलपत्र आह्वान गरी.....	१०
२.६.२ राष्ट्रिय स्तरमा खुला बोलपत्र आह्वान गरी.....	१०
२.६.३ सिलबन्दी दरभाउपत्र आह्वान गरी.....	१०
२.६.४ सोभै खरिद गरी.....	११
२.६.५ उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायलाई सहभागी गराई.....	११
२.६.६ अमानतबाट.....	११
२.६.७ एकमुष्ट दर.....	११
२.६.८ क्याटलग खरिद.....	११
२.६.९ सीमित बोलपत्र.....	११
२.६.१० बाइब्याक तरिकाको खरिद.....	११
२.७ सेवा खरिद विधि.....	११
२.७.१ गुणस्तर र लागत विधि.....	१२

२.७.२ गुणस्तर विधि.....	१२
२.७.३ निश्चित बजेट विधि.....	१२
२.७.४ न्यून लागत विधि.....	१२
२.७.५ सोभै खरिद.....	१२
३. सामुदायिक विद्यालय स्तरको खरिद व्यवस्था.....	१३
३.१ सामुदायिक विद्यालय स्तरको खरिद तथा खरिदका चरणहरू.....	१३
३.२ विद्यालयमा खरिद एकाइको स्थापना.....	१३
३.३ मूल्याङ्कन समितिको गठन.....	१३
३.४ निर्माण समितिको गठन.....	१४
३.५ खरिदको क्षेत्र.....	१४
३.५.१ खरिदका सीमा.....	१४
३.५.२ निर्माण कार्यको खरिद.....	१५
३.५.३ मालसामान खरिद.....	१५
३.५.४ सेवा खरिद.....	१५
३.५.५ अन्य सेवा खरिद.....	१५
३.६ विद्यालय स्तरमा गरिने खरिद विधि.....	१६
३.६.१ निर्माण कार्य खरिद.....	१६
३.६.२ मालसामान खरिद.....	१६
३.६.३ सेवा खरिद.....	१७
३.६.४ अन्य सेवा.....	१७
३.७ खरिदका चरणहरू.....	१७
३.७.१ खरिद योजना तयार गर्ने.....	१७
३.७.२ मौजुदा सूची तयार गर्ने.....	१८
३.७.३ सिलबन्दी दरभाउपत्र विधिका चरणहरू (निर्माण कार्य र मालसामान).....	१८
३.७.४ सोभै खरिदका चरणहरू (मालसामान तथा निर्माण).....	२१
३.७.५ सोभै खरिदका चरणहरू (सेवा).....	२३
३.७.६ उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायमार्फत खरिदका चरणहरू.....	२३
४. अभिलेख राख्ने तथा परीक्षण गर्ने.....	२४
४.१ अभिलेख.....	२४
४.२ आन्तरिक लेखापरीक्षण.....	२५
४.३ सामाजिक परीक्षण तथा पारदर्शिता.....	२५

१. निर्देशिका परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

सामुदायिक विद्यालयहरूले नेपाल सरकारबाट अनुदान प्राप्त गरिरहेका छन् र यस्तो अनुदान हरेक वर्ष वृद्धि समेत भइरहेको छ। धेरै सामुदायिक विद्यालयहरू आफैले पनि स्रोत आर्जन गरिरहेका हुन्छन्। नेपालमा सामुदायिक विद्यालयहरूले गर्ने खर्च वृद्धि हुँदै गइरहेको छ। सामुदायिक विद्यालयहरूमा विद्यालय स्तरको खरिद गर्दा सार्वजनिक खरिद प्रक्रियाको (सार्वजनिक खरिद ऐन, नियमावली) पालना गरी निर्माण कार्य, मालसामान वा सेवा खरिद गर्नुपर्ने हुन्छ।

सामुदायिक विद्यालयहरूमा मुख्य रूपमा फर्निचर, अध्ययन अध्यापन सामग्री, मसलन्द सामान, निर्माण सामग्री आदि खरिद गर्ने तथा विद्यालय भवन निर्माण गर्ने कामहरू सोभै खरिद प्रक्रियाबाट हुने गरेका छन्। विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले (२०७४-०७९) विद्यालय स्तरमा खरिद प्रणालीलाई मजबुत बनाई निर्धारित कामबाहेक अन्यत्र खर्च हुन सक्ने जोखिम न्यूनीकरण गर्न अपनाउनुपर्ने उपायहरूमध्ये पहिचान गरिएको एउटा उपायका रूपमा विद्यालयहरूलाई खरिद प्रक्रियामा सबल बनाई सार्वजनिक कोषको उपयोगमा प्रभावकारिता, दक्षता र पारदर्शिता सुनिश्चित गर्नु हो। त्यसकारण विद्यालय स्तरमा हुने खरिदका लागि उपयुक्त खरिद निर्देशिका तयार गरी विद्यालयहरूमा खरिदसम्बन्धी तालिम दिनु जरुरी रहेको कुरा महसुस गरिएको छ। यो निर्देशिका नेपालको प्रचलित सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमावलीमा आधारित रही विद्यालय स्तरको खरिदलाई लक्षित गरी तयार गरिएको छ। यसै निर्देशिकाअनुसार विद्यालय स्तरको खरिद क्षमता सबल बनाउन तालिम सञ्चालन गरिने छ।

१.२ निर्देशिकाका उद्देश्यहरू

यो निर्देशिकाका उद्देश्यहरू निम्नबमोजिम रहेका छन्:

- क. सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमबमोजिमका प्रक्रियाहरूका आधारमा सामुदायिक विद्यालयहरूमा खरिदसम्बन्धी ज्ञान दिने
- ख. खरिदसम्बन्धी विषयमा सामुदायिक विद्यालयको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

१.३ निर्देशिकाको प्रयोग

यस खरिद निर्देशिकाले विद्यालय स्तरमा हुने निर्माण कार्य, मालसामान खरिद तथा सेवा खरिदमा अपनाउनुपर्ने खरिदका चरणहरूका सम्बन्धमा निर्देशित गर्दछ। निर्देशिकाको अनुसूचीमा उल्लेख गरिएका कागजातहरूलाई विद्यालयले आवश्यकताअनुसार निर्माण कार्य, मालसामान वा सेवा खरिदमा प्रयोग गर्नुपर्ने छ। सार्वजनिक खरिद ऐन, नियममा कुनै परिवर्तन वा संशोधन भएमा त्यस्ता संशोधन र परिवर्तनलाई सोहीअनुरूप पालना गर्नुपर्ने छ।

यो खरिद निर्देशिका विद्यालय स्तरको खरिदसम्बन्धी आधारभूत कुराहरू बुझ्न सहयोग गर्ने गरी तयार गरिएको छ। निर्देशिकाको प्रयोगले सामुदायिक विद्यालयहरू आफूलाई प्रत्यायोजन गरिएको वित्तीय

अधिकारको प्रयोगका लागि आत्मनिर्भर भई निर्णय गर्न सक्षम हुने छन् । खरिदसम्बन्धी निर्णय गर्दा खरिदको उद्देश्यलाई ध्यानमा राखी कागजातहरूको अभिलेख उपयुक्त ढङ्गबाट राख्नुपर्दछ ।

२. सार्वजनिक खरिदका आधारभूत विषय

२.१ खरिदको परिभाषा

खरिद भन्नाले कुनै संस्था वा व्यक्तिले आवश्यकताअनुसारको निर्माण कार्य, मालसामान वा सेवा खरिद गर्दा अपनाउनुपर्ने सम्पूर्ण प्रक्रिया हो । यसअन्तर्गत आवश्यकता पहिचान तथा त्यसको पुस्त्याइँ, लागतअनुमान तयार गर्ने, खरिदको स्वीकृति, दरभाउ प्राप्त गर्ने, दरभाउको मूल्याङ्कन गर्ने, खरिद आदेश दिने र मालसामान वा सेवा प्राप्त गर्ने प्रक्रियासमेत समावेश हुन्छन् ।

२.२ खरिदका चरणहरू

खरिद चक्रमा सामान्यतया देहायका चरणहरू हुन्छन् :

- **खरिद योजना (Procurement plan):** खरिदको पहिचान, खरिद प्रक्रियाको समय, उपलब्ध स्रोत र उपलब्धिका आधारमा योजना अद्यावधिक गर्ने
- **स्पेसिफिकेसन र लागत अनुमान (Specification and cost estimates):** खरिद गरिने विषयसँग सम्बद्ध स्पेसिफिकेसन तयार गर्ने, स्पेसिफिकेसनअनुसार लागत अनुमान गर्ने
- **बोलपत्र कागजात वा कोटेसन कागजात तयारी (Preparation of solicitation documents):** खरिदको प्रकार, प्रकृति र आकारअनुसार उपयुक्त बोलपत्र कागजात वा कोटेसन कागजात वा प्रस्ताव कागजात (bid or quotation or request for proposal) तयार गर्ने
- **लागत अनुमान र कागजातको स्वीकृति (Approval of cost estimation and solicitation document):** खरिद गरिने सामान वा निर्माणको स्पेसिफिकेसन, परिमाण, लागत अनुमान तथा तयार गरिएको कागजात स्वीकृत गर्ने
- **खरिद आह्वान र कागजात प्राप्ति (Solicitation from Supplier / bidder, or Service provider):** खरिदको प्रकृति र तरिकाअनुसार जारी गरिएको सूचना (Requests for Quotation (RFQ), Request for Expression of Interest (EOI), Requests for Standing List (RSL) or Invitation for Bid (IFB)) अनुसार ती कागजात प्राप्त गर्ने
- **मूल्याङ्कन (Evaluation/Review):** जारी भएको कागजातमा तोकिएअनुसारको मूल्याङ्कन कार्यविधिअनुसार ती बोलपत्र, कोटेसन, प्रस्तावको मूल्याङ्कन गर्ने
- **वार्ता र सम्झौता (Negotiation and Contract):** बोलपत्र कागजात, कोटेसन कागजात वा प्रस्तावबमोजिम प्रस्तावकसँग कामको प्रकृति, कार्यसम्पादनको तरिका, भुक्तानी गर्ने तरिका जस्ता विषयमा वार्ता र सम्झौता गर्ने

- **कार्य सम्पादन (Performance of contract):** सम्झौताअनुसार खरिदका लागि विद्यालय र आपूर्तिकर्ता, निर्माण व्यवसायी वा सेवा प्रदायकबाट तोकिएको कार्य सम्पादन गर्ने
- **वारेन्टी वा त्रुटि सच्याउने (Warranty / Defect Liability):** सम्पादन गरिएको कार्यमा कुनै गल्ती फेला परेमा सम्झौतामा उल्लेख भएबमोजिम वारेन्टीबाट वा निर्माणपछिको त्रुटि सच्याउने प्रक्रियाबाट सुधार गर्ने
- **अभिलेखीकरण (Documentation):** खरिद एकाइले खरिद कार्य सम्पन्न भएको सात वर्षसम्म खरिदसँग सम्बन्धित कागजात सुरक्षित राख्ने

२.३ खरिदका सिद्धान्तहरू

सामान्यतया सबै सार्वजनिक खरिदमा लागु हुने खरिदका सिद्धान्तहरू निम्नबमोजिम हुन्छन्:

२.३.१ पारदर्शिता

सबै किसिमका खरिद गर्दा खुला र पारदर्शी तरिकाबाट गर्नुपर्ने र प्रत्येक इच्छुक पक्षहरूलाई खरिद सम्झौता प्रदान गर्ने र सम्झौता व्यवस्थापन गर्ने प्रक्रियाहरूका बारेमा परिचित हुन र यसबारे बुझ्न प्रोत्साहित गर्नुपर्छ ।

यस अन्तर्गत सार्वजनिक खरिद ऐन, नियम र नमुना बोलपत्रसम्बन्धी कागजातहरूका आधारमा गरिने खरिदसम्बन्धी प्रक्रियाहरूलाई व्यापक प्रचारप्रसार गर्ने कुराहरूसमेत पर्दछन् ।

२.३.२ जबाफदेहिता

खरिदसम्बन्धी निर्णय गर्ने जिम्मेवार व्यक्ति जहिले पनि स्पष्ट पहिचानसहित जवाफदेही हुनुपर्दछ । असल खरिद प्रणालीमा निर्णय प्रक्रियामा संलग्न हुने सबैको जिम्मेवारी स्पष्ट रूपमा निर्धारण भएको हुनुपर्दछ, जसबाट सम्बन्धित सबैलाई आफ्नो निर्णयप्रति पूर्ण जवाफदेही बनाउन सकियोस् ।

२.३.३ प्रतिस्पर्धा

उचित कारण रहेको अवस्थाबाहेक खरिद गर्दा खुला प्रतिस्पर्धाका माध्यमबाट गर्नुपर्छ, जसबाट राम्रा आपूर्तिकर्ता र निर्माण व्यवसायी वा सेवा प्रदायकलाई आकर्षित गर्न सकियोस् ।

२.३.४ इमानदारिता

खरिदको जिम्मेवारी रहने विद्यालय वा व्यवस्थापन समितिको इमानदारिताप्रति कहिल्यै शङ्काको अवस्था आउनु हुँदैन । कुनै पनि अवस्थामा उनीहरू भ्रष्टाचार वा आपूर्तिकर्ता वा यस्तै भ्रष्टाचारजन्य अन्य कसैसँगको मिलेमतोमा संलग्न हुनु हुँदैन ।

२.३.५ खर्चको अधिकतम प्रतिफल

खरिदका क्रममा जहिले पनि गुणस्तरीय र उपयुक्त मालसामान, निर्माण कार्य वा सेवा ठिक समय र उचित मूल्यमा प्राप्त गर्ने लक्ष्य लिई खर्चको अधिकतम प्रतिफलको मान्यतालाई पालना गर्नुपर्छ । यसको अर्थ मितव्ययिता र दक्षताको पालना गर्नु हो ।

२.३.६ स्वार्थ बाफिनु

स्वार्थ बाफिने अवस्था त्यति बेला आउँछ, जब व्यक्ति र सङ्गठनको पेसागत कर्तव्यसँग व्यक्तिगत चाहना बाफिन जान्छ ।

२.४ खरिद योजना

निर्माण कार्य, मालसामान वा सेवा खरिदसम्बन्धी कुनै क्रियाकलाप सुरु गर्नुपूर्व खरिद योजना तयार गर्नुपर्छ । खरिद योजना बनाउँदा उपलब्ध बजेट, खरिदको किसिम, निश्चित खरिदका लागि लाग्ने समय तय गरी उल्लेख गर्नुपर्छ । वार्षिक खरिद योजना प्रत्येक आर्थिक वर्षमा बनाउनुपर्दछ ।

२.५ खरिदका किसिम

खरिद निम्न चार किसिमका हुन्छन्:

- मालसामान खरिद: कम्प्युटर, फोटोकपी मेसिन, फर्निचर, सवारी साधन, निर्माण सामग्री, मोटर उपकरण आदि जस्ता मालसामानहरू ।
- निर्माण कार्य खरिद: विद्यालय भवन निर्माण, पानी आपूर्तिसम्बन्धी निर्माण, सडक निर्माण आदि ।
- सेवा खरिद: परामर्श दाता/विशेषज्ञको सेवा खरिद ।
- अन्य सेवा खरिद: मर्मत, भाडा, ढुवानी, सरसफाइ, सुरक्षा, ज्यामी, सवारी साधन भाडा खरिद ।

२.६ मालसामान र निर्माण कार्य खरिद विधि

सार्वजनिक खरिद ऐन, नियमअनुसार निर्माण कार्य र मालसामान खरिद गर्दा निम्न किसिमका १० ओटा विधिहरू प्रयोग हुन सक्दछन्:

२.६.१ अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा खुला बोलपत्र आह्वान गरी

कामको प्रकृति जटिल किसिमको भएको अवस्थामा वा उच्च स्तरको प्रविधि र स्रोतको आवश्यकता पर्ने र ठूलो मात्राको काम गराउनु पर्दा यो विधि अपनाइन्छ ।

२.६.२ राष्ट्रिय स्तरमा खुला बोलपत्र आह्वान गरी

कामको प्रकृति जटिल नरहेको, उच्च स्तरको प्रविधि र स्रोतको आवश्यकता नपर्ने तुलनात्मक रूपमा कामको मात्रा पनि कम रहेको अवस्थामा यो विधि प्रयोग हुन्छ ।

२.६.३ सिलबन्दी दरभाउपत्र आह्वान गरी

तयारी अवस्थामा उपलब्ध हुने मालसामान वा थोरै मूल्यका स्तरीय स्पेसिफिकेसन अनुसारका मालसामान वा थोरै लागतका सामान्य किसिमका निर्माणसम्बन्धी काम यस विधिको प्रयोगबाट गरिन्छ ।

२.६.४ सोभै खरिद गरी

निकै कम मूल्यका मालसामान र निर्माणसम्बन्धी कार्य दरभाउको तुलना गरी सोभै खरिद गरिन्छ ।

२.६.५ उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायलाई सहभागी गराई

कुनै योजनाको दिगोपनका लागि वा योजनाको कुनै सामाजिक उद्देश्य प्राप्त गर्न, समुदायको सहभागिता आवश्यक हुन्छ भने त्यस्तो अवस्थामा यो विधि प्रयोग गरिन्छ ।

२.६.६ अमानतबाट

यस विधिबाट काम गराउँदा काममा लागेको समय र खपत भएका सामग्रीका आधारमा भुक्तानी गरिन्छ । मर्मतसम्भार जस्ता सामान्य प्रकृतिका काम, सरसफाइसम्बन्धी कामहरू यस विधिबाट गराउन सकिन्छ । अमानतबाट काम गर्न एक तह माथिको अधिकारीबाट स्वीकृति लिनुपर्छ । निर्माणसम्बन्धी काम गराउँदा आवश्यक निर्माण सामग्री उपलब्ध गराई ज्यालामा काम गराउन सकिन्छ ।

२.६.७ एकमुष्ट दर

दुई करोड रुपियाँसम्मको निर्माणमा योग्यता परीक्षण नगरी एकमुष्ट दरबाट खरिद गर्न सकिन्छ । यसको प्रतिस्पर्धात्मक तरिका कार्यालयको लागत अनुमानमा छुटका आधारमा गरिन्छ ।

२.६.८ क्याटलग खरिद

हेभी इक्विपमेन्ट, सवारी साधन, मेसिनरी वा स्वास्थ्य उपकरण जस्ता सामान उत्पादक वा उत्पादकका अधिकृत बिक्रेतासँग प्रतिस्पर्धा गराई खरिद गरिने तरिका क्याटलग खरिद हो ।

२.६.९ सीमित बोलपत्र

मुलुकमा प्रतिस्पर्धी बोलपत्रदाताहरू नै सीमित भएको अवस्थामा ती उपलब्ध बोलपत्रदाताहरूबिच प्रतिस्पर्धा गराई गरिने खरिद सीमित बोलपत्र हो ।

२.६.१० बाइब्याक तरिकाको खरिद

निश्चित समयपछि औचित्यहीन हुने वा जनस्वास्थ्य वा वातावरणका दृष्टिले लिलाम गर्न वा भण्डारण गरी राख्न नमिल्ने वा प्रयोग गर्न नहुने अवस्थाका मालसामान वा मेसिनरी औजार तोकिएबमोजिम मूल्याङ्कन गरी सम्बन्धित उत्पादक वा आपूर्तिकर्तालाई फिर्ता दिई नयाँ लिने विधि बाइब्याक तरिकाको खरिद विधि हो ।

२.७ सेवा खरिद विधि

सार्वजनिक खरिद ऐन, नियममा व्यवस्था भएबमोजिम मूल रूपमा परामर्श सेवा खरिदसम्बन्धी पाँच ओटा विधिबाट परामर्शदाता छनोट गर्ने व्यवस्था छ ।

२.७.१ गुणस्तर र लागत विधि

गुणस्तर र लागत विधिमा प्राविधिक प्रस्तावको गुणस्तर र सेवाको मूल्यलाई आधार लिइन्छ। गुणस्तर र लागत विधिमा प्रस्तावित सेवाको लागत छनोटको आधार हुने हुनाले यस्तो छनोट विधिको प्रयोग निम्न अवस्थामा गर्न सकिन्छ:

- सेवाको क्षेत्र स्पष्ट रूपमा परिभाषित गर्न सकिने अवस्थामा
- कार्य क्षेत्रगत सर्तमा गर्नुपर्ने कामको (परिमाण, लाग्ने समय, तयार गर्नुपर्ने प्रतिवेदन, तथ्याङ्क आदि) विवरण खुलेको अवस्थामा र
- लागत अनुमान उचित मूल्यमा गर्न सकिने अवस्थामा

२.७.२ गुणस्तर विधि

यस विधिअन्तर्गत प्राविधिक प्रस्तावको गुणस्तरीयताको मूल्याङ्कनमा उच्चतम ठहरिएको प्रस्तावदातासँग आर्थिक प्रस्तावका बारेमा वार्ता गरी सम्झौता प्रदान गरिन्छ।

२.७.३ निश्चित बजेट विधि

प्राविधिक र आर्थिक प्रस्तावमा उपलब्ध बजेट खुलाई परामर्शदातासँग प्रस्ताव माग गरिएकोमा प्राविधिक प्रस्तावमा उच्चतम अङ्क प्राप्त गर्ने र खुलाइएको उपलब्ध बजेटभित्रको प्रस्ताव पेस गर्ने आर्थिक प्रस्तावदातालाई छनोट गरिन्छ।

निश्चित बजेट विधिको प्रयोग

- कार्य क्षेत्रगत सर्त स्पष्ट रूपमा परिभाषित गरिएको
- समय र जनशक्तिको सेवा, समयलाई ठ्याक्कै मूल्याङ्कन गर्न सकिने र
- बजेट निश्चित रहेको र बढाउन नसकिने अवस्थामा उपयुक्त हुने

२.७.४ न्यून लागत विधि

यस विधिअन्तर्गत योग्य ठहरिन निर्धारण गरिएको प्राविधिक प्रस्तावको उत्तीर्णाङ्क प्राप्त गरेको र न्यूनतम मूल्य प्रस्ताव गर्ने परामर्शदातालाई छनोट गरिन्छ। यो विधि निश्चित स्तर र नियमित किसिमका काम (लेखापरीक्षण, इन्जिनियरिङ, डिजाइन, आयोजनाको सामान्य सुपरिवेक्षण र सामान्य सर्भे) गराउन उपयुक्त हुन्छ, जसमा राम्रोसँग स्थापित भइसकेको व्यवहार र निश्चित मापदण्ड हुन्छ।

२.७.५ सोभै खरिद

साना मूल्यको सेवा खरिद गर्दा सोभै खरिद विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ।

३. सामुदायिक विद्यालय स्तरको खरिद व्यवस्था

३.१ सामुदायिक विद्यालय स्तरको खरिद तथा खरिदका चरणहरू

यसअन्तर्गत सामुदायिक विद्यालय स्तरको विद्यालय भवन निर्माण, पानी आपूर्तिसम्बन्धी निर्माण, फर्निचर, शैक्षिक सामग्री, निर्माण सामग्री जस्ता निर्माण कार्य र मालसामानको खरिद पर्दछन्। शिक्षा ऐनअनुसार हरेक विद्यालयमा एउटा विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन गरिन्छ। विद्यालय स्तरमा पूर्वाधार निर्माणसम्बन्धी तथा शैक्षिक गतिविधिहरूका सम्बन्धमा यस समितिले योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन गरी त्रुटिहरूमा सुधारात्मक/उपचारात्मक कारवाही गर्दछ।

३.२ विद्यालयमा खरिद एकाइको स्थापना

सामुदायिक विद्यालयले आधारभूत विद्यालयमा बढीमा ३ सदस्य र माध्यमिक विद्यालयमा कम्तीमा ३ सदस्य भएको खरिद एकाइ गठन गर्नुपर्छ। उपलब्ध भएमा विद्यालयको प्रशासनिक सहायकलाई खरिद एकाइको सदस्यका रूपमा समावेश गर्नुपर्छ। खरिद एकाइको भूमिका तथा जिम्मेवारी देहायअनुसार हुन्छ:

- वार्षिक खरिद योजना तयार गरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा पेस गर्ने
- निर्माण, मालसामान तथा सेवा खरिदका लागि मौजुदा सूची तयार गर्ने
- निर्माण कार्य तथा मालसामान खरिदका लागि स्थानीय शिक्षा कार्यालयबाट सम्बन्धित प्राविधिकको सहयोगमा लागत अनुमान, प्राविधिक विवरणसहित बोलपत्रसम्बन्धी कागजात तयार गर्ने
- सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयले तोकेको स्ट्यान्डर्ड बिडिङ डकुमेन्टमा आधारित बोलपत्र कागजात तयार गर्ने
- निर्माण कार्य, मालसामान खरिदका लागि राष्ट्रिय/स्थानीय स्तरमा सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्ने
- बोलपत्र दर्ता गर्ने र खोल्ने
- करार सम्झौता तयार गरी हस्ताक्षर गराउने
- निर्माण कार्य, मालसामान र सेवाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने

३.३ मूल्याङ्कन समितिको गठन

विद्यालय व्यवस्थापन समितिले प्रधानाध्यापकको अध्यक्षतामा प्रशासनिक सहायक वा खरिद एकाइको सदस्य तथा एक जना विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सदस्य समेत रहने गरी विद्यालय स्तरको खरिद मूल्याङ्कन समिति गठन गर्नुपर्ने छ। मूल्याङ्कन समितिको भूमिका तथा जिम्मेवारी निम्नानुसार हुन्छ:

- मूल्याङ्कन समितिले निर्माण कार्य, मालसामान वा सेवाको बोलपत्र वा प्रस्ताव पूर्व स्वीकृत योग्यता तथा मूल्याङ्कनका आधारबमोजिम मूल्याङ्कन गर्ने छ। समितिले मूल्याङ्कनका दौरान पूर्व स्वीकृत आधार बाहेक नयाँ आधार प्रयोग गर्न पाउने छैन।

- मूल्याङ्कन समितिले आवश्यक भएमा बाहिरबाट विषय विशेषज्ञ आमन्त्रण गर्न सक्ने छ ।
- मूल्याङ्कन समितिले मूल्याङ्कनसम्बन्धी बैठकको निर्णय पुस्तिका तयार गरी राम्रोसँग अभिलेख राख्नुपर्दछ ।
- मूल्याङ्कन समितिले मूल्याङ्कन गरिएका बोलपत्रको लिखित प्रतिवेदन विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा पेस गर्नुपर्दछ ।

३.४ निर्माण समितिको गठन

निर्माण कार्यका लागि निर्माण समिति गठन गर्नुपर्दछ । विद्यालय व्यवस्थापन समितिले यस काममा सहजीकरण गर्न सक्छ । विद्यालय सम्बन्धित क्षेत्रका समुदाय र अभिभावक मध्येबाट, अल्पसङ्ख्यक समुदायबाट १ जना (उपलब्ध भएमा) र कम्तीमा १ जना महिला सदस्य रहने गरी ५ सदस्य रहेको निर्माण समिति गठन गर्नुपर्ने छ । यस्तो समितिले गर्नुपर्ने काम कर्तव्य परिभाषित गरिएको हुनुपर्दछ । निर्माण समितिमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सदस्य रहनु हुँदैन ।

३.५ खरिदको क्षेत्र

विद्यालयले प्राप्त गरेको बजेट, खरिदको प्रकृति र आकारअनुसार विद्यालय स्तरमा गर्नुपर्ने खरिदको क्षेत्र विद्यालयअनुसार फरक फरक हुन्छ । ती खरिदलाई तल व्याख्या गरिएअनुसार वर्गीकरण गर्न सकिन्छ ।

३.५.१ खरिदका सीमा

सार्वजनिक खरिदको प्रमुख आधार प्रतिस्पर्धात्मक खरिद विधि हो । खरिदको आकारअनुसार यस्तो विधि फरक पर्न सक्दछ । विद्यालयलाई लागु हुने सामान्य खरिदजतिका लागि सार्वजनिक खरिदलाई सरल तरिकाले सम्पन्न गर्न देहायका सीमा कायम गरिएका छन्:

क्र.स.	खरिद विधि	सीमा रु.	प्रतिस्पर्धाको कागजात
निर्माण			
१	राष्ट्रिय स्तरको प्रतिस्पर्धा	रु. २० लाखभन्दा बढी	SBD - PPMO
२	सिलबन्दी दरभाउपत्र	रु. ५ लाखभन्दा बढी रु. २० लाखसम्म	SBD - PPMO
३	सोभै खरिद	रु. ५ लाखसम्म	तीन ओटा कोटेसन
४	उपभोक्ता र लाभग्राही समूह	रु. १ करोडसम्म	तीन ओटा कोटेसन
सामान खरिद			
१	सिलबन्दी दरभाउपत्र	रु. ५ लाखभन्दा बढी रु. २० लाखसम्म	SBD - PPMO
२	सोभै खरिद	रु. ५ लाखसम्म	तीन ओटा कोटेसन
सेवा खरिद			
१	सोभै खरिद	रु. ५ लाखसम्म	तीन ओटा कोटेसन

३.५.२ निर्माण कार्यको खरिद

यसअन्तर्गत निम्न कुराहरू पर्दछन्:

- विद्यालय भवन निर्माण कार्य
- खानेपानी आपूर्तिसम्बन्धी निर्माण कार्य
- परिसर घेरा पर्खाल निर्माण
- प्रयोगशाला निर्माण
- विद्यालय भवनको मर्मतसम्भार

३.५.३ मालसामान खरिद

यसअन्तर्गत निम्न कुराहरू पर्दछन्:

- फर्निचर
- शिक्षणका लागि र सिक्न आवश्यक पर्ने उपकरणहरू
- कम्प्युटर तथा सूचना प्रविधिसम्बन्धी सामानहरू त्यसको जडानका लागि आवश्यक सामानहरू
- छपाइ तथा मसलन्द सामान
- अतिरिक्त शिक्षण तथा सिकाइ सामग्री
- निर्माण सामग्री ईटा, सिमेन्ट, छड, धुलो गिट्टी, बालुवा, काठ आदि

३.५.४ सेवा खरिद

सेवा खरिदअन्तर्गत परामर्श सेवा र अन्य सेवा दुवै पर्दछन्, जुन निम्नानुसार हुन सक्छन्:

- परामर्श सेवा
- स्रोत व्यक्तिको सेवा
- अनुसन्धानसम्बन्धी सेवा
- तालिम सेवा आदि

३.५.५ अन्य सेवा खरिद

- तालिम प्रशिक्षक
- सरसफाइसम्बन्धी सेवा
- सुरक्षा सेवा
- स्थानीय श्रमिकको सेवा
- सवारी भाडा
- मर्मत कार्य

३.६ विद्यालय स्तरमा गरिने खरिद विधि

विद्यालय स्तरमा सामान्यतया विद्यालय भवन निर्माण, पानी आपूर्तिसम्बन्धी निर्माण, शिक्षण सामग्री तथा केही निर्माण सामग्री जस्ता सानो रकम र आयतनका निर्माण कार्य तथा मालसामान खरिद हुन्छ। सम्भव भएसम्म खरिद कार्य प्रतिस्पर्धात्मक विधिबाट मात्र गर्नुपर्दछ। विद्यालय स्तरको खरिदमा निम्न खरिद विधिहरू लागू हुन्छन्:

३.६.१ निर्माण कार्य खरिद

क) राष्ट्रिय स्तरमा खुला बोलपत्र आह्वान गरी

यो विधि आम रूपमा प्रयोग गरिने सार्वजनिक खरिदको प्रतिस्पर्धात्मक विधि हो। रु. २० लाखभन्दा बढी रकमको निर्माण कार्य गराउनु परेमा विद्यालयले यस विधिको प्रयोग गर्नुपर्दछ। यस विधिको बारेमा यस निर्देशिकामा वर्णन गरिएको छैन किनभने धेरै विद्यालयलाई यो विधि आवश्यक हुँदैन। यदि कुनै विद्यालयमा यो विधि प्रयोग गर्नुपर्ने आवश्यकता भएमा सार्वजनिक खरिद ऐन, नियमको पालना गर्ने र स्थानीय तहको शिक्षा शाखाको सहयोग लिन सकिने छ। यसका लागि प्रयोग गर्नुपर्ने बोलपत्रसम्बन्धी कागजातको नमुना सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयले निर्दिष्ट गरेअनुसार गर्नुपर्छ। यो कागजात सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयको वेबसाइटमा उपलब्ध छ।

ख) सिलबन्दी दरभाउपत्र

बिस लाख रुपियाँसम्म लागत अनुमान भएका निर्माण कार्य गराउन यो विधि प्रयोग गरिन्छ। सिलबन्दी दरभाउपत्रमा दरभाउपत्रसम्बन्धी कागजातमा गर्नुपर्ने निर्माण कार्य, दरभाउपत्र दाताको कानुनी ग्राह्यताका आधार, दरभाउपत्रको मान्य अवधि, दरभाउपत्र मूल्याङ्कन उस्तै किसिमको प्रक्रियाबाट हुने हुनाले यसलाई सानो बोलपत्रसम्बन्धी प्रक्रिया पनि भन्न सकिन्छ। सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयले दरभाउपत्रका लागि कागजातको ढाँचा तोकेको छ।

ग) सोभै खरिद विधि

पाँच लाख रुपियाँसम्म लागत अनुमान भएका निर्माण कार्य गराउन सोभै खरिद विधि अपनाइन्छ।

घ) उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायलाई सहभागी गराई

समुदायको संलग्नता आवश्यक भएका कामहरूमा यो विधि अपनाइन्छ। माथि बुँदा नं. ३.४ मा उल्लेख गरिएको निर्माण समितिले उपभोक्ता समितिका रूपमा काम गर्ने छ। उपभोक्ता समितिले तोकिएको काम पुरा गर्नुपर्ने छ। यस कामका लागि निर्माण व्यवसायी वा उपठेक्काको प्रयोग गर्न पाइने छैन।

३.६.२ मालसामान खरिद

क) राष्ट्रिय स्तरमा खुला बोलपत्र आह्वान गरी

यो विधि आम रूपमा प्रयोग गरिने सार्वजनिक खरिदको प्रतिस्पर्धात्मक विधि हो। विद्यालयले रु. २० लाखभन्दा बढी रकमको मालसामान खरिद गर्दा यो विधिको प्रयोग गर्नुपर्दछ। यस विधिबारे

यस निर्देशिकामा वर्णन गरिएको छैन किनभने धेरै विद्यालयलाई यो विधि आवश्यक हुँदैन। यदि कुनै विद्यालयमा यो विधि प्रयोग गर्नुपर्ने आवश्यकता भएमा सार्वजनिक खरिद ऐन, नियमको पालना गर्ने र स्थानीय तहको शिक्षा शाखाको सहयोग लिन सकिने छ। यसका लागि प्रयोग गर्नुपर्ने बोलपत्रसम्बन्धी कागजातको नमुना सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयले निर्दिष्ट गरेअनुसार गर्नुपर्छ। यो कागजात सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयको वेबसाइटमा उपलब्ध छ।

ख) सिलबन्दी दरभाउपत्र

यस विधिबाट तयारी अवस्थामा उपलब्ध हुने मालसामान वा चल्तीको स्पेसिफिकेसन (standard specification) अनुसारको रु. २० लाखसम्म लागत अनुमान भएको सामान खरिद गरिन्छ। सिलबन्दी दरभाउपत्रमा आपूर्ति गर्नुपर्ने मालसामान, दरभाउपत्रदाताको योग्यता, दरभाउपत्रको मान्य अवधि, मूल्याङ्कन गर्ने तरिका आदि बारे स्पष्ट उल्लेख गर्नुपर्दछ।

ग) सोभै खरिद

लागत अनुमान रु. ५ लाखसम्म भएका मालसामानहरू खरिद गर्न सोभै खरिद विधिको प्रयोग गरी खरिद गरिन्छ।

३.६.३ सेवा खरिद

सोभै खरिद

पाँच लाख रुपियाँसम्म लागत अनुमान भएका साना मूल्यको सेवा खरिद गर्दा सोभै खरिद विधि प्रयोग गरिन्छ।

३.६.४ अन्य सेवा

सोभै खरिद

पाँच लाख रुपियाँसम्म लागत अनुमान भएका साना मूल्यको सेवा खरिद गर्दा सोभै खरिद विधि प्रयोग गरिन्छ।

३.७ खरिदका चरणहरू

३.७.१ खरिद योजना तयार गर्ने

प्रत्येक आर्थिक वर्षको सुरुमा खरिद एकाइले खरिद योजना तयार गर्नुपर्दछ र विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत गराउनुपर्छ। खरिद योजनामा न्यूनतम रूपमा उल्लेख हुनुपर्ने कुराहरू निम्नानुसार हुन्छन्:

- आइटम (निर्माण कार्य र मालसामान र सेवा)
- विवरण
- अनुमानित लागत

- खरिद विधि
- सूचना प्रकाश हुने अनुमानित मिति
- बोलपत्र र सिलबन्दी दरभाउपत्र र प्रस्ताव दाखिला गर्ने मिति
- मूल्याङ्कन सम्पन्न गर्ने मिति
- सम्झौता हस्ताक्षर गर्ने र कार्यादेश दिने मिति

खरिद योजनाको ढाँचा अनुसूची १ मा दिइएको छ ।

३.७.२ मौजुदा सूची तयार गर्ने

मौजुदा सूचीमा समावेश हुन चाहने फर्महरू र आपूर्तिकर्ता र निर्माण व्यवसायी र व्यक्ति र गैरसरकारी संस्था र सेवा प्रदायक र परामर्शदाताले सूचीमा समावेश हुन निम्न कागजातहरूसहित निवेदन दिन सक्ने छन् ।

- क) फर्म दर्ताको प्रमाणपत्र
- ख) आयकर दर्ता वा मू.अ.कर दर्ता प्रमाणपत्र
- ग) कर चुक्ता प्रमाणपत्र
- घ) व्यवसाय दर्ता प्रमाणपत्र

प्राप्त भएका निवेदनको मूल्याङ्कन गरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मौजुदा सूची प्रकाशन गरी प्रत्येक आर्थिक वर्षमा यसलाई अद्यावधिक गर्नुपर्छ । मौजुदा सूचीमा संलग्न हुन गरिने निवेदनको ढाँचा, सो सूचीमा दर्ता भएको प्रमाणको ढाँचा र मौजुदा सूचीको अभिलेखको ढाँचा सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को अनुसूची २ क, २ ख र २ ग मा दिइएको छ ।

३.७.३ सिलबन्दी दरभाउपत्र विधिका चरणहरू (निर्माण कार्य र मालसामान)

प्रतिस्पर्धात्मक मूल्य सुनिश्चित गर्न यस विधिमा न्यूनतम तीन वा सोभन्दा बढी फर्महरूबाट दरभाउ प्राप्त गरी तुलना गर्नुपर्दछ ।

प्रथमतः खरिद गर्ने विद्यालयले सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयले तोकेको ढाँचामा दरभाउपत्र तयार गर्नुपर्दछ । खरिदसम्बन्धी विवरण, स्पेसिफिकेसन, मालसामानको परिमाण तथा आपूर्ति समय र स्थान खुलाई सिलबन्दी दरभाउपत्र आह्वान गरी सूचना प्रकाशन गर्नुपर्दछ । दरभाउपत्र कागजात रु. १००० लिई बिक्री गर्नुपर्दछ ।

प्राप्त हुन आएका दरभाउपत्रहरूलाई सावधानीपूर्वक मूल्याङ्कन समितिबाट मूल्याङ्कन गराई न्यूनतम र उचित दर पहिचान गरी स्वीकृत गर्नुपर्छ । स्वीकृत भएको दरभाउपत्रका सर्तहरू खरिद आदेश वा सम्झौतामा समावेश गरिने छ ।

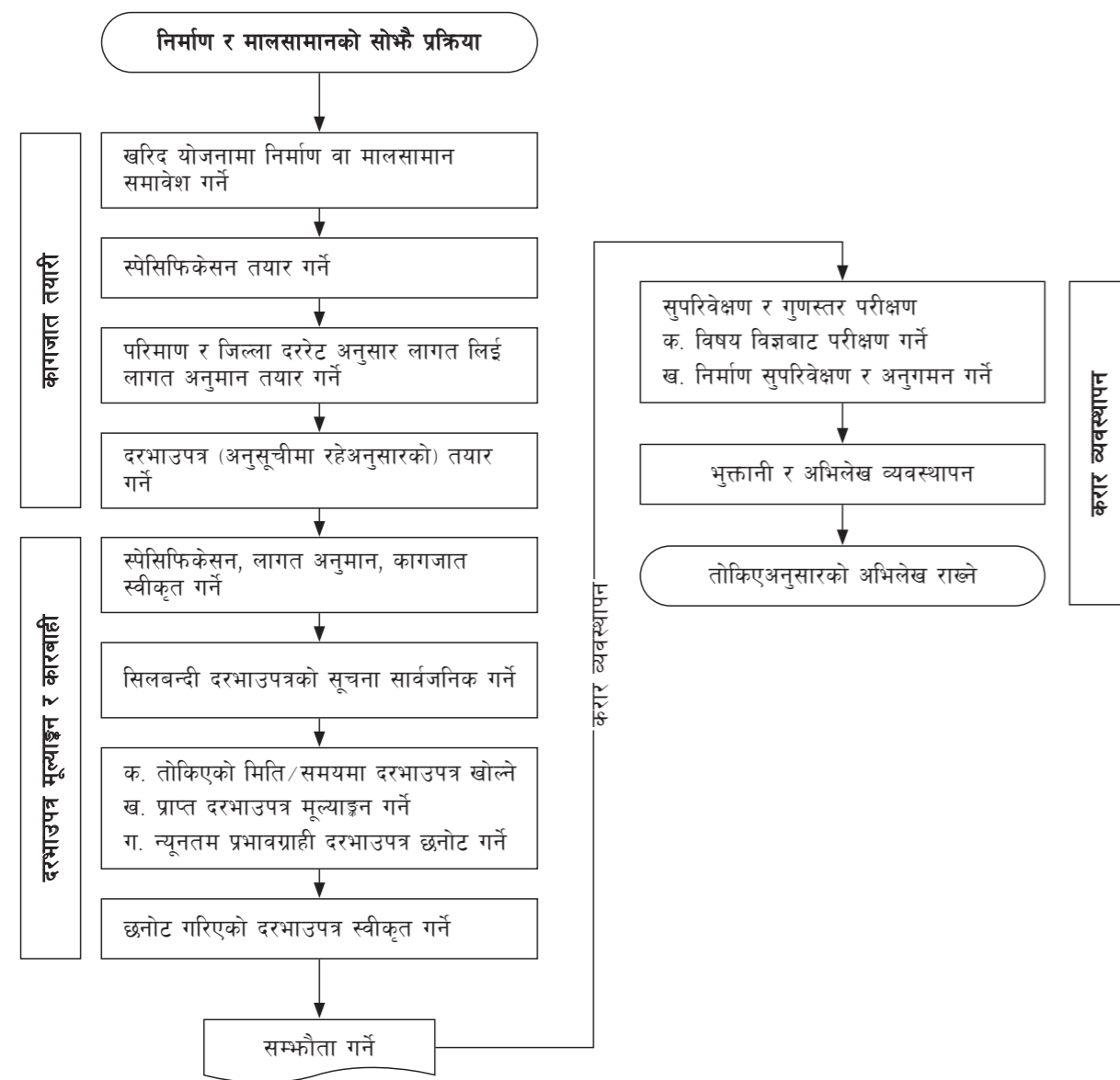
सिलबन्दी दरभाउपत्र पेस गर्न निर्माण व्यवसायी, आपूर्तिकर्तालाई कम्तीमा १५ दिनको समय दिनुपर्छ । आइटम दर/मूल्य जिल्ला दररेट समितिबाट चालु आ.व. को लागि निर्धारण भएकालाई आधार मानिने छ । सम्झौता भएको दर अपरिवर्तनीय हुने छ । सिलबन्दी दरभाउपत्र पनि सानो बोलपत्रसम्बन्धी

प्रक्रिया नै हो । यसका लागि प्रयोग गर्नुपर्ने दरभाउपत्रसम्बन्धी कागजात अनुसूची-२ मा संलग्न रहेको छ ।

विद्यालय स्तरको निर्माण कार्य र मालसामान खरिदमा सिलबन्दी दरभाउपत्रमा निम्न चरणहरू हुन्छन्:

- क) निर्माण कार्य र मालसामानको पहिचान गरी खरिद योजनामा समावेश गर्ने
- ख) पहिचान गरिएको आइटमको स्पेसिफिकेसन तयार गर्ने
- ग) निर्धारित परिमाणका आधारमा स्वीकृत जिल्ला दर रेटअनुसार (मालसामानको हकमा गत आ.व मा खरिद गरिएको सोही प्रकृतिको मालसामानको मूल्य र बजार दरका आधारमा) लागत अनुमान तयार गर्ने
- घ) लागत अनुमान र स्पेसिफिकेसन विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत गराउने
- ङ) सिलबन्दी दरभाउपत्र आह्वानको सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्ने
- च) सूचना र दरभाउपत्रसम्बन्धी कागजातमा बोलपत्र जमानत लागत अनुमानको २-३ प्रतिशतभित्रको रकम एकिकन गरी सूचनामा खुलाउनुपर्छ । बोलपत्र जमानतको मान्य अवधि ७५ दिनको हुनुपर्ने र जमानत नगद वा वाणिज्य बैङ्कबाट जारी भएको बैङ्क जमानत हुन सक्ने छ ।
- छ) इच्छुक दरभाउपत्र दाताले रु. १,०००/- (फिर्ता नहुने) भुक्तान गरी दरभाउपत्रसम्बन्धी कागजात खरिद गरी सोही कागजातमा दरभाउपत्र पेस गर्नुपर्ने छ ।
- ज) सूचनामा दिइएको अवधिभित्र ३ ओटाभन्दा कम दरभाउपत्र प्राप्त हुन आएमा सिलबन्दी दरभाउपत्र पुनः आह्वान गर्नुपर्दछ । पुनः सूचना आह्वान गर्दा पनि ३ ओटाभन्दा कम आएमा प्राप्त भएका मध्येबाटै सम्झौता प्रक्रिया अघि बढाउन सकिन्छ ।
- झ) निर्धारित स्थान, मिति र समयमा प्राप्त भएका दरभाउपत्र सार्वजनिक रूपमा खोल्नुपर्ने छ । यसरी खोल्दा दरभाउपत्र दाताको प्रतिनिधि (उपस्थिति रहन चाहेमा) नजिकको कार्यालयको सरकारी कर्मचारी (उपलब्ध भएमा), वडा कार्यालयको कर्मचारी तथा नजिकको विद्यालयको प्रतिनिधि (उपलब्ध भएमा) को रोहोबरमा खोल्नुपर्छ ।
- ञ) प्राप्त दरभाउपत्रहरूको मूल्याङ्कन गर्नुपर्दछ ।
- ट) कानुनी ग्राह्यताका आधारहरू दरभाउपत्रसम्बन्धी कागजातमा दिइएको हुन्छ ।
- ठ) सम्झौताका लागि न्यूनतम मूल्याङ्कित प्रभावग्राही दरभाउपत्र छनोट गर्नुपर्दछ । तर पुनःआह्वान भएको अवस्थाबाहेक पहिलोपटकको मूल्याङ्कनमा न्यूनतम मूल्याङ्कित प्रभावग्राही दरभाउपत्र छनोट गर्न कम्तीमा तीन ओटा प्रभावग्राही दरभाउपत्र हुनुपर्दछ ।
- ड) सम्झौता गर्न वा खरिद आदेश दिन विद्यालय व्यवस्थापन समितिको स्वीकृति लिनुपर्दछ ।
- ढ) मालसामान खरिदको सम्झौतामा मालसामानको विवरण र खरिद आदेश दिइएका आइटमहरू, आपूर्ति गर्नुपर्ने परिमाण, एकाइ दर तथा जम्मा मूल्य आपूर्ति गरिसक्नुपर्ने समय, आपूर्ति गर्नुपर्ने स्थान, लागु हुने कर तथा भुक्तानीका सर्तहरू स्पष्ट खुलाउनुपर्ने छ ।
- ण) निर्माण कार्यको सम्झौतामा सम्झौताका सर्तहरूका अतिरिक्त कामको विवरण, परिमाण, एकाइदर तथा जम्मा मूल्य, कार्य सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि, कार्य स्थल, लागु हुने कर तथा भुक्तानीका सर्तहरू स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्नुपर्ने छ ।

- त) सम्झौतामा हस्ताक्षर गर्नुपूर्व ५% कार्यसम्पादन जमानत प्राप्त भएको हुनुपर्छ र जमानत नगदका रूपमा वा वाणिज्य बैङ्क वा वित्तीय संस्थाले जारी गरेको बैङ्क जमानत हुन सक्छ। लागत अनुमानभन्दा १५% भन्दा कम कबोल अङ्क रहेको अवस्थामा अतिरिक्त कार्य सम्पादन जमानत आवश्यक पर्दछ।
- थ) खरिद एकाइले विषय विशेषज्ञको सहयोगमा आपूर्ति भएका मालसामान निरीक्षण, परीक्षण तथा स्वीकृतिको व्यवस्था मिलाउनुपर्छ।
- द) निर्माणसम्बन्धी कामको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट गर्नुपर्छ।
- ध) राम्रो अवस्थामा प्राप्त भएका र स्वीकृत भएका मालसामानको भुक्तानी गर्नुपर्दछ।
- न) निर्माण कार्यसम्बन्धी विवरणको अभिलेख राखी सम्पन्न कार्यको भुक्तानी गर्नुपर्दछ।



चित्र १ दरभाउपत्रबाट निर्माण वा मालसामान खरिदको प्रक्रिया

टिप्पणी:

कुनै बोलपत्रमा वा आवेदकहरूले खरिदसम्बन्धी कारवाहीको निर्णयमा पुनरावलोकनका लागि आवेदन गर्न चाहेमा निम्न कुराहरू खुलाई विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष समक्ष आवेदन गर्न सक्ने छन्:

- क) आवेदकको नाम, ठेगाना, फोन नं. र इमेल
- ख) आवेदक कुनै संस्थाका तर्फबाट भए संस्थाले यो काम गर्न प्रदान गरेको अधिकारपत्र
- ग) बोलपत्रको पहिचान नम्बर
- घ) आवेदन गर्नुपर्ने तथ्यगत र कानुनी आधार
- ङ) सम्बद्ध कागजातको प्रतिलिपि

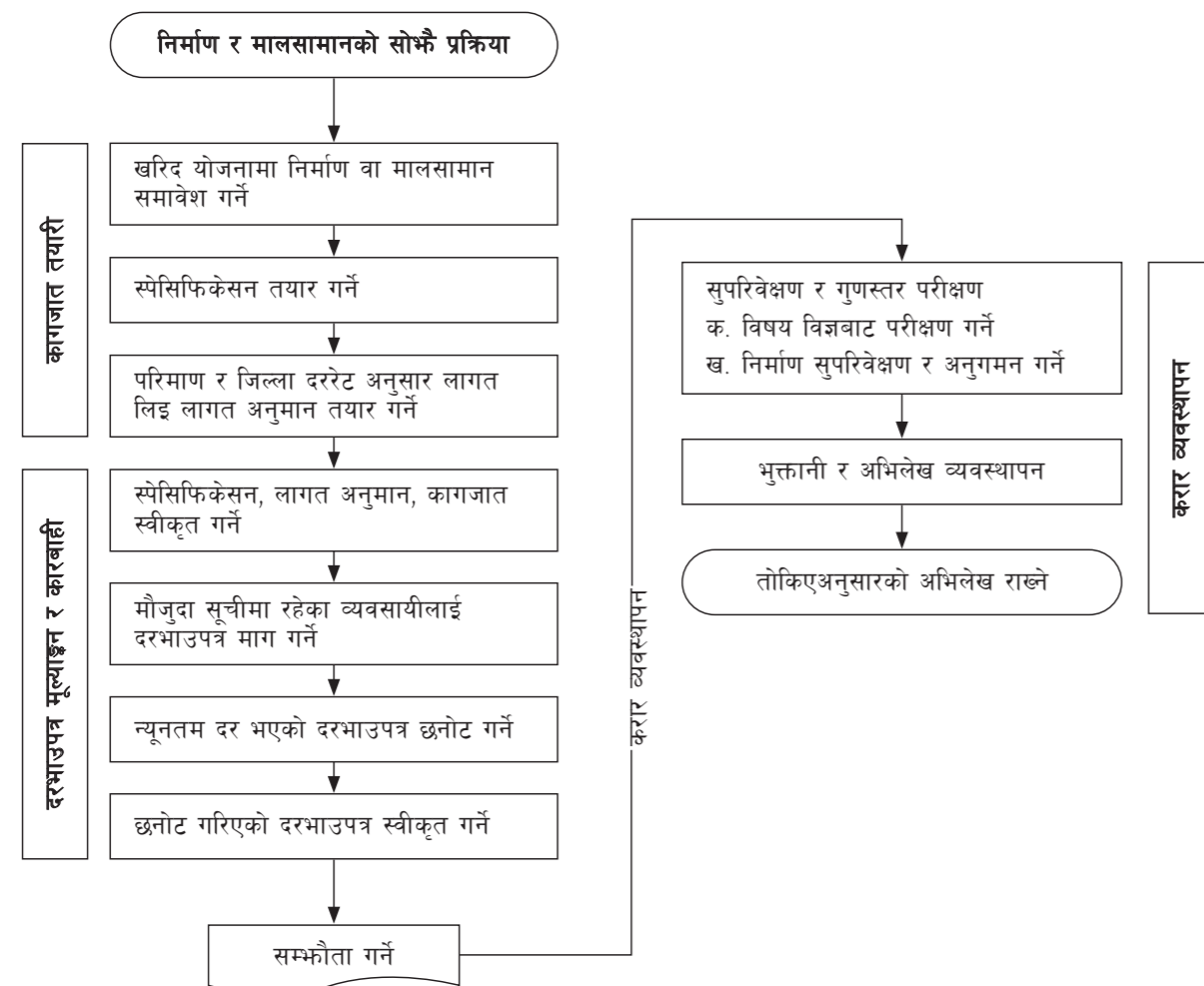
विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षले पुनरावलोकन समिति गठन गर्न सक्ने छन्। यस्तो समितिले खरिद कारवाही वा निर्णयको पुनरावलोकन गरी पाइएको तथ्यबारे अध्यक्षलाई जानकारी गराउनुपर्छ।

३.७.४ सोभै खरिदका चरणहरू (मालसामान तथा निर्माण)

मालसामान तथा निर्माण कार्यको सोभै खरिदका चरणहरू देहायअनुसार हुन्छन्:

- क) सम्भावित आपूर्तिकर्ता र निर्माण व्यवसायीलाई आह्वान गरी मौजुदा सूची दर्ता गर्ने वा उपलब्ध भएमा स्थानीय तह शिक्षा शाखाको मौजुदा सूची प्रयोग गर्ने
- ख) रु. १ लाख सम्मको खरिदमा मौजुदा सूची प्रयोग गर्नु आवश्यक नहुने
- ग) विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट स्पेसिफिकेसन तथा लागतसहित खरिद गरिने मालसामान/निर्माण कार्यको स्वीकृति प्राप्त गर्ने
- घ) मौजुदा सूचीमा उपलब्ध रहेको कम्तीमा ३ ओटा आपूर्तिकर्ता र निर्माण व्यवसायीसँग लिखित रूपमा दरभाउपत्र माग गर्ने
- ङ) कानुनी ग्राह्यताका आधारहरू अनुसूचीमा रहेको दरभाउपत्रसम्बन्धी कागजातमा उपलब्ध हुने
- च) प्राप्त भएका दरभाउपत्र तुलना गरी न्यूनतम मूल्य भएकोलाई खरिद आदेश र सम्झौता प्रदान गर्न छनोट गर्ने
- छ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट खरिद आदेश वा सम्झौता गर्न स्वीकृत लिने
- ज) अनुसूची-३ मा रहेको ढाँचामा सम्झौता गर्ने
- झ) मालसामान खरिदको सम्झौतामा मालसामानको विवरण र खरिद आदेश दिइएका आइटमहरू, आपूर्ति गर्नुपर्ने परिमाण, एकाइ दर तथा जम्मा मूल्य, आपूर्ति गरिसक्नुपर्ने समय, आपूर्ति गर्नुपर्ने स्थान, लागु हुने कर तथा भुक्तानीका सर्तहरू स्पष्ट खुलाउनुपर्ने,
- ञ) निर्माण कार्यको सम्झौतामा सम्झौताका सर्तहरूका अतिरिक्त कामको विवरण, परिमाण, एकाइदर तथा जम्मा मूल्य, कार्य सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि, कार्य स्थल, लागु हुने कर तथा भुक्तानीका सर्तहरू स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्नुपर्ने

- ट) राम्रो अवस्थामा प्राप्त भएका र स्वीकृत भएका मालसामानको भुक्तानी गर्ने
- ठ) निर्माण कार्यसम्बन्धी विवरणको अभिलेख राखी सम्पन्न भएका कार्यको भुक्तानी गर्ने



चित्र २ निर्माण वा मालसामान सोभै खरिदको प्रक्रिया

टिप्पणी:

- क) रु. १ लाखसम्मको खरिद मौजुदा सूचीवेगर गर्न सकिन्छ ।
- ख) रु. २० लाखभन्दा बढीको खरिद गर्नुपर्दा मू.अ. कर दर्ता भएको फर्मसँग खरिद गर्नुपर्छ । नेपाल सरकारले दुर्गम क्षेत्र भनी तोकेको जिल्लामा सम्बन्धित आन्तरिक राजस्व कार्यालयबाट कुनै फर्म वा विक्रेताले मू.अ.कर दर्ता प्रमाणपत्र लिएको रहेनछ भने त्यस्तो जिल्लामा कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको प्रमुखको अध्यक्षतामा गठित समितिले तयार पारेको सूचीबाट रु. १० लाखसम्मको खरिद गर्न सकिन्छ ।

३.७.५ सोभै खरिदका चरणहरू (सेवा)

सेवा खरिदका लागि सोभै खरिदका चरणहरू देहायअनुसार हुन्छन्:

- क) मौजुदा सूची तयार गर्न सम्भावित सेवा प्रदायकहरूलाई आह्वान गरी सूची दर्ता गर्ने वा उपलब्ध भएमा स्थानीय तह शिक्षा शाखाको मौजुदा सूची प्रयोग गर्ने
- ख) विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट कार्य विवरण तथा लागत अनुमानसहित खरिद गरिने सेवा कार्यको स्वीकृति प्राप्त गर्ने
- ग) सेवा प्रदायकको मौजुदा सूचीबाट प्राविधिक तथा आर्थिक प्रस्ताव माग गर्ने
- घ) सबै सर्तहरूलाई अन्तिम रूप दिएपछि अनुसूची-४ को ढाँचामा सम्झौता गराउने
- ङ) प्राप्त गर्ने सेवाको विवरण, लागु हुने कर व्यवस्था तथा भुक्तानीका सर्तहरू समेत खुलाउने
- च) सम्झौतामा उल्लेख भएका सर्तहरूका आधारमा भुक्तानी गर्ने र अभिलेख राख्ने

३.७.६ उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायमार्फत खरिदका चरणहरू

विद्यालय व्यवस्थापन समितिले विद्यालयमा हुने निर्माणसम्बन्धी कार्य, विद्यालयको सुविधा विकासको लागि गरिने मर्मतसम्भारसम्बन्धी काम गराउन सक्छ । निर्माण समितिले विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट निर्धारित कार्य क्षेत्रका अधिनमा रही निर्माण कार्य गर्दछ । निर्माण समितिले उपभोक्ता समितिका रूपमा काम गर्ने हुनाले आफैले काम पुरा गर्नुपर्छ । यसमा कुनै निर्माण व्यवसायी वा उपठेक्का लगाउन पाइँदैन । विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट प्राप्त भएको कुनै रकम दुरुपयोग भएको पाइएमा स्थानीय शिक्षा शाखाले यसरी दुरुपयोग भएको रकम सरकारी बाँकीसरह असुल उपर गर्ने छ । उपभोक्ता समिति वा लाभग्राही समुदायबाट काम गराउनुपर्ने भएमा प्रयोग गर्नुपर्ने कागजात अनुसूची-५ मा रहेको छ ।

यसअन्तर्गत काम गर्दा पालना गर्नुपर्ने चरणहरू निम्नानुसार छन्:

- क) खरिदका आइटमहरू पहिचान गरी विद्यालय खरिद योजनामा समावेश गर्ने
- ख) पहिचान गरिएको आइटमको स्पेसिफिकेसन तयार गर्ने । (स्थानीय शिक्षा शाखाको सहयोग लिन सकिने)
- ग) स्वीकृत जिल्ला दररेटका आधारमा लागत अनुमान तयार गर्ने (स्थानीय शिक्षा शाखाको सहयोग लिने)
- घ) लागत अनुमान तथा स्पेसिफिकेसन विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत गराउने
- ङ) निर्माण समितिलाई कामको प्रकृति र परिमाण, जम्मा रकम, समुदायले व्यहोर्ने रकम, काम पुरा गर्नुपर्ने अवधि तथा अन्य आवश्यक कुराहरूसहितको सार्वजनिक सूचना दिनुपर्छ ।
- च) निर्माण समितिसँग सम्झौताका सर्तहरूका अतिरिक्त कामको विवरण, परिमाण एकाइ दर तथा जम्मा मूल्य, कार्य सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि, कार्यस्थल तथा भुक्तानीका सर्तहरूलाई अन्तिम रूप दिनुपर्छ ।
- छ) प्रधानाध्यापकलाई साक्षी राखी विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा निर्माण समितिबिच सम्झौता गराउनुपर्छ ।

- ज) लागत अनुमान वा सम्झौता रकमको बढीमा एक तिहाइ रकमसम्म पेस्की दिन सकिन्छ ।
- झ) कामको अन्तिम किस्ता भुक्तानी दिनुपूर्व सबै पेस्की रकम कट्टा भइसकेको हुनुपर्छ ।
- ञ) निर्माण कार्यको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा स्थानीय शिक्षा शाखाले खटाएको प्राविधिकबाट हुने छ ।
- ट) निर्माण कार्यको नापीसम्बन्धी अभिलेख राख्ने ।
- ठ) निर्माण कार्यको भुक्तानी गर्दा नापीअनुसार मूल्याङ्कन भई आएको रकमबाट मू.अ. कर, शिरोभार खर्च तथा भइपरी रकम र समुदायको सहभागिताको अंश कटाई भुक्तानी गर्ने
- ड) निर्माण कार्यको स्वीकृति विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट हुन्छ तर स्वीकृति गर्नुपूर्व स्थानीय शिक्षा शाखाका प्राविधिक (इन्जिनियर/सबइन्जिनियर) बाट जाँच गरेको प्रतिवेदन लिनु आवश्यक हुन्छ ।

४. अभिलेख राख्ने तथा परीक्षण गर्ने

४.१ अभिलेख

खरिद प्रक्रियाका सबै चरणका प्रक्रियाहरूको राम्रोसँग अभिलेख राख्नुपर्छ । निर्माण कार्यको नापीको विवरणका अतिरिक्त विद्यालयले खरिद विषयसँग सम्बन्धित सबै कुराको अभिलेख राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखलाई सावधानीपूर्वक सुरक्षित राख्नुपर्छ र हेर्न चाहने समुदायका सदस्यहरूलाई देखाउनुपर्छ । यस्ता अभिलेखहरूमा खरिद एकाइको बैठकको निर्णय पुस्तिका, बोलपत्रसम्बन्धी कागजात विक्री तथा दर्ता रजिस्टर, सक्कलै बोलपत्र र दरभाउपत्रहरू तुलनात्मक विवरण, सम्झौता प्रदान गर्ने सूचना, सम्झौताका प्रतिहरू, जिन्सी अभिलेख, भुक्तानीसम्बन्धी कागजात आदि पर्दछन् । यसबाट एकातिर खरिदसम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाको पालना गरिएको सुनिश्चितता हुन्छ भने अर्कातिर खरिद प्रक्रियामा संलग्न भएकाहरूको बचाउ हुन्छ । सावधानीपूर्वक तयार गरिएका कागजातहरूले निर्णय लिनुपर्छाडिको वास्तविक अवस्थालाई स्थापित गरिदिन्छ ।

४.२ आन्तरिक लेखापरीक्षण

खरिद प्रक्रियामा इमानदारिता तथा एकरूपता सुनिश्चित गर्न निश्चित स्तरको आन्तरिक लेखापरीक्षण गर्नुपर्छ । यसअन्तर्गत निम्न कुराहरू पर्दछन्:

- खरिदसम्बन्धी कुनै निर्णय गर्दा खरिद एकाइको बैठकबाट वा विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट हुनुपर्ने ।
- बोलपत्र र सिलबन्दी दरभाउपत्र दाखिला गर्ने र खोल्ने मिति एकपटक घोषणा गरेपछि कुनै बाध्यात्मक अवस्थामा बाहेक सामान्यतया परिवर्तन गर्नु हुँदैन ।
- बोलपत्र र सिलबन्दी दरभाउपत्रसम्बन्धी कागजात विक्री गर्दा प्रयोग गरिने रसिदमा सिलसिलेवार पाना नं. राखेको हुनुपर्छ ।
- बोलपत्र र सिलबन्दी दरभाउपत्र विक्रीबाट वा अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त भएको नगद/चेक यथासम्भव चाँडो विद्यालयको बैङ्क खातामा जम्मा गर्नुपर्छ ।
- भण्डारमा रहेका सामग्रीहरूको आवधिक रूपमा भौतिक परीक्षण गरी भण्डारको अभिलेखसँग मिलान गर्नुपर्छ ।
- आपूर्तिकर्ता र निर्माण व्यवसायीबाट प्राप्त बिलहरू प्राप्त भएकै क्रमअनुसार पास गर्नुपर्छ । बिल रजिस्टरमा विस्तृत विवरण उल्लेख गर्नुपर्छ र त्यसै क्रमअनुसार भुक्तानी गर्नुपर्छ ।

४.३ सामाजिक परीक्षण तथा पारदर्शिता

सामाजिक परीक्षण भनेको सहभागितामूलक प्रक्रिया हो, जसले नागरिकप्रति प्रत्यक्ष जवाफदेही बनाउँछ । यो यस्तो संयन्त्र हो, जसबाट नागरिकलाई गरिएको कामको मूल्याङ्कन गर्न खरिदको जाँच गर्न, गुणस्तर, प्रभावकारिता तथा स्वीकृत मापदण्डको प्रयोगबारे सुनिश्चित हुन आवश्यक सूचना प्रवाहित गरिदिन्छ । सामाजिक परीक्षणबाट पारदर्शिता हासिल गर्न निम्न चरणहरू सिफारिस गरिन्छ:

- खरिद एकाइले बनाएको खरिद योजना विद्यालय व्यवस्थापन समितिका साधारण सदस्यहरूलाई वितरण गर्ने र सम्बन्धित सबैको जानकारीका लागि विद्यालयको सूचनापाटीमा टाँस गर्ने ।
- खरिद एकाइको प्रत्येक बैठकपछि निर्णयका माइन्ट सूचनापाटीमा प्रकाशन गर्ने ।
- सिलबन्दी दरभाउ पत्र/दरभाउपत्रको माध्यमबाट खरिद गर्न चाहेका विषयमा खरिद एकाइले सबैको जानकारीका लागि यससम्बन्धी जानकारी सूचनापाटीमा टाँस गर्ने ।
- समुदायका जुनसुकै सदस्यले खरिदसम्बन्धी कुनै कागजात हेर्न माग गरेमा हेर्न सक्ने व्यवस्था गर्नुपर्छ ।
- खरिद एकाइका हरेक बैठकका निर्णय पुस्तिका विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठकमा वितरण गर्नुपर्छ र सबैको जानकारीका लागि त्यस विषयमा छलफल गर्नुपर्छ ।

खण्ड ख

(विद्यालय निर्माण कार्यविधि)

विद्यालय क्षेत्र विकास योजना
नमुना विद्यालय भवन तथा अन्य निर्माण कार्य
निर्माण कार्यविधि



तयार गर्ने
विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम प्राविधिक सहायता
अप्रिल २०२०

Abbreviation

BDS	: Bid Data Sheet
BoQ	: Bill of Quantity
CEHRD	: Centre for Education and Human Resource Development
DDR	: Due Diligence Report
EIA	: Environmental Impact Assessment
EMF	: Environmental Management Framework
ESMP	: Environmental and Social Management Plan
GCC	: General Condition of Contract
IEE	: Initial Environmental Examination
IPDP	: Indigenous Peoples Development Plan
ITB	: Instruction to Bidder
LG	: Local Government
MIR	: Material Inspection Request
MOEST	: Ministry of Education, Science and Technology
NBC	: Nepal National Building Code
NCR	: Non-Conformance Report
PPMO	: Public Procurement Monitoring Office
PTA	: Parent Teacher Association
RFI	: Request for Information
SBD	: Standard Bidding Document
SCC	: Special Condition of Contract
SMC	: School Management Committee
SMF	: Social Management Framework
SSDP	: School Sector Development Plan
VAT	: Value added Tax
VCDP	: Vulnerable Community Development Plan
WIR	: Work Inspection Request

विषयसूची

१. परिचय	३३
१.१ पृष्ठभूमि	३३
१.२ उद्देश्य	३३
१.३ स्थानीय सरकार र विद्यालय व्यवस्थापन समितिबिचको समन्वय	३४
१.४ स्थानीय सरकारको कार्यालयबाट कागजातको स्वीकृति	३४
२. इन्जिनियरिङ परामर्शदाताको नियुक्ति	३५
३. डिजाइन र विकास कार्य	३६
३.१ सर्वेक्षण र डिजाइन	३६
३.२ लागत अनुमान	३८
४. निर्माणअघिको चरण र ठेकेदारको नियुक्ति	३९
४.१ बोलपत्र कागजातको तयारी	३९
४.१.१ ठेकेदारको दृष्टिकोणमा बिडिङको तयारी	४०
४.२ बिडिङ/टेन्डरिङ	४०
४.२.१ टेन्डर सूचना	४०
४.२.२ बोलपत्र कागजातको वितरण	४०
४.२.३ बिडिङ/टेन्डरपूर्वको बैठक	४१
४.२.४ बोलपत्र पेस गर्ने	४१
४.२.५ बोलपत्र खोल्ने	४१
४.२.६ बिड मूल्याङ्कन प्रक्रिया	४१
४.२.७ योग्यता मापदण्ड	४२
४.३ सम्झौता अनुबन्धन कार्य	४३
५. निर्माण कार्य चरण	४३
५.१ परिचालन	४३
५.२ प्रारम्भिक बैठक	४४
५.३ निर्माण कार्यको सुरुआत	४४

५.४ निर्माण कार्यको सुपरिवेक्षण, अनुगमन र नियन्त्रण	४५
५.५ अन्तरिम भुक्तानी	५०
५.६ अन्तिम भुक्तानी	५०
५.७ निर्माण कार्य सम्पन्न प्रमाणपत्र	५१
५.८ Defect Liability Period (DLP)	५१
५.९ Liquidated Damage तथा बोनस	५१
६. परियोजनाको सम्पन्नता	५२
७. कागजात	५२
७.१ निर्माण कार्य जाँच विधि	५३
७.२ निर्माण अनुगमनसम्बन्धी फाराम	५३
अनुसूची १ (निर्माण कार्यको जाँच गर्ने विधि)	५४
अनुसूची २ (निर्माण अनुगमन फाराम)	९२

१. परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

यो पुस्तिका एउटा विद्यालयलाई अग्रणी, गुणस्तरयुक्त र नमुनायोग्य बनाउन आवश्यक पर्ने प्राविधिक र गैर प्राविधिक कर्मचारीसहित विद्यालय भवन निर्माणमा संलग्न सबै सरोकारवालाहरूको उपयोगका लागि तयार गरिएको हो। यस पुस्तिकामा विद्यालय निर्माणको गुरुयोजना, डिजाइन र निर्माण प्रक्रियाको प्रत्येक चरणमा कुन कुन विषयहरूमा ध्यान दिन आवश्यक छ भन्ने विषयको जानकारी प्रस्तुत गरिएको छ। यस निर्माण कार्यविधिमा अनुगमन रुजुसूची र निर्माण प्रक्रियामा प्रयोग हुने फारामहरू अनुसूची १ र २ मा समावेश गरिएको छ। यस कार्यविधिले आवश्यक मापदण्ड र संहिताहरूलाई आधार बनाएर कामको गुणस्तर कायम गर्न मद्दत गर्दछ। भवन निर्माणलाई रुजुसूचीसँग जोड्ने क्रममा निर्माण प्रक्रियाहरू स्वीकार्य मापदण्डहरू र उच्चतम गुणस्तर उत्पादनान्तर्गत छन् भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्न परीक्षण प्रक्रियासँग जोडिएको छ। भवन निर्माणको राम्रो ज्ञान प्राप्त गर्न सिभिल, आर्किटेक्ट, विद्युतीय, सरसफाइ, अन्य फिनिसिङ्ग कार्यहरू तथा भवन निर्माणका सम्पूर्ण गतिविधिहरू अध्ययन गर्नु महत्त्वपूर्ण मानिन्छ। यस पुस्तिकाले विद्यालय भवन डिजाइनदेखि भवनका सम्पूर्ण कामहरू सम्पन्न हुने गतिविधिहरू समेट्ने प्रयास गरेको छ।

यस पुस्तिकामा भवन निर्माण प्रक्रियाहरूलाई एकै ठाउँमा सङ्कलन गर्ने प्रयास गरिएको छ। भवन निर्माण कार्यमा संलग्न आर्किटेक्ट, इन्जिनियर, सर्भेयर र अन्य सरोकारवालाहरूका लागि आवश्यक जानकारी दिने उद्देश्य राखिएको छ। भवन निर्माण प्रक्रियामा स्वीकार्य संहिता कोड र अन्य दिशानिर्देश अत्यावश्यक छ भन्ने दृष्टिकोणले यो कार्यविधि विकास गरिएको छ। यस पुस्तिकाले सम्पूर्ण निर्माण कार्यहरूको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा नियन्त्रणका लागि एक रुजुसूचीको रूपमा पनि काम गर्ने छ।

निर्माण प्रक्रियाको एक महत्त्वपूर्ण पक्ष भनेको निर्माण प्रक्रियाबाट लिएको विस्तृत र विशेष रुजुसूची हुन्, जुन गुणात्मक कार्यका लागि महत्त्वपूर्ण उपकरण हुने छन्। रुजुसूची निर्माण कार्यहरूको नियन्त्रण तथा सन्तुलन उपकरणका रूपमा पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ। रुजुसूची भवन निर्माण कार्य भइरहेको र निर्माण कार्य सम्पन्न भइसकेपछिको समयमा प्रयोग गर्न सकिन्छ। यो निर्माण कार्यविधिले विद्यालय भवन निर्माण प्रक्रियाको सम्पूर्ण गतिविधिमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्नेछ र यसले प्राविधिकहरूलाई गुणस्तरीय निर्माण कार्यका लागि मार्गदर्शन प्रदान गर्ने अपेक्षा गरिएको छ।

१.२ उद्देश्य

यस पुस्तिकाका मुख्य उद्देश्य देहायअनुसार रहेका छन्:

- क) आर्किटेक्ट, इन्जिनियर, लाभग्राही र अन्य सरोकारवालाहरूलाई भवन निर्माण कार्यमा मार्गदर्शन गर्ने,
- (ख) भवन निर्माण प्रक्रियामा स्वीकार्य मापदण्डको अनुसरण सुनिश्चित गर्ने,

- (ग) निर्माणाधीन विद्यालय भवनको गुणस्तर कायम गर्ने,
- (घ) विद्यालय भवन निर्माणको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा नियन्त्रणका लागि रुजुसूचीको निर्धारण गर्ने ।

१.३ स्थानीय सरकार र विद्यालय व्यवस्थापन समितिबिचको समन्वय

स्थानीय सरकारले कार्यकारी तथा मुख्य कार्यान्वयन दुवै निकायका रूप कार्य गर्ने छ र यो कार्यक्रम कार्यान्वयनमा नीति निर्देशन र निरीक्षणका लागि समग्र जिम्मेवार रहने छ । स्थानीय सरकारले विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई विद्यालय निरीक्षणसम्बन्धी प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने छ । विद्यार्थी, शिक्षक र अन्य कर्मचारीहरूलाई आइपने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न तथा शैक्षिक गतिविधिका अवरोधहरू कम गर्नका लागि सुरक्षित विद्यालय निर्माण अपरिहार्य देखिन्छ । हाम्रा बालबालिकाहरूलाई स्वच्छ, स्वस्थ र उचित सिकाइ अवसर सुनिश्चित गर्न सुरक्षित र सिकाइमैत्री विद्यालयको आवश्यक पर्दछ ।

विद्यालय निर्माण व्यवस्थापन, विद्यालय गतिविधि, शिक्षाको व्यवस्थापन र आवश्यक मार्गदर्शनका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहभागिता अपरिहार्य हुन्छ । स्थानीय सरकारले स्थानीय स्तरमा शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आर्थिक तथा प्राविधिक रूपमा सहजीकरण तथा सहयोग दिने छ । स्थानीय फोकल व्यक्तिले विद्यालयद्वारा सामना गरिरहेका वास्तविक समस्याहरू बुझ्न विद्यालय व्यवस्थापन समितिका फोकल व्यक्तिहरूसँग नियमित सम्पर्क गर्ने छन् । स्थानीय सरकारले विद्यालय व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू, शिक्षकहरू, कर्मचारी र स्थानीय व्यक्तिहरूलाई उनीहरूको भूमिका र जिम्मेवारी, उनीहरूले गर्ने कार्य, प्रेरणा, प्रतिबद्धता, रचनात्मक कार्य र उनीहरूको आत्मविश्वास बढाउने बारेमा नियमित बैठक र प्रशिक्षण सञ्चालन गर्नुपर्दछ । नियमित कुराकानी, छलफल र समन्वयले सुरक्षित विद्यालय निर्माण गर्न न्यूनतम आधारभूत ज्ञान प्रदान गर्न मद्दत गर्दछ ।

वर्तमान अवस्था र परिदृश्यको जानकारीका लागि टेलिफोन, इमेल, स्काइप, भाइबर, शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली, चिठी आदि सञ्चारका साधनहरूले स्थानीय तह र विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरूबिच समन्वयको कार्यमा उचित सहयोग गर्ने छन् ।

१.४ स्थानीय सरकारको कार्यालयबाट कागजातको स्वीकृति

स्थानीय सरकारले कार्यकारी तथा मुख्य कार्यान्वयन दुवै निकायका रूप कार्य गर्ने छ । यसले परियोजनाका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरूलाई आवश्यक आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्छ । स्थानीय सरकारसँग विद्यालय भवनको डिजाइन, नक्सा, लागत खर्च, परियोजनाको समयावधि, प्रयोग हुने सामग्रीहरू, BoQ, स्पेसिफिकेसन, कार्य प्रक्रिया, परियोजनाका प्राविधिक, विशेषज्ञ र अन्य कागजातहरू अनुमोदन गर्ने पूर्ण अधिकार रहने छ । प्रदेश र स्थानीय स्तरका सरकारहरूलाई खर्च गर्ने अधिकार दिँदा केन्द्रमा खरिद प्रक्रियाको कार्य कम हुन्छ । यस स्थितिमा प्राविधिक र आर्थिक परिचालनको मुख्य भूमिका स्थानीय सरकारको रहने छ । स्थानीय सरकारको खरिद एकाइले आवश्यकताका आधारमा स्थानीय खरिद योजना तयार गर्दछ ।

यस कार्यक्रमको तयारी र कार्यान्वयनका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रम विभाग, वित्तीय विभाग र इन्जिनियरिङ विभागको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने छ । विद्यालय भवन निर्माणको खरिदसम्बन्धी सबै

गतिविधिहरू, जस्तै-काम, मालसामान, गैरपरामर्श सेवा तथा परामर्श सेवा खरिदका लागि स्थानीय सरकार पूर्ण रूपमा जिम्मेवार रहने छ । सम्पूर्ण गतिविधिहरूका लागि आवश्यक पर्ने कागजातहरू स्थानीय सरकारले अनुमोदन गरेपछि मात्र कार्यान्वयनका लागि अगाडि बढ्दछ । विद्यालय व्यवस्थापन समितिअन्तर्गत निर्माण हुने विद्यालय भवनहरूको सम्पूर्ण गतिविधिहरूको अनुमोदन स्थानीय तह र विद्यालय व्यवस्थापन समितिबिचको समन्वयमा गर्न सकिने छ ।

२. इन्जिनियरिङ परामर्शदाताको नियुक्ति

परामर्शदाताको नियुक्ति गर्नुको मुख्य उद्देश्य प्रस्तावित विद्यालय भवनहरूको पूर्वाधार विस्तृत आर्किटेक्ट र इन्जिनियरिङ डिजाइन, नक्सा, कार्यविवरण, लागत खर्च, BoQ, स्पेसिफिकेसन तयार गर्नु हो । यस परियोजनाको परामर्शदाताको खरिद योजना, यसको कार्यान्वयन, सुपरिवेक्षण, प्रतिवेदन र तथ्याङ्क व्यवस्थापनसहित समग्र खरिद व्यवस्थापनका लागि स्थानीय सरकार जिम्मेवार रहने छ । स्थानीय सरकारले खरिद प्रक्रिया नेपालको सार्वजनिक खरिद ऐन र नियमावलीअन्तर्गत रहेर गर्नुपर्ने हुन्छ । सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय (PPMO) ले सम्पूर्ण खरिद नीति, नियम तथा निरीक्षण र समन्वयनका लागि अभिभावकको भूमिका खेल्ने छ । सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयको हालको कानुनी रूपरेखा अन्तर्गत सामग्री खरिद कार्य, परामर्श तथा परामर्शदाता सेवाहरूको लागत रु. २० लाखभन्दा माथि छ भने सोको खरिद प्रक्रिया खुला टेन्डरबाट गरिने छ । स्थानीय सरकारले सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालयका यी सबै नियमहरूका साथै अन्य निर्देशनहरूको उचित पालना गर्नुपर्दछ ।

स्थानीय सरकारअन्तर्गत खरिद एकाइको नेतृत्व स्थानीय सरकारको प्रशासन प्रमुखबाट हुने छ । त्यसको कार्यान्वयन इन्जिनियरिङ हेर्ने शाखाले गर्ने छ । यस परियोजनाको सम्पूर्ण खरिद व्यवस्थापन गर्ने स्थानीय सरकारको भूमिकालाई मध्यनजर गर्दै विशेष अवस्थामा अनुभवी विशेषज्ञको आवश्यकता पनि पर्न सक्दछ । यस अवस्थालाई व्यवस्थित गर्न र आइपने जोखिम तथा समस्याहरूलाई न्यूनीकरण गर्न आंशिक विशेषज्ञको नियुक्ति गर्न सकिन्छ । स्थानीय सरकारले EOI र RFP मार्फत परामर्शदाताको खरिद (नियुक्ति) सम्बन्धी सबै गतिविधिहरूको मूल्याङ्कन तथा अनुमोदन गर्न उत्तरदायी भूमिका खेल्ने छ । परामर्शदाता नियुक्तिका लागि आवश्यक बोलपत्र (Bidding/Tender) कागजातहरू उपयुक्त SBD (Standard Bid Document) का आधारमा तयार गर्ने र बोलपत्र सूचना (Bid Notice) जारी गर्ने काम स्थानीय सरकारको हुने छ ।

परामर्शदाताले बोलपत्र कागजातहरू बोलपत्र सूचनामा उल्लेख गरिएको मिति र समयभित्र सम्बन्धित स्थानीय सरकारको कार्यालयमा बुझाउनुपर्ने छ । स्थानीय सरकारले सम्पूर्ण प्रक्रियाहरू पालना गरी परामर्श दाताहरूको प्रतिनिधिको रोहबरमा प्राविधिक तथा आर्थिक प्रस्तावहरू खोल्ने काम गर्दछ । स्थानीय सरकारले पूर्व निर्धारित योग्यता मापदण्डका आधारमा सङ्कलित बोलपत्रहरूको मूल्याङ्कन गर्ने छ । स्थानीय सरकारले बोलपत्र वैधता अवधिभित्रमा उत्तरदायी न्यूनतम लागत खर्च उल्लेख गर्ने परामर्शदाता चयन गरी सम्झौता गर्ने छ । अन्य परामर्शदाताहरूलाई उनीहरू यस परियोजना निर्माण कार्यका लागि असफल भएको जानकारी लिखित सूचनामार्फत दिइने छ ।

३. डिजाइन र विकास कार्य

यस डिजाइन चरणमा योजनावद्ध डिजाइन, नक्सा, लागत अनुमान BoQ, स्पेसिफिकेसन तथा अन्य निर्माणसम्बन्धी विभिन्न कागजातहरू तयार गर्ने काम गरिन्छ। यस चरणमा भवन डिजाइन गर्दा आवश्यक पर्ने जानकारी, जस्तै- भवनको किसिम र क्षमता, निर्माण सामग्री, प्राविधिकको संलग्नता, आदि उपलब्ध गराइने छ। डिजाइन तथा निर्माण प्रक्रियाका लागि आवश्यक लागत अनुमान, कार्यतालिका, नक्साहरू BoQ, स्पेसिफिकेसन चरणबद्ध रूपमा स्थानीय सरकारबाट अनुमोदन गराइने छ।

३.१ सर्वेक्षण र डिजाइन

सर्भे, प्लानिङ र डिजाइन चरणका मुख्य उद्देश्य आधुनिक विद्यालय निर्माणका लागि सुरक्षित ठाउँ खोज्नु, सुरक्षित अभिमुखीकरण र सुरक्षित संरचनागत डिजाइन छनोट गरेर भवन संरचनामा हुने क्षतिको जोखिमलाई कम गर्नु हो। भवन निर्माणका लागि प्रभावकारी लागत खर्च र संरचनाको विस्तृत विवरणले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ। उचित डिजाइन र संरचनाको यथार्थ विस्तृत विवरणले उचित र प्रभावकारी बजेट, समय र गुणस्तरयुक्त भवन निर्माण गर्न मजबुद आधार निर्माण गर्ने छ। सर्भेको कार्य परामर्शदाताको प्राविधिक टोलीले गर्ने छ र सर्वेक्षण कार्यले सुरक्षित भवन बन्ने ठाउँको अवस्था, भौगोलिक अवलोकन, माटाको प्रकार, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, साइटलाई सही ढङ्गले भवनकेन्द्रित गर्ने, सुरक्षित र सही तरिकाले भवनको रूपरेखा विकसित गर्न मद्दत गर्दछ। सबै विद्यालय भवनहरू नेपालको राष्ट्रिय भवन संहिता अनुसार डिजाइन गरिएको हुनुपर्दछ।

नेपालमा प्रमुख संरचनात्मक प्रणालीमध्ये Concrete Masonry Load Bearing wall/ Concrete Frame Structure मुख्य छन्। भवनका विभिन्न भागहरू जस्तै: पिलर, विम, गारो, जग, छाना (स्ल्याब) इत्यादिको उचित आकार प्रकार (लम्बाइ, चौडाइ र उचाइ), त्यसको नाप र दुरी (Span & Spacing), त्यसले लिने भार (Gravity & Lateral Load), त्यसमा प्रयोग हुने सामग्री र त्यसको बलियोपन तथा त्यसमा प्रयोग हुने डन्डीको मात्रामा निर्भर गर्दछ।

विद्यालय भवनको डिजाइन गर्दा आवश्यक पर्ने प्रारम्भिक तथ्याङ्कहरू यस प्रकार छन् :

- क) विद्यालय परियोजनाको किसिम (प्रकार), यसको क्षमता र निर्माण गर्ने स्थानको जानकारी
- ख) परियोजनाको कार्यक्षेत्र र उद्देश्य
- ग) माटो परीक्षण रिपोर्ट
- घ) प्रारम्भिक लागत अनुमान
- ङ) भवन निर्माण स्थलको अवलोकन प्रतिवेदन
- च) भवन निर्माण स्थलसम्मको पहुँच
- छ) स्थानीय निर्माण सामग्रीहरूको उपलब्धता

- (ज) विशेष डिजाइन र निर्माणमा चाहिने आवश्यक जानकारी
- (झ) मौसमको जानकारी
- (ञ) वातावरणीय अध्ययन, सम्भाव्यता र सर्वेक्षण प्रतिवेदन।

डिजाइनर (आर्किटेक्ट) र संरचनात्मक (स्ट्रक्चरल) इन्जिनियरहरूले निम्न बुँदाहरूमा ध्यान दिई विद्यालय भवनको डिजाइन र नक्सा तयार गर्नुपर्दछ:

- क) विद्यालय भवन विद्यार्थी, शिक्षक र अन्य कर्मचारीहरूका लागि सुरक्षित हुनुपर्दछ।
- ख) विद्यालय बनाउने ठाउँ छनोट गर्दा भौगोलिक अवस्थाको मूल्याङ्कन प्रतिवेदन अनुसरण गर्नुपर्दछ। खुकुलो र कमजोर माटो भएको ठाउँ छनोट गर्नु हुँदैन।
- ग) हावाहुरी, बाढी, महामारी, भूकम्प, चट्याङ, पहिरो, चिसो तथा गर्मीबाट उत्पन्न जोखिम मूल्याङ्कन गरी डिजाइन गर्नुपर्दछ।
- घ) सुरक्षित विद्यालय निर्माण गर्दा बालबालिका तथा अपाङ्गता भएका बालबालिका अनुकूल सुविधाहरूको ध्यान दिनुपर्दछ। अपाङ्गता भएका बालबालिका मैत्री संरचनाहरू, जस्तै- र्याम्प, रेलिङ, अपाङ्गमैत्री शौचालय, बाटो, कम्पाउन्ड आदि समावेश गर्नुपर्दछ।
- ङ) सकेसम्म विद्यालय स्थल छनोट गर्दा पानीको सुविधा, उचित ढल निकास र सडकको पहुँच भएको हुनुपर्दछ।
- च) भवन निर्माण कार्य सुरु हुनुभन्दा अगाडि डिजाइन, नक्सा, लागत खर्च र अन्य आवश्यक कागजातहरू सम्बन्धित संस्थाबाट स्वीकृत छ, छैन, सुनिश्चित गर्नुपर्दछ।
- छ) विद्यालय निर्माण स्थल ध्वनिरहित, कारखानाहरूबाट निस्कने वातावरणीय प्रदूषणमुक्त र पेट्रोल पम्पबाट हुने आगोको जोखिममुक्त क्षेत्र चयन गर्नुपर्दछ।
- ज) भवन डिजाइन गर्दा र निर्माण स्थल चयन गर्दा बृहत् विद्यालय सुरक्षाको न्यूनतम मापदण्ड पुरा गरेको हुनुपर्दछ।
- झ) भवनको डिजाइन गर्दा र निर्माण स्थल चयन गर्दा सामाजिक र वातावरणीय न्यूनतम मापदण्ड हेर्नुपर्दछ।
- ञ) छाना, भुइँ र गारोहरू हल्का सामग्रीहरू प्रयोग गर्ने गरी डिजाइन गर्नुपर्दछ।
- ट) स्थिरता कायम गर्ने, ऊर्जा दक्षता बढाउने र हरियो भवन (Green Building) बनाउने खालका सामग्रीहरू प्रयोग गर्ने गरी डिजाइन गर्नुपर्दछ।
- ठ) पर्याप्त खाली ठाउँ, खेल मैदान, हल, पुस्तकालय, कार्यालय, जलपान कक्ष, गार्डेन डिजाइनमा समावेश गर्नुपर्दछ।
- ड) उचित बत्तीहरूको प्रबन्ध गर्ने, कोठाहरूमा दिनको उज्यालो पर्ने तथा विद्यार्थी र शिक्षकहरूलाई आराम हुने खालको डिजाइन हुनुपर्दछ।
- ढ) व्यावहारिक रूपमा भवन डिजाइन गर्दा सकेसम्म स्थानीय सामग्रीहरूको प्रयोग गर्ने।
- ण) सकेसम्म कम तला भएको विद्यालय डिजाइन गर्ने, यसले अग्ला भवनहरूले सामना गर्ने असङ्ख्य जोखिम न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ।

- (त) विद्यार्थीहरूलाई उत्तम शिक्षा प्रदान गर्न आवश्यक सुविधाहरू सिर्जना गरी डिजाइन गर्नुपर्दछ ।
- (थ) विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक सङ्गठन र अन्य सरोकारवालाको संलग्नतामा विद्यालयले भोग्ने उच्च जोखिमहरूको विश्लेषण र रेखाङ्कन गरेका विषयहरूको न्यूनीकरण गर्ने उपाय डिजाइनमा समावेश गर्नुपर्दछ ।
- (द) विद्यालय भवनहरू राष्ट्रिय भवन संहिता अनुरूप डिजाइन गर्नुपर्दछ ।
- (ध) डिजाइन सुरु हुनुपूर्व विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, अभिभावक र स्थानीय जनप्रतिनिधिहरूसँग अन्तरक्रिया गरी आवश्यक सुभावहरू अनुसरण गर्नुपर्दछ ।

विद्यालय भवन वा अन्य गतिविधिहरू, जस्तै- विद्युत, ढल निकास, सरसफाइ, खानेपानी अन्य फिनिसिङ कार्यसम्बन्धी डिजाइन र निर्माण नक्साहरू तयार गर्न परामर्शदाता जिम्मेवार हुनेछन् । परामर्शदाताले पेस गरेका सबै डिजाइन र नक्साहरू स्थानीय सरकारद्वारा ठेकेदारलाई जारी गर्नुअघि अनुमोदन गर्नुपर्दछ ।

३.२ लागत अनुमान

परामर्शदाताले विद्यालय भवन, अन्य सेवाहरू र विद्यालय भवन सम्बद्ध अन्य कार्यहरूको डिजाइन र नक्साका आधारमा लागत अनुमान, BoQ / स्पेसिफिकेसन तयार पार्दछ । लागत अनुमान तयार गर्नु परियोजना व्यवस्थापनको महत्त्वपूर्ण चरणमध्ये एक हो । लागत अनुमानले परियोजनाको कुल लागत खर्चको आधार रेखा तय गर्दछ । यो कार्य प्रतिस्पर्धी बोलपत्र (Competitive bidding) र निर्माण गतिविधि सुरु हुनुपूर्व सकिनुपर्छ । लागत अनुमान परियोजनाको वास्तविक खर्चको कति नजिक पुग्न सक्छ भन्ने कुरा त्यसको सही अनुमान र सटिकतामा निर्भर गर्दछ, जुन कुरा परियोजना पुरा भएपछि मात्र थाहा हुन्छ ।

प्रत्येक वस्तुका लागि एकाइ वस्तुदर (Unit Item Rate) हरू मापदण्ड र वर्तमान आर्थिक वर्षका लागि अनुमोदित जिल्ला दररेटका आधारमा तय गरिएको हुन्छ । निर्माण सामग्री, मजदुर, दक्ष मजदुर र उपकरणहरूको एकाइ मूल्यले BoQ मा उल्लिखित परियोजनाका हरेक गतिविधिहरूको एकाइ लागत निर्धारण गर्दछ । परियोजनाका हरेक गतिविधिहरूको दर विश्लेषण स्वीकृत मापदण्ड र अनुमोदित जिल्ला दररेटलाई आधार मानी गणना गरिन्छ । ठेकेदारको ओभरहेड र नाफा (सामान्यतया १५ प्रतिशत) प्रत्येक वस्तुको दर विश्लेषणको गणनाको क्रममा थपिने छ । BoQ मा उल्लिखित सम्पूर्ण गतिविधिहरूको कुल लागत अनुमान प्रत्येक गतिविधिको कुल अनुमानित लागत जोडेर निकालिन्छ । प्रत्येक गतिविधिको कुल लागत त्यस वस्तुको एकाइ दररेटले सो वस्तुको कुल परिमाणलाई गुणन गरी निकालिन्छ । कुल अनुमानित परियोजनाको लागतमा प्रशासन र फिल्ड खर्च तथा अन्य अदृश्य खर्चलाई एक सामान्य गतिविधि क्रियाकलापका रूपमा विविध खर्चका लागि कुल अनुमानित लागत खर्चको प्रायः १० प्रतिशत समावेश गरिने छ, जसलाई भइपरीका रूपमा राखिने छ । यी सबै दर विश्लेषण, ठेकेदारको ओभरहेड र नाफा तथा भइपरीका गणना र त्यसको विधि PPR को अनुसूची १ मा उल्लेख भए अनुसार गर्नुपर्दछ । परियोजनाको लागत अनुमान यसै अनुसूची १ लाई पालना गरी बनाउनुपर्दछ ।

BoQ परामर्शदाताद्वारा तयार गरिने कागजात हो, जसमा अनुमोदित डिजाइन, नक्सा र स्पेसिफिकेसनका स्पेसिफिकेसन आधारमा पहिचान गरिएका परियोजनाका प्रत्येक गतिविधि र त्यसका मापन मात्रा उल्लेख गरिएको हुन्छ । BoQ मा उल्लिखित परियोजनाका गतिविधिहरूको परिमाण मात्रालाई लम्बाइ, क्षेत्रफल, आयतन, वजन, समय, नम्बर तथा एकमुष्ट एकाइमा मापन गरिएको हुन्छ । परियोजनाका गतिविधिहरूको मूल्य आफ्नो तरिकाले तयार गर्नका लागि BoQ बोलपत्र कागजातसँगै ठेकेदारलाई जारी गरिन्छ । BoQ ले सबै ठेकेदारहरूलाई परियोजनाको गतिविधिहरूको समान मात्रामा मूल्य निर्धारण गरी सम्बन्धित बोलपत्रमा निर्माण लागतको गणना गर्न सहायता गर्दछ ।

डिजाइन चरणमा निर्माण कार्यको खरिद प्रक्रिया साथै निर्माण कार्य सुरु हुनुपूर्व स्पेसिफिकेसन तयार गर्ने जिम्मा परामर्शदाताको हुन्छ, जुन सम्भौता कागजात र नक्साको एक अभिन्न अङ्ग मानिन्छ । डिजाइन र निर्माण प्रक्रियाको स्तर वृद्धि गर्न नक्सा र डिजाइनको साथै स्पेसिफिकेसन पनि तयार गरिन्छ । स्पेसिफिकेसनले BoQ मा उल्लिखित परियोजना गतिविधिको विस्तृत वर्णन गर्न र नक्साहरूमा अनधिकृत ठुला चिह्न बनाउने कार्यलाई रोक्न मद्दत गर्दछ । यसले BoQ र नक्सामा भएका सम्पूर्ण गतिविधिहरूको विस्तृत जानकारी प्रदान गर्दछ । स्पेसिफिकेसन कागजातमा निर्माण सामग्रीहरूको विस्तृत विवरण, जस्तै- Brand, Type, Size, Model, Installation, Procedure, Warranty, Guarantee, Quality, कामको दायरा, कार्यविधि, कामको गुणस्तर र सामग्रीहरूको ग्यारेन्टी जस्ता विविध जानकारीहरू समावेश गरिएको हुन्छ । स्पेसिफिकेसन एउटा परियोजनाको लाभग्राही र ठेकेदारबिच सहमत र हस्ताक्षर गरिएको कागजात हो, जुन परियोजना निर्माणका लागि कानुनी कागजातहरूको अभिन्न अंश बन्दछ । स्पेसिफिकेसनले इन्जिनियर, सुपरभाइजर र फेब्रिकेटरहरूका लागि मार्ग निर्देशकको रूपमा कार्य गर्दछ । यसले परियोजना अवधिभर कामको गुणस्तर कायम गर्न ठिक सामग्रीको ठिक मात्रा र उपयुक्त समयमा प्रयोग गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ ।

४. निर्माणअधिको चरण र ठेकेदारको नियुक्ति

४.१ बोलपत्र कागजातको तयारी

विशेष सम्भौता कागजातका लागि बोलपत्र कागजात तयार गर्ने र जारी गर्ने कामको जिम्मेवारी लाभग्राहीका हुन्छ । बोलपत्र स्वीकृत SBD (Standard Bidding Document) का आधारमा परामर्शदाताको आवश्यक सहयोग र परामर्श लिएर तयार पारिन्छ । लाभग्राहीद्वारा जारी गरिने बोलपत्र प्रक्रियाका लागि निम्नलिखित खण्डहरूमा सम्पूर्ण जानकारी र आवश्यक तथ्याङ्कहरू उल्लेख गरिएको हुन्छः

- क) टेन्डर/बोलपत्र सूचना
- ख) बिडकर्तालाई निर्देशन
- ग) बिड डाटासिट
- घ) मूल्याङ्कन र योग्यता मापदण्ड
- ङ) बिडिङ फारामहरू

- (च) गतिविधिहरूको मात्रा
- (छ) स्पेसिफिकेसन
- (ज) GCC/SCC or PCC (General Condition of Contract and Special Condition of Contract or Particular Condition and Contract)
- (झ) नक्सा
- (ञ) सम्झौता पत्र फाराम ।

४.१.१ ठेकेदारको दृष्टिकोणमा बिडिङको तयारी

- क) टेन्डर कागजातको खरिद गर्ने
- (ख) टेन्डर कागजातको अध्ययन गर्ने
- (ग) नक्सा, अन्वेषण विवरण, परीक्षण र अन्य विस्तृत विवरणका लागि आर्किटेक्टबाट जानकारी लिने
- (घ) निर्माण स्थलको निरीक्षण तथा अवलोकन गर्ने
(निर्माण स्थलको अवस्था, सडकको पहुँच, ट्राफिकको अवस्था, अवरोधहरू, ओभरहेड र भूमिगत सेवाहरू, वरपरको वातावरण र नजिकका भवनहरू, खानेपानी, यातायात, विद्युत्, टेलिफोनको सुविधा, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता, स्थानीय कर, स्थानीय कानून, स्थानीय तहमा हुने प्रतिबन्ध र स्थानीय अधिकारीहरूसँगको छलफल ।)
- (ङ) बिडिङ गर्ने वा नगर्ने निर्णय लिने
- (च) मुख्य लागतको तयारी तथा गणना
- (छ) अप्रत्यक्ष लगानीको गणना
- (ज) नगद प्रवाह र कार्यतालिकाको तयारी
- (झ) बिड ग्यारेन्टीको तयारी
- (ञ) टेन्डरको अन्तिम तयारी
- (ट) बिडिङ कागजातहरू पेस गर्ने ।

४.२ बिडिङ/टेन्डरिङ

४.२.१ टेन्डर सूचना

बोलपत्र (पोस्ट योग्यता-एकैचरणमा दुई खामहरू) का लागि आमन्त्रणको सूचना कम्तीमा दुई राष्ट्रिय दैनिक समाचारपत्रमा दुईपटक प्रकाशित गर्नुपर्दछ ।

४.२.२ बोलपत्र कागजातको वितरण

बोलपत्र कागजातको पूर्णसेट सम्बन्धित स्थानीय सरकारको कार्यालयबाट योग्य बिडकर्तालाई आफ्नो कम्पनीको दर्ता प्रमाणपत्रको फोटोकपीसहित लिखित निवेदन दिएपछि वितरण गरिन्छ । वितरण गरिएको बोलपत्रको रेकर्ड राखिन्छ, जसमा बोलपत्रकर्ताको नाम र जारी गरिएको मिति र समय उल्लेख गरिन्छ ।

४.२.३ बिडिङ/टेन्डरपूर्वको बैठक

बोलपत्र बुझाउने मितिभन्दा कम्तीमा ७ दिन अगावै बैठकको तय गरिएको हुन्छ । यस बैठकमा बिडकर्ताका प्रतिनिधिहरूले उठाएका मद्दाहरू (निर्माण स्थलको बारेमा, नक्सा, डिजाइन, BoQ, स्पेसिफिकेसन तथा बोलपत्र कागजातका सर्त) मा लाभग्राही र परामर्शदाताले स्पष्टीकरण दिनुपर्दछ । बिडिङ सर्तहरूमा आवश्यकताअनुसार परिमार्जन गर्न एजेन्डाहरू जारी गर्न सकिन्छ । बैठकका निर्णयहरूको लिखित रूपमा अभिलेख राखिन्छ र सबै सम्भावित बिडकर्ताहरूलाई वितरण गरिने छ ।

४.२.४ बोलपत्र पेस गर्ने

सिलबन्दी गरिएको बोलपत्र बिड सूचनामा उल्लिखित मिति र समयभित्र सम्बन्धित स्थानीय सरकारमा पेस गर्नुपर्ने छ । सूचनामा उल्लिखित मिति र समयनाघी प्राप्त बोलपत्रहरू अस्वीकृत गरिने छ । सिल गरिएका बिडिङ कागजातहरू बोलपत्र सूचनामा उल्लेख गरिएअनुसार सम्बन्धित स्थानीय सरकारको कार्यालयको खातामा जम्मा भएको Bid Security रकमको भौचरको फोटोकपीसहित सङ्कलन गर्नुपर्ने छ । पेस गरिएको बिडिङ कागजातको अभिलेख राखिने छ, जसमा बोलपत्रकर्ताको नाम र बुझाएको मिति र समय उल्लेख गरिने छ ।

४.२.५ बोलपत्र खोल्ने

(क) प्राविधिक प्रस्ताव खोल्ने कार्य

प्राविधिक प्रस्ताव सम्बन्धित स्थानीय सरकारको कार्यालयका प्रतिनिधिले बिडकर्ताका प्रतिनिधिको उपस्थितिमा बिड सूचनामा प्रकाशित मिति र समयमा शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र सानोठिमीमा खोल्ने छन् । बोलपत्र कागजातमा Letter of Bid, कार्यतालिका, Bid Security, Power of Attorney, मू.अ.क दर्ता, कर निकासी, Declaration, पूर्ण BoQ समावेश गरिएको हुनुपर्दछ । प्राविधिक प्रस्तावमा उत्तीर्ण भएका बिडहरूको मात्र आर्थिक प्रस्ताव खोलिने छ ।

(ख) आर्थिक प्रस्ताव

सम्बन्धित स्थानीय सरकारको कार्यालयका प्रतिनिधिहरूले प्राविधिक प्रस्तावमा योग्य रहेका बिडकर्ताका प्रतिनिधिहरूको उपस्थितिमा BDS (Bid Data Sheet) मा तोकिएका प्रक्रियाहरू पालना गरी सम्बन्धित स्थानीय सरकारको कार्यालयमा आर्थिक प्रस्ताव खोल्ने छन् । आर्थिक प्रस्ताव खोल्ने मिति र समय प्रयोगकर्ताले प्राविधिक प्रस्तावमा योग्य बिडकर्ताहरूलाई लिखित सूचनामार्फत जानकारी गराउँदछ ।

४.२.६ बिड मूल्याङ्कन प्रक्रिया

लाभग्राहीलाई बिड मूल्याङ्कन गर्ने पूर्ण अधिकार हुनेछ । बिड मूल्याङ्कन कडाइका साथ पूर्ण रूपमा ITB को Evaluation and Comparison of Bid Section अनुसार गरिनुपर्दछ । लाभग्राहीले मूल्याङ्कन गर्दा निम्न उत्तम अभ्यासको पालना गर्नुपर्ने छः

- क) बिड मूल्याङ्कन प्रक्रिया पूर्ण रूपमा गोप्य राख्नुपर्दछ ।
- (ख) धोका र भ्रष्टाचारसहित बिड मूल्याङ्कनको परिणाम स्वीकृत गर्ने कुनै पनि प्रयास वा दबाव स्वीकार्य हुने छैन ।
- (ग) सबै मूल्याङ्कन कुनै भेदभाव नगरी योग्यता मापदण्ड र बिडिङ कागजातअनुसार निर्दिष्ट भई कडाइका साथ लागु गर्नुपर्दछ ।

बिड मूल्याङ्कन प्रक्रियामा निम्न चरणहरू समावेश हुन्छन् :

- क) प्रारम्भिक मूल्याङ्कन
 - यसअन्तर्गत प्रमाणीकरण, योग्यता, Bid Security रकम, कागजातहरूको पूर्णता, महत्त्व र Substantial Responsiveness का आधारमा मूल्याङ्कन गरिन्छ ।
- (ख) विस्तृत मूल्याङ्कन
 - यसअन्तर्गत त्रुटिहरू, संशोधन र छुटहरू, साभा मुद्रामा रूपान्तरण, क्रस छुट, समायोजन, घरेलु प्राथमिकता र योग्यता मापदण्डबारे मूल्याङ्कन गरिन्छ ।
- (ग) लाभग्राहीले बिडकर्तालाई लिखित रूपमा कुनै पनि स्पष्टीकरण सोध्न सक्छ ।
- (घ) यदि बिडकर्ताले पर्याप्त स्पष्टीकरण प्रदान गर्न नसके लाभग्राहीले बोलपत्र अस्वीकृत गर्न सक्दछ ।
- (ङ) ITB मा उल्लिखित मापदण्डअनुसार लाभग्राहीले प्राविधिक प्रस्ताव मूल्याङ्कनमा योग्य हुने सबैभन्दा कम लागत पेस गर्ने पर्याप्त उत्तरदायी बिडको निर्धारण गर्ने छ ।

निम्न बुँदाहरूका कारण बोलपत्र अस्वीकृत हुन सक्दछ :

- बिड सूचनामा उल्लिखित मिति र समयनाघी पेस गरेका बोलपत्रहरू
- अयोग्य बिडकर्ता भएमा
- हस्ताक्षर नभएको बोलपत्र पेस गरेमा
- अनुरोध गरिएअनुसारको बिड वैधता नभएमा
- अस्वीकृत Bid Security आएमा
- निश्चित मूल्यमा मूल्य समायोजन गरेमा
- अस्वीकृत वैकल्पिक डिजाइन, नक्सा पेस गरेमा
- अस्वीकार्य परियोजनाको समयको चरणबद्धता भएमा
- अस्वीकार्य पेटी ठेकेदार (Sub Contract) समावेश गराएमा ।

४.२.७ योग्यता मापदण्ड

सम्झौता पत्रको सन्तोषजनक कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्ने सम्बन्धित विशेषता भएको मापदण्ड अपनाइनुपर्दछ । यसमा उल्लिखित सर्तहरू स्पष्ट र सजिलै परिभाषित गर्ने खालको हुनुपर्दछ । सङ्क्षेपमा मापदण्डका सर्तहरूको छनोट यस्तो हुनुपर्दछ ताकि केवल सक्षम ठेकेदार, जो सही तरिकाले सम्झौतालाई कार्यान्वयन गर्न सकोस् र उनीहरूलाई मात्र बोलपत्र मा समावेश हुने अनुमति मिल्दोस् । मापदण्डका सर्तहरू तय गर्दा बिडकर्ताको प्रतिस्पर्धालाई नरोक्ने तथा पूर्व निर्धारित छनोट भएका संस्थाहरूको सङ्ख्या निर्धारण गर्ने गरी बनाउनुपर्दछ । सबै मापदण्ड पुरा गर्ने संस्थाहरूलाई बोलपत्रका लागि आमन्त्रित गर्नुपर्दछ । सम्झौतालाई सन्तोषजनक तरिकाले अगाडि बढाउन एउटा बिडकर्ताका लागि निम्न कुराहरूले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ :

- योग्यता
- विचाराधीन मुद्दा
- बिडकर्ताको आर्थिक वित्तीय अवस्था
- अनुभव
- दक्ष तथा अनुभवी प्राविधिकहरू
- निर्माण उपकरणहरू

अन्तमा लाभग्राहीले बोलपत्रको मूल्याङ्कन ITB मा उल्लिखित बिडरको योग्यता खण्ड (Bidder Qualification) भित्र बोलपत्रको मूल्याङ्कन तथा तुलना शीर्षकमा उल्लेख भएअनुसारको योग्यता मापदण्ड अनुसार गर्ने छन् ।

४.३ सम्झौता अनुबन्धन कार्य

लाभग्राहीले बोलपत्र वैधता अवधिभित्र पर्याप्त रूपमा उत्तरदायी न्यूनतम परियोजना लागत खर्च पेस गर्ने बोलपत्र दातासँग सम्झौतापत्र अनुबन्धन गर्न सक्छ । बोलपत्र/टेन्डर कागजातमा संलग्न सम्झौता फारामअनुसार निम्न कागजातका आधारमा सम्झौता प्रक्रिया पुरा गरिन्छ :

- सफल बोलपत्रदाताको आशय पत्र
- उजुरीका लागि पर्याप्त समय
- स्वीकृत पत्र
- Performance Security (यदि विदेशी बैङ्कबाट बनाएको भए काउन्टर ग्यारेन्टी हुनुपर्छ र असन्तुलित बिड भएमा रकम बढाउन सकिने छ ।
- अयोग्य र असफल बिडकर्तालाई सूचना दिने
- सम्झौता अनुबन्धन ।

५. निर्माण कार्य चरण

५.१ परिचालन

अग्रिम भुक्तानी (प्रोभिजनल रकम, दैनिक ज्यालादारी र मू.अ.कर रकम बाहेक) प्रारम्भिक सम्झौता मूल्यको अधिकतम २० प्रतिशत हुने गरी दुई किस्तामा ठेकेदारलाई प्रदान गरिने छ। पहिलो र दोस्रो किस्ताको भुक्तानी प्रतिशत निर्धारण गर्ने अधिकार लाभग्राहीको हुने छ। अग्रिम भुक्तानीको पहिलो किस्ता ठेकेदारले स्वीकार्य बैङ्क ग्यारेन्टी (भुक्तानी बराबर वा सोभन्दा बढी रकम) पेस गरेपछि दिइने छ। ठेकेदारले साइटमा निर्माण कार्य अघि बढाउन आफूलाई पूर्ण परिचालन पुरा गरिसकेपछि, पहिलो किस्तामा लिएको रकमको पर्याप्त खर्चका प्रमाणहरू र अन्य कागजातहरू, जस्तै- बिमा नीति, कामको प्रगति विवरण र स्वीकार्य बैङ्क ग्यारेन्टी पेस गरेपछि दोस्रो किस्ता दिइने छ।

५.२ प्रारम्भिक बैठक

यो बैठक सम्झौता भइसकेपछि र निर्माण कार्य सुरु हुनुपूर्व परियोजना सञ्चालक टिम ठेकेदार र लाभग्राही बिचको औपचारिक छलफल हो। यस बैठकले परियोजना र परियोजनाका अन्य गतिविधिहरूका लागि आधार तत्व स्थापित गर्न परिभाषित र निर्देश गर्ने छ। यस बैठकले परियोजना टिमका सदस्यहरू र लाभग्राही बिचमा परिचय गराउँदछ र प्रत्येक टोली सदस्यहरूको भूमिका र जिम्मेवारीबारे छलफल गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ। बैठकमा लाभग्राहीको प्रत्यक्ष संलग्नतामा परियोजनाका अन्य आधार गतिविधिहरू, जस्तै - कार्य तालिका, स्थिति प्रगति प्रतिवेदन, परियोजनाको उद्देश्य, कार्यसम्पन्न समयावधि तथा निर्माण कार्य गर्दा आइपर्ने जोखिम आदि विषयहरूमा पनि छलफल गरिन्छ। बैठकले औपचारिक र लिखित रूपमा परियोजनाको सुरुआती समयको महत्त्वलाई पारदर्शी बनाउँदछ। बैठकमा उपस्थित केही प्रमुख सरोकारवालाहरू र कार्यकारी व्यवस्थापनलाई बैठकमा उनीहरूको उपस्थितिलाई निर्धारण गर्न बैठकको मिति चयन गर्नुअघि सम्पर्क गर्नु आवश्यक पर्दछ।

५.३ निर्माण कार्यको सुरुआत

ठेकेदारले ठेक्का सम्झौता गरेपछि सम्झौतापत्रमा उल्लिखित मितिबाट परियोजनाका गतिविधिहरू सुरु हुन्छन्। यस चरणमा निम्न गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ :

- (क) परियोजनाको उद्देश्य र लक्ष्यको जानकारी लिन र दिन छलफल गर्ने।
- (ख) परियोजनाको कार्य सम्पन्न गर्न आवश्यक पर्ने श्रमिक, सामग्री र उपकरणको उचित व्यवस्था र खरिद गर्ने।
- (ग) साइट अफिसको स्थापना र सञ्चालन गर्ने।
- (घ) कामदारहरू बस्ने ठाउँ, बत्ती, खानेपानी र उचित शौचालयको स्थापना गर्ने।
- (ङ) निर्माण अवधिभर आइपर्ने जोखिम र त्यसको तत्परता र समाधानको विश्लेषण र छलफल गर्ने।
- (च) वास्तविकतामा आधारित कार्यतालिका तथा स्वास्थ्य र सुरक्षासम्बन्धी योजना तयार गर्ने।

- (छ) प्रतिबद्ध र परिश्रमी प्राविधिक र गैर प्राविधिक सदस्य सम्मिलित परियोजना सुचारु गर्ने टोलीको स्थापना गर्ने।
- (ज) राम्रो र गुणस्तरीय सञ्चार प्रणाली कायम गर्ने।
- (झ) सम्झौता कागजातहरू, जस्तै- सम्झौतापत्र, नक्सा, BoQ, स्पेसिफिकेसन बारे छलफल गरी स्पष्ट जानकारी लिन र दिने।

५.४ निर्माण कार्यको सुपरिवेक्षण, अनुगमन र नियन्त्रण

निर्माण प्रक्रियामा अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा नियन्त्रण कार्य सम्बन्धित स्थानीय सरकारको कार्यालयका प्राविधिकहरूबाट गरिने छ। निर्माण प्रक्रियामा अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा नियन्त्रण भन्नाले परियोजनाका योजनाबद्ध लक्ष्यहरू सुनिश्चित गर्नका लागि परियोजना अवधिभित्र प्रत्येक चरणमा वास्तविक उपलब्धिहरू पूर्वनिर्धारित कार्यतालिकासँग ठिक छ वा छैन भनी तुलना गर्ने र आवश्यक परेमा नियन्त्रण तथा कारवाहीसमेत गर्ने गतिविधि बुझिन्छ। सबै सम्बन्धित नियमहरू र गुणस्तर मापदण्डलाई आधार मानेर परियोजनाको निर्माण कार्य तोकिएको समय र बजेटभित्र सम्पन्न गर्न अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण कार्य अत्यन्तै महत्त्वपूर्ण मानिन्छ। परियोजनाको नतिजा प्राप्त गर्न निर्माणसम्बन्धी जानकारीहरू समयमा नै उपलब्ध गराउन अनुगमन कार्यले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। अनुगमन र नियन्त्रण प्रक्रियाले परियोजनाको वास्तविक प्रगति र यसलाई दिशा निर्देश गर्ने कार्य गर्दछ।

क) परियोजना अनुगमन तथा नियन्त्रण कार्य प्रभावकारी बनाउने उपाय

- सम्भावित जोखिमहरूको पहिचान र मूल्याङ्कन गरी उक्त सम्भावित घटनाहरूको अग्रिम रूपमा नियन्त्रणका उपायहरू अपनाउनुपर्दछ।
- अचानक कुनै आश्चर्यजनक स्थिति सिर्जना नहोस् भन्नाका लागि परियोजना अवधिभर पूर्णकालीन अनुगमन र निगरानी गर्नुपर्ने हुन्छ।

ख) अनुगमन तथा नियन्त्रण प्रणालीका प्रमुख तत्वहरू

- परियोजनाको प्रगति, विधि र समयको नियन्त्रण
- निर्माण कार्यको गुणस्तर, कार्य क्षमता र वातावरणीय प्रभावको नियन्त्रण
- परियोजनाको लागत, बजेट र निर्माण सामग्रीहरूको नियन्त्रण
- परियोजना अवधिभर निर्माण कार्यमा श्रमिक, प्राविधिक तथा अन्य सरोकारवालाहरूको सुरक्षा तथा स्वास्थ्यको नियन्त्रण।

ग) प्रभावकारी अनुगमन र नियन्त्रण गर्न ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू

- यथार्थ कार्ययोजना बनाउने।
- उचित समय, आवश्यक श्रमिक र वास्तविक लागत बजेट अनुमान गर्ने।

- निर्माण कार्य सामग्रीहरू र परीक्षणको नियमित निरीक्षण गर्ने ।
- जनशक्ति र उपकरणहरूको उचित व्यवस्था र उपयोग गर्ने । सही समयमा सही जनशक्ति र उपकरणहरू सही ठाउँमा प्रयोगको अनुगमन गर्ने ।
- आवश्यक कार्यक्षेत्रभित्र स्पष्ट सञ्चार र सूचना प्रणाली स्थापना गर्ने ।
- बजेट र त्यसको खर्च गर्ने प्रक्रिया र अधिकारको अनुगमन गर्ने ।
- निर्माण कार्यको भौतिक प्रगति र लागत खर्चको समयमा नै जानकारी लिने र पूर्व निर्धारित कार्यतालिकासँग भिडाउने गर्ने ।
- चरणबद्ध रूपमा कामको प्रगति हेरी निर्माण अवधि र लागत खर्चको पूनर्मूल्याङ्कन गर्ने ।
- सम्भव भएसम्म निर्माण क्षेत्रभित्र आइपने सम्भावित जोखिमको मूल्याङ्कन गरी अग्रिम रूपमा नियन्त्रणका उपायहरू खोजी गर्ने ।
- वास्तविक निर्माण कार्यको प्रगति र खर्चलाई पूर्व निर्धारित कार्यतालिका र बजेटसँग तुलना गरिरहने ।

अनुसूची २ मा उल्लिखित निर्माण सञ्चालन फारामहरूको प्रयोग गरेर परियोजना अनुगमन तथा नियन्त्रण प्रभावकारी बनाउन सहयोग गर्छ । परियोजना नियन्त्रण गर्नका लागि यी मुख्य तीन कुराहरू, जस्तै- परियोजनाको समय, गुणस्तर र बजेट नियन्त्रण गर्न जरुरी छ ।

घ) प्रभावकारी अनुगमन, सुपरिवेक्षण र नियन्त्रणले पुऱ्याउने सहयोग

- भुक्तानी गर्नका लागि आवश्यक जानकारी प्रदान गर्दछ ।
- वास्तविक निर्माण कार्य कार्यतालिकाभन्दा अघि छ वा पछाडि परेको छ सोको जानकारी प्रदान गर्दछ ।
- परियोजनालाई निर्धारित कार्यतालिका र बजेटभित्र गुणस्तरीय कार्य गर्न आवश्यक सुधारात्मक कदम चाल्न मद्दत गर्दछ ।
- लाभग्राही र ठेकेदारको नाफा घाटाको जानकारी उपलब्ध गराउँछ ।
- भविष्यका परियोजनाहरू सञ्चालन गर्न मार्गदर्शन र अनुभव प्रदान गर्छ ।

ङ) निर्माणाधीन विद्यालय भवनको अनुगमन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने महत्त्वपूर्ण कुराहरू

१. विद्यालय भवनको डिजाइन, नक्सा, लागत खर्च, परियोजनाको समयावधिबारे जानकारी लिनुपर्दछ ।
२. विद्यालय भवनको लागि प्रयोग हुने अति आवश्यक कागजातहरू सम्भौतापत्र, BoQ, स्पेसिफिकेसन राम्रोसँग अध्ययन गर्नुपर्छ ।
३. BoQ मा विद्यालय भवन निर्माणका लागि चाहिने सम्पूर्ण गतिविधिहरूको विस्तृत विवरण, त्यसको नाप एकाइ, परिमाण तथा प्रतिएकाइको मूल्य उल्लेख गरिएको हुनुपर्छ ।

४. स्पेसिफिकेसनमा विद्यालय भवन निर्माणका लागि चाहिने सम्पूर्ण सामग्रीहरूको प्रकार, उत्पादन कम्पनीको ब्रान्ड, गुणस्तर तथा प्रयोग गर्ने तरिका सम्बन्धी विस्तृत विवरण उल्लेख गरिएको हुन्छ ।
५. भवन निर्माण कार्य सुरु हुनुभन्दा अगाडि डिजाइन, नक्सा, लागत खर्च र अन्य आवश्यक कागजातहरू सम्बन्धित संस्थाबाट स्वीकृत छ, छैन, सुनिश्चित गर्नुपर्दछ ।
६. विद्यालय बनाउने ठाउँ छनोट गर्दा भौगोलिक अवस्थाको मूल्याङ्कन प्रतिवेदनको अनुसरण गर्नुपर्ने छ । खुकुलो, कमजोर, भरेको वा पुरुवा माटो भएको, भौगर्भिक चिरा परेको, तरलीकरण हुन सक्ने ठाउँ, ढुङ्गा भर्ने ठाउँ र भिरालो ठाउँ छनोट नगर्ने तर घरको जगलाई पुरिएको माटोभन्दा तल राखी निर्माण कार्य गर्न सकिने हुनुपर्छ ।
७. सकेसम्म विद्यालय निर्माण स्थल छनोट गर्दा पानीको सुविधा, उचित ढल निकास, बिजुली र सडकको पहुँच भएको हुनुपर्छ ।
८. विद्यालय निर्माण कार्य सुरु हुनुपूर्व विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, अभिभावक र स्थानीय जनप्रतिनिधिहरूसँग अन्तरक्रिया गरी आवश्यक सुझावहरू लिनुपर्छ ।
९. ठेकेदारले निर्माण कार्य सम्पन्न गर्न आवश्यक पर्ने श्रमिक, सामग्री र उपकरणको उचित व्यवस्था र खरिद गरेको छ, छैन हेर्ने गर्नुपर्छ ।
१०. ठेकेदारले साइट अफिसको स्थापना गरेको छ, छैन हेर्नुपर्छ ।
११. कामदारहरू बस्ने ठाउँमा, बत्ती, खानेपानी र उचित शौचालयको व्यवस्था हुनुपर्छ ।
१२. ठेकेदारले भवन निर्माणका लागि ल्याएका सामग्रीहरू र तिनको परीक्षण प्रतिवेदनको नियमित निरीक्षण गर्नुपर्छ ।
 - बालुवा सफा र माटो नमिसिएको हुनुपर्छ । सकेसम्म खानीको भन्दा खोलाको बालुवा प्रयोग गर्दा राम्रो हुन्छ । खानीको बालुवा प्रयोग गर्दा राम्रोसँग पखाल्नु पर्दछ ।
 - रोडा गिट्टी क्रसर गरेको हुनुपर्छ, खोलाको बोल्डर सकेसम्म प्रयोग गर्नु हुँदैन । १:२:४, १:१.५:३, र १:१:२ ढलानका लागि २० मि.मि. भन्दा सानो साइजको तथा १:३:६ र १:४:८ पि.सि.सि. का लागि ४० मि.मि. भन्दा सानो साइजको रोडा प्रयोग गर्नुपर्छ ।
 - सिमेन्ट ओपिसी (OPC) तथा पिपिसी (PPC) आवश्यकअनुसार प्रयोग गर्नुपर्छ ।
 - फलामे टिएमटी (TMT) डन्डी ४१५ वा ५०० ग्रेडको अथवा नक्सा पासअनुसार हुनुपर्छ ।
१३. निर्माण कार्यको भौतिक प्रगति र लागत खर्चको समयमै जानकारी लिने र भवन निर्माणको वास्तविक उपलब्धिहरू ठेकेदारले तयार पारेको पूर्वनिर्धारित कार्यतालिकासँग ठिक छ वा छैन भनी भिडाउने र आवश्यक परेमा नियन्त्रण तथा कारबाही समेत गर्ने गर्नुपर्छ ।
१४. ठेकेदारले परियोजना अवधिभर निर्माण कार्यमा संलग्न, श्रमिक, प्राविधिक तथा अन्य सरोकारवालाहरूको सुरक्षा तथा स्वास्थ्यको हेरविचार गरे नगरेको अवलोकन गर्नुपर्छ । निर्माण कार्यमा संलग्न, श्रमिक, प्राविधिक तथा अन्य सरोकारवालाहरूले निर्माण कार्यक्षेत्रभित्र पिपिई (PPE: Personal Protective equipment) जस्तै: हेल्मेट, पन्जा, सुरक्षित जुता, मास्क, युनिफर्म, चस्मा, सेफ्टी बेल्ट आदि लगाउनुपर्दछ ।

१५. प्राविधिकहरूबाट भुक्तानीका लागि सिफारिस गरेको बिल अनुमोदन गरी प्राविधिकले पेस गरेको मितिबाट ३० दिनभित्र ठेकेदारलाई भुक्तानी दिनुपर्छ ।
१६. हरेक अन्तरिम बिलको ५ प्रतिशतले हुन आउने रकम सम्भौताअनुसार रोक्का रकमका रूपमा रोकी राख्नुपर्दछ । यो रिटेन्सन रकम डिएलपी (DLP : Defect Liability Period) अवधि सकिएपछि ठेकेदारलाई भुक्तानी गरिने छ । डिएलपी भन्नाले साधारणतया सम्पूर्ण निर्माण कार्य सकिएपछिको १ वर्षको अवधिलाई बुझाउँछ ।
१७. भवनको आकारप्रकार, नाप, तला सङ्ख्या, तलाको उचाइ, क्षेत्रफल नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ । सकेसम्म विद्यालय भवन ३ तलासम्म बनाउने र जम्मा भवनको उचाइ ११ मिटर राख्ने गर्नुपर्छ ।
१८. मसला (Mortar) ९ इन्चको गाराका लागि १:६ (१ भाग सिमेन्ट र ६ भाग बालुवा) र ४ इन्चको गारोको लागि १:४ (१ भाग सिमेन्ट र ४ भाग बालुवा) वा नक्सा पासअनुसार हुनुपर्छ ।
१९. मसला (Mortar) गारो, विम र पिल्लरको प्लास्टरका लागि १:६ (१ भाग सिमेन्ट र ६ भाग बालुवा) वा १:४ (१ भाग सिमेन्ट र ४ भाग बालुवा), तथा सिलिङको प्लास्टरका लागि १:३ (१ भाग सिमेन्ट र ३ भाग बालुवा) हुनुपर्छ । प्लास्टरको मोटाइ कम्तीमा १२ मि.मि.देखि २० मि.मि वा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ ।
२०. भवन निर्माणमा प्रयोग हुने काठहरू कडा र सुकेको हुनुपर्छ ।
२१. छाना, विम, पिल्लर, कङ्क्रिट गारो निर्माणमा प्रयोग हुने कङ्क्रिट प्रायः जसो M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी), २५ ग्रेड १:१:२ (१ भाग सिमेन्ट १ भाग बालुवा र २ भाग गिट्टी) वा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ ।
२२. भ्याल ढोकाको लिन्टल, सिलको ब्यान्डका लागि), १५ ग्रेड १:२:४ (१ भाग सिमेन्ट २ भाग बालुवा र ४ भाग गिट्टी) वा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ ।
२३. पि.सि.सि.का लागि १० ग्रेड १:३:६ (१ भाग सिमेन्ट ३ भाग बालुवा र ६ भाग गिट्टी) वा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ ।
२४. जगको गहिराइ र चौडाइ कम्तीमा १.५ मि.अथवा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ ।
२५. कुर्सी सतह विम (डिपिसी विम) जमिन सतहभन्दा कम्तीमा ४५० मि.मि.माथि, साइज २३० मि.मि. x २३० मि.मि, साइज, ४ ओटा १२ मि.मि. डायमिटरको मुख्य डन्डी र ८ मि.मि. डायमिटरको रिड १५० मि.मि.को दुरीमा बाँध्ने, ६० गुणा डन्डीको व्यास (डायमिटर)) खप्तिने गरी मुख्य डन्डीहरू जोड्ने अथवा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ । मुख्य डन्डीहरू ओभरल्याप गर्दा सबै एकै ठाउँमा ओभरल्याप नगरी दुई दुई ओटा फरक फरक ठाउँमा ओभरल्याप गर्नुपर्दछ वा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ ।
२६. पिल्लरहरू सिधा र एउटै लाइनमा पर्ने गरी राख्नुपर्दछ । पिल्लरको साइज कम्तीमा ३०० मि.मि. x ३०० मि.मि. वा ३०० मि.मि. x २३० मि.मि. वा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ । मुख्य डन्डी ४ ओटा-१६ मि.मि.Ø + ४ ओटा-१२ मि.मि.Ø को हुनुपर्छ । ८ मि.मि.Ø को रिड, विम पिलर जोर्नीको छेउ र मुख्य डन्डी जोडिएको भागमा १०० मि.मि.को दुरीमा र बाँकी भागमा १५० मि.मि. को दुरीमा वा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ ।

२७. मुख्य विमहरू सबै पिलरलाई जोड्ने गरी राख्नुपर्दछ । विमको साइज २३० मि.मि. x ३५० मि.मि. वा नक्सापासअनुसार साथ पिलरको भन्दा कम हुनुपर्दछ । मुख्य डन्डी नक्सापासअनुसार हुनुपर्दछ । ८ मि.मि.Ø को रिड, विम पिलर जोर्नीको छेउ र मुख्य डन्डी जोडिएको भागमा १०० मि.मि. को दुरीमा र बाँकी भागमा १५० मि.मि. को दुरीमा हुनुपर्छ । मुख्य डन्डीहरू ओभरल्याप गर्दा सबै एकै ठाउँमा ओभरल्याप नगरी फरक फरक ठाउँमा ओभरल्याप गर्नुपर्दछ । विमको मुख्य माथिको डन्डीलाई तल र तलको डन्डीलाई माथि फर्काएर ६० Ø पुग्ने गरी वा नक्सापासअनुसार पिलरमा छिराउनुपर्दछ ।
२८. विम र पिल्लरको जोर्नीमा ८ मि.मि Ø को रिड पिल्लरमा राख्नुपर्दछ ।
२९. गारो दुवै दिशामा बराबर मिलाएर लगाउनुपर्दछ । घन्टी मिलाएर सिधा ठाडो हुने गरी लगाउनुपर्छ । एउटा गारोसँग पछि अर्को गारो जोड्न मिल्ने गरी खुड्किला बनाई छोडनुपर्दछ ताकि २ ओटा गारोहरू एक आपसमा राम्रोसँग बाँधिउन् । ठाडो जोर्नी एउटै सिधा रेखामा नपारी जोर्नीहरूलाई छलेर लगाउनुपर्छ । गारोको मोटाइ २३० मि.मि. वा ११० मि.मि. वा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ । जोर्नीहरू १० मि.मि. देखि २० मि.मि. वा नक्सापासअनुसार राख्नुपर्दछ । सिलपट्टी (Sill Band) र लिन्टेल पट्टी (Lintel Band) न्यूनतम ७५ मि.मि. मोटाइको हुन्छ र ८ मि.मि. को २ ओटा डन्डीहरू पिलरमा प्वाल पारी छिराउने र बाँध्ने अथवा नक्सापासअनुसार गर्नुपर्छ ।
३०. फ्लोरको लेबल नक्सापासअनुसार तर सकेसम्म भिन्न भिन्न लेबलमा फ्लोर राख्नु हुँदैन । फ्लोर फिनिशमा टाइल, ग्रेनाइट, मार्बल, मोजाइक, काठ तथा अन्य सामग्री प्रयोग गर्ने अथवा नक्सापासअनुसार गर्ने गर्नुपर्छ ।
३१. भवनको छानाको मोटाइ कम्तीमा १२५ मि.मि. वा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ । मुख्य डन्डीहरू कम्तीमा ८ मि.मि.Ø को र १५० मि.मि.को फरकमा वा नक्सापासअनुसार राख्नुपर्दछ । हरेक कोठाको छेउमा (विमको साइडतिर) डबल जाली र विचमा सिङ्गल जाली हुन्छ । कङ्क्रिटको कभर कम्तीमा १५ मि.मि. वा नक्सापासअनुसार राख्नुपर्दछ । छज्जा (Cantilever slab) बढीमा पिलरको केन्द्र रेखाबाट १ मि. वा नक्सापासअनुसार हुनुपर्छ ।
३२. भित्री भागको रङरोगन गर्दा प्राइमर कोट एक तह अनि इमोल्सन वा सो सरहको रङ दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्छ । बहिरी भागको रङरोगन गर्दा प्राइमर कोट एक तह अनि ओस तथा पानी अवरोधक (water proof) वा सो सरहको रङ दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्छ ।
३३. आवश्यकताअनुसार साइट डिभोलपमेन्टको काम गर्नुपर्दछ । जस्तै: रिटेनिड गारो, फूलबारी तथा खेलमैदान, प्रवेश एवम् पार्किङ फ्लोर (स्क्रिडिड पनिड, इन्टर लक, टाइल, ग्राबेल आदि), प्रवेशद्वार (फलाम, काठ आदि) ।
३४. अपाङ्गमैत्री शौचालय तथा हविलचेयरबाट खोल्न सक्ने गरी ढोकाको छेस्कनी राख्नुपर्छ । प्यान (Pan) को सट्टा कमोड (commode) को प्रयोग गर्नुपर्छ । अपाङ्ग व्यक्तिहरूका लागि आवश्यकताअनुसार च्याम्प (Ramp) को व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।
३५. महिला शौचालयभित्र स्यानिटरी प्याड परिवर्तन गर्ने कोठा तथा त्यसको व्यवस्थापन गर्ने अवस्था हुनुपर्छ ।

३६. हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी युरिनल तथा हरेक उमेरका विद्यार्थी र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी पानीका धाराहरू जडान गर्नुपर्छ ।
३७. आवश्यकताअनुसार वा नक्सापासअनुसार सेफ्टी ट्याङ्की (septic tank) र सोक पिट (soak pit) निर्माण गर्नुपर्छ । शौचालयको भुइँको सतह सेफ्टी ट्याङ्कीको माथिल्लो सतहभन्दा अग्लो हुनुपर्छ । कमोड, बेसिन तथा फ्लोर ट्याप (Floor trap) का पाइपहरू, सेफ्टी ट्याङ्की (septic tank) र सोक पिट (soak pit) तिर आवश्यक स्लोप (slope) बनाउनुपर्छ ।
३८. स्विच तथा पावर सकेटको उचाइ अपाङ्गमैत्री तथा हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी जडान गर्नुपर्छ । चट्याङ र विद्युत् सट रोक्ने कार्यको व्यवस्था हुनुपर्छ ।
३९. कक्षाकोठा तथा सभा हलमा बाहिर निस्कने ढोकाहरू (Exit door) पर्याप्त मात्रामा राख्नुपर्छ । आगो निभाउने यन्त्र र अलार्म जडान गर्नुपर्छ ।
४०. गैरसंरचनात्मक सामग्रीहरू जस्तै: दराज, किताब च्याक, कालो तथा सेतोपाटी, फोटाहरू, पङ्खा, बत्ती आदि राम्रोसँग अडिने गरी राख्नुपर्छ ।
४१. प्राथमिक उपचार कक्षको व्यवस्था हुनुपर्छ ।
४२. खेल मैदान, सभा हल, प्रयोगशाला र पुस्तकालयको राम्रो व्यवस्था हुनुपर्छ ।

५.५ अन्तरिम भुक्तानी

अन्तरिम भुक्तानी ठेकेदारका लागि दैनिक परियोजनाका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न एक महत्त्वपूर्ण हिस्सा हुनेछ । भुक्तानीका लागि आवश्यक पर्ने जानकारीको उचित तरिकाले समन्वय गर्दा ठेकेदारलाई आर्थिक रूपमा परियोजना पुरा गर्न मद्दत गर्दछ । ठेकेदारले साइटमा वास्तविक कार्यान्वयन गरेको कामको BoQ मा उल्लिखित अनुमानित लागतका आधारमा अन्तरिम भुक्तानी बिल सम्बन्धित स्थानीय सरकारको कार्यालयका प्राविधिकलाई बुझाउँछ । स्थानीय सरकारका प्राविधिकले ठेकेदारले पेस गरेको भुक्तानी बिल चेकजाँच गर्ने छ र सो बिल भुक्तानीका लागि ठेकेदारले पेस गरेको ३० दिन भित्रमा स्थानीय सरकार प्रमुखलाई भुक्तानीका लागि सिफारिस गर्ने छ । प्रमुखले प्राविधिकबाट भुक्तानीका लागि सिफारिस गरेको बिल अनुमोदन गरी प्राविधिकले पेस गरेको मितिबाट ३० दिनभित्र ठेकेदारलाई भुक्तानी दिनुपर्ने छ । अन्यथा सम्झौता कागजमा उल्लेख भएअनुसारको ब्याज तिर्नुपर्ने हुन्छ ।

वास्तविक कार्यान्वयन गरिएका कामको मूल्य सम्झौता रकम को ३० प्रतिशतभन्दा बढी रकम, जुन अन्तरिम बिल तयार पार्दा आउँछ, सो अन्तरिम बिलबाट अग्रिम भुक्तानी लिएको रकमको कटौती गर्न सुरु गरिने छ । त्यसपछि लगातार अग्रिम भुक्तानी कटौती हरेक अन्तरिम भुक्तानी बिल रकमको ३० प्रतिशतका दरले कटौती गरिने छ । यो कटौती अग्रिम भुक्तानीको पूर्ण सोधभर्ना नभएसम्म जारी रहने छ साथै अग्रिम भुक्तानी रकम सम्झौता रकमको ८० प्रतिशत अन्तरिम बिल भुक्तान हुनुपूर्व पूर्ण रूपमा सोध भर्ना वा फिर्ता गरिसक्नुपर्ने छ । हरेक अन्तरिम बिलको ५ प्रतिशतले हुन आउने रकम सम्झौता कागजातको SCC अनुसार रोक्का रकमको रूपमा रोकिराख्नुपर्दछ । यो रोक्का रकम DLP अवधि सकिएपछि ठेकेदारलाई भुक्तानी गरिने छ ।

५.६ अन्तिम भुक्तानी

ठेकेदारले आफूले जति रकम पाउनुपर्ने हुन्छ, त्यसको विस्तृत विवरणसहित अन्तिम भुक्तानी बिलका रूपमा सम्झौताअनुसारको Defect Liability Period (DLP) भित्र परामर्शदाताहरूलाई पेस गर्नुपर्दछ । यस अन्तिम बिलमा पूर्व अन्तरिम बिलमा कटौती गरेको ५ प्रतिशत रोक्का रकम पनि समावेश गरिएको हुन्छ । ठेकेदारले अन्तिम भुक्तानी बिल पेस गरेको ३० दिनभित्रमा यदि बिल ठिक छ र परियोजनाका सम्पूर्ण कार्य समाप्त भएको छ भने सम्बन्धित स्थानीय सरकारका प्राविधिकले भुक्तानीका लागि कार्यालय प्रमुखलाई सिफारिस गर्ने छ । कार्यालय प्रमुखले प्राविधिकबाट भुक्तानीका लागि सिफारिस गरेको बिल अनुमोदन गरी प्राविधिकले पेस गरेको मितिबाट ३० दिनभित्र ठेकेदारलाई भुक्तानी दिनुपर्ने छ । यदि ठेकेदारले परियोजनाका सम्पूर्ण कामहरू नसकेमा कार्यालयका प्राविधिकले ६० दिनको कार्यतालिका बनाई आवश्यक बाँकी रहेका कामहरू सम्पन्न गर्न सूचना जारी गर्ने छ । ठेकेदारले सम्पूर्ण कार्य परामर्शदाताले जारी गरेको सूचनाको मितिभित्र सम्पन्न गरिसकेपछि मात्र अन्तिम भुक्तानीका लागि कार्यालयका प्राविधिकलाई बिल पेस गर्ने छ । सम्बन्धित स्थानीय सरकारले ठेकेदारलाई DLP सकिएको सर्टिफिकेट जारी गर्न सक्ने छ ।

५.७ निर्माण कार्य सम्पन्न प्रमाणपत्र

ठेकेदारले स्थानीय सरकारका प्राविधिकलाई परियोजनाका सम्पूर्ण गतिविधिहरू पुरा भएको प्रमाणपत्र दिन लिखित अनुरोध गर्ने छ र स्थानीय सरकारले काम सम्पन्न भइसकेको प्रमाणित गरेपछि मात्र सम्पन्नताको प्रमाणपत्र जारी गर्ने छ ।

५.८ Defect Liability Period (DLP)

DLP को समय प्रायः एक वर्षको रहने छ वा सम्झौता कागजातको SCC मा उल्लेख भए अनुसार हुने छ । DLP को समय ठेकेदारले परियोजनाका सम्पूर्ण कामहरू सकेर लाभग्राहीलाई बुझाएको दिनदेखि सुरु हुने छ । स्थानीय सरकारका प्राविधिकले परियोजनाअन्तर्गत सम्पन्न सम्पूर्ण गतिविधिहरूको अन्तिम चेक जाँच गरी कुतै बिग्रेका वा त्रुटि भएका गतिविधिहरूको सूची सूचनाका रूपमा DLP सकिनुभन्दा पहिल्यै ठेकेदारलाई जारी गर्नुपर्दछ । ठेकेदारले स्थानीय सरकारका प्राविधिकले सूचनामा उल्लेख भएअनुसारको मितिभित्र सूचीमा समावेश गरिएका त्रुटिपूर्ण र बिग्रेएका गतिविधिहरू सच्याएर सम्पन्न गर्नुपर्ने छ । यदि ठेकेदारले प्राविधिकले सूचनामा उल्लिखित समयभित्र त्रुटि सच्याएको छैन भने स्थानीय सरकारले सम्झौता बमोजिम अर्को कारवाही गर्ने छ ।

५.९ Liquidated Damage तथा बोनस

ठेकेदारले सम्पूर्ण परियोजना निर्धारित समयभित्र सक्नुपर्दछ । यदि ठेकेदारले परियोजना सम्झौता पत्रमा उल्लेख भएको निर्धारित समयभित्र नसकेमा सम्झौता कागजातको SCC मा उल्लेख भए अनुसारको Liquidated Damage (LD) जरिवाना स्वरूप लाभग्राहीलाई सोधभर्ना गर्नुपर्ने छ । सो LD बापत आउने रकम ठेकेदारको भुक्तानी बिलबाट कट्टा गरिने छ ।

यदि ठेकेदारले सम्पूर्ण परियोजना निर्धारित समयअगावै सम्पन्न गरेमा सम्झौता कागजको SCC मा उल्लेख भएअनुसार बोनस स्वरूप ठेकेदारलाई पुरस्कृत गरिने छ । तर बोनस को प्रावधान राख्ने वा नराख्ने सम्पूर्ण अधिकार लाभग्राहीसँग रहनेछ । ठेकेदारलाई बोनस दिनुपूर्व स्थानीय सरकारका प्राविधिकबाट परियोजनाको सम्पूर्ण कार्य सम्पन्न भएको प्रमाणीकरण साथमा पेस गर्नुपर्ने छ ।

साधारणतया LD र बोनस सम्झौता रकमको ०.०५ प्रतिशत हरेक दिनको दरमा लिनु वा दिनुपर्दछ र बढीमा सम्झौता रकमको १० प्रतिशतमा नबढ्ने गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ वा सम्झौता कागजको SCC मा उल्लेख भए अनुसार कार्यान्वयन गरिन्छ ।

६. परियोजनाको सम्पन्नता

यस चरणको अवधिभित्र परियोजनाका त्रुटिपूर्ण र बिग्रेका गतिविधिहरू सच्याउने, अन्तिम भुक्तानी बिल पेस गर्ने, परियोजनाको यथास्थितिको नक्सा (As built Drawing) तयार गरी पेस गर्ने र सम्पन्नताको प्रमाणपत्र जारी गर्ने जस्ता महत्वपूर्ण कार्य गरिन्छ । ठेकेदारले As-Built Drawing / O&M (Operation & Maintenance) कार्यविधि सम्झौता पत्रको SCC मा उल्लिखित समयभित्र पेस गर्नुपर्ने छ । यदि ठेकेदारले सो समयभित्र पेस गर्न नसके सम्झौता कागजको SCC मा उल्लिखित रकम भुक्तानी बिलबाट कट्टा गरी रोक्न सकिने छ । ठेकेदारले स्थानीय सरकारका प्राविधिकबाट अन्तिम पटक परियोजनाका गतिविधिहरू चेकजाँचपछि जारी गरेको सूचीमा उल्लिखित त्रुटि र बिग्रेका कार्यहरू सूचनामा उल्लिखित मितिभित्र सच्याइ सक्नुपर्ने छ र त्यसपछि मात्र स्थानीय सरकारका प्राविधिकले ठेकेदारको अन्तिम बिल चेकजाँच गरी भुक्तानीका लागि कार्यालय प्रमुखलाई सिफारिस गर्ने छ । स्थानीय सरकारका प्राविधिकले परियोजनाका सम्पूर्ण कार्य सम्पन्न भएको प्रमाणित गरेपछि ठेकेदारलाई सम्पन्नताको प्रमाणपत्र प्रदान गर्ने छ ।

लाभग्राहीलाई सम्झौता कागजातमा उल्लेख भएअनुसारको अन्तिम कार्य र परीक्षणको नतिजा स्वीकार्य भएमा उसले परियोजनाका सम्पूर्ण गतिविधिहरू सम्पन्न भइसकेको छ भनी ठेकेदारलाई स्वीकृत प्रमाणपत्र (Certificate of Acceptance) जारी गर्ने छ । लाभग्राहीले स्वीकार गरेर जिम्मा लिएको दिनदेखि भवन र त्यसमा जडित उपकरणहरूको वारेन्टी वा ग्यारेन्टी समय सुरु हुन्छ । यस चरणमा ठेकेदारले परियोजनामा प्रयोग भएका सामग्रीहरू, उपकरणहरू, फर्निचरहरू, कार्यविधि र गुणस्तर सम्झौता कागजातमा उल्लेख भएअनुसार लाभग्राहीको अपेक्षाअनुसार पुरा गरेको प्रतिवद्धता व्यक्त गर्नुपर्दछ । यस चरणमा लाभग्राहीले ठेकेदारलाई कार्य अनुभव प्रमाणपत्र (Work Experience Certificate) जारी गर्दछ ।

७. कागजात

निर्माण रुजुसूची र निर्माण कार्यान्वयन ढाँचा सम्झौता कागजातमा उल्लिखित स्पेसिफिकेसनको एक अभिन्न अङ्ग हो । यसले भवन निर्माण प्रक्रिया र आवश्यक मापदण्डको अनुसरण गरिएको छ कि

छैन सुनिश्चित गर्नुका साथै निर्माणाधीन भवनको गुणस्तर मापन गर्न मद्दत गर्दछ । यी कागजातहरू भवन विभाग र राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरणबाट जारी मापदण्ड र निर्देशिका तथा राष्ट्रिय भवन संहितालाई आधार मानी तयार गरिएको हो । यी कागजातहरूले आर्किटेक्ट, इन्जिनियर, लाभग्राही र अन्य सरोकारवालाहरूलाई भवन निर्माण कार्यमा मार्गदर्शन गर्ने छन् । यसले सम्भावित जोखिमहरूको पहिचान र मूल्याङ्कन गरी सम्भावित नियन्त्रणका उपायहरू खोज्न मद्दत गर्दछ ।

निर्माण रुजुसूची अनुसूची १ र निर्माण कार्यान्वयन ढाँचा अनुसूची २ मा उल्लेख गरिएको छ ।

७.१ निर्माण कार्य जाँच विधि

निर्माण कार्य जाँच विधि यसप्रकार छन् :

- पिलरवाला घर (क र ख वर्ग)
- पिलरवाला घर ग वर्ग
- सिमेन्ट मसलाको जोडाइमा इँटाको गारो
- माटो मसलाको जोडाइमा इँटाको गारो
- सिमेन्ट मसलाको जोडाइमा ढुङ्गाको गारो
- माटो मसलाको जोडाइमा ढुङ्गाको गारो

७.२ निर्माण अनुगमनसम्बन्धी फाराम

निर्माण अनुगमनसम्बन्धी फारामहरू यसप्रकार छन् :

- Accident report
- Confirmation of verbal instruction by engineer
- Contractor's daily site report
- Engineer instruction sheet
- Material inspection request (mir)
- Ncr form by engineer
- Rfi by contractor
- Safety induction register by contractor
- Snag/defect list by engineer
- Test report submitted by contractor
- WIR by contractor
- Work notification by contractor

अनुसूची १ (निर्माण कार्यको जाँच गर्ने विधि)

१. पिलरवाला घर (क र ख वर्ग) को निरीक्षण जानकारी

विस्तृत प्राविधिक विवरण					
सि.नं.	वर्ग	विवरण	न्यूनतम मापदण्ड पालना गरिएको		अतिरिक्त जानकारी
			छ	छैन	
१	निर्माण स्थलको छनोट	भौगर्भिक चिरा परेको ठाउँ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	यी अवस्थामा निर्माण कार्य गर्न नसकिने ।
		भिरालो क्षेत्र > २०°	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		पहिरो जान सक्ने क्षेत्र	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नदीको बगर वा सिमसार ठाउँ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ढुङ्गा भर्ने ठाउँ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		तरलीकरण हुन सक्ने ठाउँ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		माटो भरेको वा पुरुवा माटो भएको स्थान (घरको जगलाई पुरिएको माटोभन्दा तल राखी निर्माण कार्य गर्न सकिने ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
२	भवनको आकार प्रकार र नाप	तल्ला सङ्ख्या	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	घर नक्सा पासअनुसार
		नालको सङ्ख्या	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		क्षेत्रफल	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		कुल उचाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		तलाको उचाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		आकार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		लम्बाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
चौडाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>			
३	निर्माण सामग्री	मसला	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा, BoQ /Spec. को Mix ratio अनुपात अनुसार
		कङ्क्रीट (पिल्लर , विम, जग र छाना कम्तीमा M20 कङ्क्रीटको हुनुपर्ने)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा, BoQ / Spec. को Mix ratio अनुपात अनुसार
		डन्डी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सामा उल्लिखित डायमिटरअनुसार
४	जग	प्रकार (Isolated, raft, strap etc.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	घर नक्सा पासअनुसार
		गहिराइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		लम्बाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		चौडाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		डन्डी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मोटाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
५	कुरी सतह विम (डि.पि.सि.)	उचाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	घर नक्सा पासअनुसार
		चौडाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		डन्डी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जोडाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

६	पिलर	एउटै लाइनमा पर्ने गरी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		छोटो पिलर	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	सकेसम्म नराख्ने वा नक्सा पासअनुसार
		नाप	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		डन्डी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सामा उल्लिखित डायमिटरअनुसार
		रिड	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		रिडको दुरी, ल्याप लम्बाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		पिलरका डन्डीहरू हरेक तलामा कम्तीमा ५०% ल्याप गर्ने	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		पिलरको सतहमा हनिकम्ब	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	हुनु हुँदैन ।
७	विम	स्थान	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		एउटै लेभल र लाइनमा पर्ने गरी (पिलरभन्दा विमको साइज सानो हुनुपर्दछ ।)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		नाप	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		डन्डी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सामा उल्लिखित डायमिटर अनुसार
		रिड	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		रिडको दुरी, ल्याप लम्बाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		अतिरिक्त डन्डी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		विमका डन्डीहरू एकै ठाउँमा ल्याप नगर्ने			नक्सा पासअनुसार
		विमको कभर (न्यूनतम २५मि मि)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		विमको सतहमा हनिकम्ब	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	हुनु हुँदैन ।
८	विम र पिलरको जोर्नी	विमलाई पिलरभन्दा सानो बनाउनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		रिड	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	जोर्नीमा रिडको दुरी नक्साअनुसार कायम गर्ने
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	माथिको डन्डीलाई तल र तलको डन्डीलाई माथि फर्काएर ६० मोटाइ पुग्ने गरी वा नक्साअनुसार पिलरमा छिराउने
९	गारो	गारोको स्थान	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		घन्टी मिलाएर सिधा ठाडो हुने गरी लगाउनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ठाडो जोर्नी एउटै सिधा रेखामा नपारी जोर्नीहरूलाई छलेर लगाउने ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		एउटा गारोसँग पछि अर्को गारो जोड्न मिल्ने गरी खुडकिला बनाई छोडनुपर्दछ ताकि २ ओटा गारोहरू एक आपसमा राम्रोसँग बाँधिन सकून् ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मोटाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		जोर्नी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	२० मि.मि. भन्दा बढी र १० मि.मि. भन्दा कम हुनु हुँदैन ।
		सिल पट्टी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		लिन्टेल पट्टी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
	सिल र लिन्टेल पट्टीको डन्डी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार र डन्डीहरू पिलरमा होल बनाई बोन्डिड केमिकल राखी छिराउने ।	

१०	ठाडो बन्धन	बिमदेखि बिमसम्म हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		गारोको सुरमा, जोर्नीमा र भ्याल ढोकाको दार्याबायाँ राखेको हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ठाडो डन्डी			नक्सा पासअनुसार डन्डीहरू बिममा होल बनाई बौन्डिड केमिकल राखी छिराउने ।
		रिड	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		रिडको दूरी, ल्याप लम्बाइ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
११	तेस्रो बन्धन	पिलरदेखि पिलरसम्म हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार र डन्डीहरू पिलरमा होल बनाई बौन्डिड केमिकल राखी छिराउन
		सिल, लिन्टेल र आवश्यकताअनुसार गारोमा राखिन्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		ठाडो डन्डी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार डन्डीहरू बिममा होल बनाई बौन्डिड केमिकल राखी छिराउने
		रिड	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
१२	फ्लोर	लेबल	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार तर सकेसम्म भिन्न भिन्न लेबलमा फ्लोर नराख्ने
		फ्लोर फिनिसिङ (टाइल, ग्रेनाइट, मार्बल, मोजाइक, स्क्रिडिङ पनिड सहित.....)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
१३	छाना	खाली भाग	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	बढीमा २५ प्रतिशत वा नक्सा पासअनुसार
		नाप	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		डन्डी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार (आवश्यकताअनुसार चेयर डन्डी राख्ने)
		कङ्क्रिट			कङ्क्रिट कम्तीमा M20 को हुनुपर्ने वा नक्सा पासअनुसार
		स्लाबको कभर (न्यूनतम १५ मि.मि.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		छज्जा - (बढीमा पिलरको केन्द्र रेखाबाट १ मि.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
१४	प्लास्टर	१:४ वा १:६ (गारो, बिम र पिलर)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	१२ मि.मि. (२० मि.मि मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)
		१:३ वा १:४ (सिलिड)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	१२ मि.मि. (२० मि.मि मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)
१५	रडरोगन	भित्री भाग	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	प्राइमर कोट एक तह अनि इमोल्सन वा सो सरहको रड दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्छ ।
		बाहिरी भाग	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	प्राइमर कोट एक तह अनि ओस तथा पानी अवरोधक (water proof) वा सो सरहको रड दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्छ ।
१६	साइट डिभालपमेन्टको काम	रिटेनिड गारो (ढुङ्गाको, कङ्क्रिटको वा ईँटाको)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		फूलवारी तथा खेल मैदान	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार
		प्रवेश एवम् पार्किङ फ्लोर (स्क्रिडिड पनिड, इन्टर लक, ग्रावेल आदि)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार
		प्रवेशद्वार (फलाम, काठ आदि)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार

१७	अपाङ्गमैत्री संरचना	ह्विल चेयर जाने र्याम्प रेलिङ्गसहित हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	आवश्यकताअनुसार ह्विल चेयर जान मिल्ने वा नक्सा पासअनुसार
		महिला तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		ह्विल चेयर जाने तथा दृष्टिविहीनका लागि सुरक्षित र सजिलो बाटो हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		ह्विल चेयर जाने गरी ढोकाको चौडाइ हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		ह्विल चेयरबाट खोल्न सक्ने गरी ढोकाको चुकुल राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		Pan को सट्टा commode को प्रयोग गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		महिला शौचालयभित्र sanitary pad change गर्ने कोठा तथा त्यसको disposal गर्ने व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
१८	सेनिटरी, प्लम्बिङ तथा ढल निकासको काम	आवश्यकताअनुसार Septic tank र soak pit निर्माण गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		शौचालयको भुईँको सतह सेफ्टी ट्याङ्कको माथिल्लो सतह भन्दा अग्लो हुनुपर्छ ।			
		सफा र शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी पानीका धाराहरू जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी युरिनल जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		शौचालयको भुईँको सतहको लेभल Slope गरी पानी नजम्ने हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
१९	विद्युतीय काम	Commode, Basin तथा Floor trap का पाइपहरू Septic tank र soak pit तिर आवश्यक Slope बनाउनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		स्विच तथा पावर सकेटको उचाइ अपाङ्गमैत्री तथा हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		Earthing / Lightning (चट्याङ्ग र विद्युत सट) रोक्ने कार्यको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
		बत्तीहरू र पङ्खाहरू कोठाको सबैतिर उज्यालो र हावा पुग्ने गरी सही तरिकाले Anchor गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पासअनुसार
२०	गैरसंरचनात्मक तथा सुरक्षात्मक कार्य	दराज, किताव र्याक, कालो/सेतो पाटी राम्रोसँग Anchor गरी राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पास वा आवश्यकताअनुसार
		कक्षाकोठा तथा सभा हलमा बाहिर निस्कने ढोकाहरू (Exit door) पर्याप्त मात्रामा राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पास वा आवश्यकताअनुसार
		fire extinguisher and fire alarm system जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पास वा आवश्यकताअनुसार
		खेलमैदान, सभा हल, प्रयोगशाला र पुस्तकालयको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पास वा आवश्यकताअनुसार
		प्राथमिक उपचार कक्ष तथा आधारभूत औषधीहरूको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	नक्सा पास वा आवश्यकताअनुसार

२. पिलरवाला घर ग वर्गको निरीक्षण जानकारी

नं	वर्ग	विवरण	न्यूनतम मापदण्ड	न्यूनतम मापदण्ड पालना गरिएको		अतिरिक्त जानकारी
				छ	छैन	
१	निर्माण स्थलको छनोट	भौगर्भिक चिरा परेको ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		भिरालो क्षेत्र > २०°	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		पहिरो जान सक्ने क्षेत्र ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नदीको बगर वा सिमसार ठाउँ ।	हुनु हुँदैन तर (उपलब्ध जमिनलाई निर्माण उपयुक्त बनाई निर्माण गर्न सकिने । बाढीको अधिकतम सतह र नदी किनारबाट न्यूनतम दुरी सरकारी/नगर/गाउँपालिका मापदण्डमा उल्लेख भए बमोजिम) मा निर्माण गर्न सकिने ।)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ढुङ्गा भर्ने ठाउँ	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		तरलीकरण हुन सक्ने ठाउँ	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		माटो भरेको वा पुरुवा माटो भएको स्थान	(घरको जगलाई पुरिएको माटोभन्दा तल राखी निर्माण कार्य गर्न सकिने ।)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
२	भवनको आकार प्रकार र नाप	तल्ला सड्ख्या	तीन तल्लासम्म सीमित राख्नुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नालको सड्ख्या	कम्तीमा २ देखि बढीमा ६ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		क्षेत्रफल	बढीमा ९२.९३ वर्ग मिटर र ४ ओटा पिलर बिचको क्षेत्रफल बढीमा १३.५ वर्ग मिटर ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		उचाइ	बढीमा ११ मि. ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		तलाको उचाइ	एक तलाको उचाइ २.७५ मि. देखि ३.३५ मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		आकार	वर्गाकार वा आयाताकार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		अनुपात	बढीमा लम्बाइ चौडाइको ३ गुणा	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
३	निर्माण सामग्री	मसला	१:६ (१ भाग सिमेन्ट, २ भाग बालुवा) र १०० मि.मि. गारोमा १:४ (१ भाग सिमेन्ट र ४ भाग बालुवा) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		काठ	सुकेको कडा काठ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		डन्डी	f _y = ४१५ MPa र ५००MPa र (१४% लचकता भएको) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

४	जग	गहिराइ	कम्तीमा १५०० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		जगको चौडाइ	कुना	कमजोर माटोमा ≥ २.२ मि., नरम ≥ १.५ मि., मध्यम ≥ १.२५ मि., कडा ≥ १.२ मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			अगाडि	कमजोर माटोमा ≥ २.४ मी., नरम ≥ १.६५ मि., मध्यम ≥ १.४ मि., कडा ≥ १.१ मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			बिच	कमजोर माटोमा ≥ ३ मि., नरम ≥ २.१ मि., मध्यम ≥ १.७ मि., कडा ≥ १.५ मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		डन्डी	वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		ढलानको मोटाइ	बिचको पिलरमा ४०० मि.मि. र बाँकी पिलरमा ३०० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		बिमको नाप, मुख्य डन्डी र रिड	कम्तीमा २३० मि.मि. x २३० मि.मि. र ४ ओटा १२ मि.मि.०, ८ मि.मि.० को रिड १५० मि.मि.को दुरीमा वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
५	कुसी सतह बिम	उचाइ	जमिन सतह भन्दा कम्तीमा ४५० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		नाप	२३० मि.मि. x २३० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		मुख्य डन्डी	४ ओटा १२ मि.मि.०, ८ मि.मि.० को रिड १५० मि.मि.को दुरीमा वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	५० प्रतिशत भन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खिट्टिने गरी एउटै लाइन मा पर्ने गरी राख्नु पर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
६	पिलर	नाप	३०० मि.मि. x ३०० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		मुख्य डन्डी	भुईँ र पहिलो तलाको ४-१६ मि.मि.० + ४-१२ मि.मि.० र तेस्रो तलाका लागि ८ -१२ मि.मि.०	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		रिड	८ मि.मि.० को रिड, बिम पिलर जोर्नीको छेउ र मुख्य डन्डी जोडिएको भागमा १०० मि.मि.को दुरीमा र बाँकी भागमा १५० मि.मि. को दुरीमा वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
मुख्य डन्डीको जोडाइ	बिम पिलर जोर्नीको छेउबाट ६०० मि.मि. छोडेर बिचमा पर्ने गरी, ५० प्रतिशतभन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खिट्टिने गरी जोड्नुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				

७	बिम	बिमको जोर्नी	मुख्य बिमहरुको जोर्नी पिलर भएको स्थानमा नै पार्ने र सबै पिलरलाई जोड्ने	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नाप	२३० मि.मि., ३५० मि.मि. र पिलरको भन्दा कम हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मुख्य डन्डी	वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		कङ्क्रीट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार			
		रिड	८ मि.मि. ० को रिड, बिम पिलर जोर्नीको छेउ र मुख्य डन्डी जोडिएको भागमा १०० मि.मि. को दुरीमा र बाँकी भागमा १५० मि.मि. को दुरीमा	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	बिम पिलर जोर्नीको छेउबाट ६०० मि.मि. छोडेर बिचमा पर्ने गरी, ५० प्रतिशतभन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खिप्ने गरी जोडनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		८	बिम र पिलरको जोर्नी	नाप	बिमलाई पिलरभन्दा सानो बनाउने।	<input type="checkbox"/>
मुख्य डन्डीको जोडाइ	माथिको डन्डीलाई तल र तलको डन्डीलाई माथि फर्काएर ६० मोटाइ पुग्ने गरी पिलरमा छिराउने।			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
रिड	जोर्नीमा कम्तीमा २ ओटा ८ मि.मि.० को रिड राख्ने।			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
९	गैर संरचनात्मक गारो	दुवै दिशामा बराबर मिलाएर लगाउनुपर्दछ।			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		घन्टी मिलाएर सिधा ठाडो हुने गरी लगाउनुपर्छ।			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		एउटा गारोसँग पछि अर्को गारो जोड्न मिल्ने गरी खुडकिला बनाई छोडनु पर्दछ ताकि २ ओटा गारोहरू एक आपसमा राम्रोसँग बाँधिरुन्।			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		ठाडो जोर्नी एउटै सिधा रेखामा नपारी जोर्नीहरूलाई छलेर लगाउनुपर्छ।			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		मोटाइ	२३० मि.मि. वा ११० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जोर्नी	१० मि.मि. देखि २० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सिलपट्टी	न्यूनतम मोटाइ ७५ मि.मि. हुन्छ र ८ मि.मि. को २ ओटा डन्डी र पिलरसँग बाँध्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१०	फ्लोर	लेबल	नक्सा पासअनुसार तर सकेसम्म भिन्न भिन्न लेबलमा फ्लोर नराख्ने।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फ्लोर फिनिश	नक्सा पासअनुसार (टाइल, ग्रेनाइट, मार्बल, मोजाइक, स्क्रिडिङ, पनिङ सहित.....)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

११	छाना	खाली भाग	बढीमा २५ प्रतिशत वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		नाप	कम्तीमा १२५ मि.मि. मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		डन्डी	कम्तीमा ८ मि.मि. को डन्डी १५० मि.मि.को फरकमा वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		कङ्क्रीट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		छोपाइ (कभर)	कम्तीमा १५ मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		छज्जा	बढीमा पिलरको केन्द्र रेखाबाट १ मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१२	प्लास्टर	गारो, बिम र पिलर	१:४ वा १:६ (१२ मि.मि. - २० मि.मि. मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		सिलिङ	१:३ वा १:४ (१२ मि.मि. - २० मि.मि. मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१३	रङ्गोगन	भित्री भाग	प्राइमर कोट एक तह अनि इमोल्सन वा सो सरहको रङ दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		बाहिरी भाग	प्राइमर कोट एक तह अनि ओस तथा पानी अवरोधक (water proof) वा सो सरहको रङ दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१४	साइट डिभालपमेन्ट को काम	रिटेनिङ गारो (दुङ्गाको, कङ्क्रीटको वा ईँट्टाको)	नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		फूलबारी तथा खेलमैदान	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		प्रवेश एवम् पार्किङ फ्लोर (स्क्रिडिङ पनिङ, इन्टर लक, ग्रावेल आदि)	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		प्रवेशद्वार (फलाम, काठ आदि)	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१५	अपाङ्गमैत्री संरचना	र्याम्प रेलिङ सहित	आवश्यकताअनुसार हविल चयन जान मिल्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		महिला तथा अपाङ्ग मैत्री शौचालय	हविल चयन जाने तथा दृष्टिविहीनका लागि सुरक्षित र सजिलो बाटो हुनुपर्छ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			हविल चयन जाने गरी ढोकाको चौडाइ हुनुपर्छ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			हविल चयनबाट खोल्न सक्ने गरी ढोकाको चुकुल राख्नुपर्छ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		Pan को सट्टा commode को प्रयोग गर्नुपर्छ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		महिला शौचालय भित्र sanitary Pad change गर्ने कोठा तथा त्यसको disposal गर्ने व्यवस्था हुनुपर्छ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

१६	सेनिटरी, प्लम्बिङ तथा ढल निकास को काम	सेनिटरी, प्लम्बिङ	सफा र शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी युरिनल जडान गर्नुपर्छ । वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			हरेक उमेरका विद्यार्थी र अपाङ्गहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी पानीका धाराहरू जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		ढल निकास	आवश्यकताअनुसार Septic tank र soak pit निर्माण गर्नुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			शौचालयको भुइँको सतह सेफ्टी ट्याङ्कको माथिल्लो सतहभन्दा अग्लो हुनुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१७	विद्युतीय काम	स्विच र पावर सकेट	स्विच तथा पावर सकेटको उचाइ अपाङ्गमैत्री तथा हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		चट्याङ्ग र विद्युत सट	चट्याङ्ग र विद्युत सट रोक्ने कार्यको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		बत्ती र पड्खा	बत्तीहरू र पड्खाहरू कोठाको सबैतिर उज्यालो र हावा पुग्ने गरी सही तरिकाले Anchor गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१८	अन्य कार्य	गौर संरचनात्मक तथा सुरक्षात्मक कार्य	दराज, किताब र्याक, कालो/सेतो पाटी राम्रोसँग Anchor गरी राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			कक्षाकोठा तथा सभा हलमा बाहिर निस्कने ढोकाहरू (Exit door) पर्याप्त मात्रामा राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			fire extinguisher and fire alarm system जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			खेलमैदान, सभा हल, प्रयोगशाला र पुस्तकालयको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			प्राथमिक उपचार कक्ष तथा आधारभुत औषधीहरूको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

३. सिमेन्ट मसलाको जोडाइमा ढँटाको गारोको निरीक्षण जानकारी

नं	वर्ग	विवरण	न्यूनतम मापदण्ड	न्यूनतम मापदण्ड पालना गरिएको		अतिरिक्त जानकारी
				छ	छैन	
१	निर्माण स्थलको छनोट	भौगर्भिक चिरा परेको ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		भिरालो क्षेत्र > २०°	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		पहिरो जान सक्ने क्षेत्र ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नदीको बगर वा सिमसार ठाउँ ।	हुनु हुँदैन तर (उपलब्ध जमिनलाई निर्माण उपयुक्त बनाई निर्माण गर्न सकिने । बाढीको अधिकतम सतह र नदी किनारबाट न्यूनतम दुरी सरकारी/नगर/गाउँपालिका मापदण्डमा उल्लेख भए बमोजिम) मा निर्माण गर्न सकिने	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ढुङ्गा भर्ने ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		तरलीकरण हुन सक्ने ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		माटो भरेको वा पुरुवा माटो भएको स्थान ।	(घरको जगलाई पुरिएको माटो भन्दा तल राखी निर्माण कार्य गर्न सकिने ।)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
२	भवनको आकार प्रकार र नाप	तल्ला सङ्ख्या	बढीमा दुई तल्ला र बुईंगल	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		कोठाको लम्बाइ	बढीमा ४.५ मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	गारोको मोटाइ ३५० मि.मि. भएमा कोठाको लम्बाइ ४.५ मि. नभई गारोको मोटाइको १२ गुणा मान्य हुने
		कोठाको नाप	बढीमा १३.५ वर्ग मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	कङ्क्रीट स्ल्यावको मोटाइ ११५ मि.मि. भन्दा कम भएकोमा मात्र लागु हुने
		उचाइ	बढीमा ११ मि. ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		तलाको उचाइ	एक तलाको उचाइ २.७५ मि. देखि ३.३५ मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		आकार	वर्गाकार वा आयताकार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		अनुपात	लम्बाइ चौडाइको ३ गुणा भन्दा बढी हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	१२.९३ वर्ग.मि क्षेत्रफलसम्मका, गारो वारपार लगाई बनाइएका र लचिलाछाना भएका साना घरको हकमा आकार प्रकारलाई बेवास्ता गर्न सकिने छ वा नक्सा पासअनुसार

३	निर्माण सामग्री	ईटा	कम पोलेको, अधिक पोलेको र चिरा वा छिद्रा परेको ईटा प्रयोग गर्नु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	सकेसम्म ग्रेड १ ईटा प्रयोग गर्ने ।	
		मसला	१:६ (१ भाग सिमेन्ट र ६ भाग बालुवा) र १०० मि.मि. गारोमा १:४ (१ भाग सिमेन्ट र ४ भाग बालुवा)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
		डन्डी	$f_y = ४१५ \text{ MPa}$ र ५०० MPa र (१४% लचकता भएको)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
४	जग	एकै नासको गारो वाला जगको खाडल		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		जगको गहिराइ	१ तल्ला: ८०० मि.मि. २ तल्ला: ९०० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	कडा चट्टान भएको ठाउँमा जगको नापलाई विचार गर्न सकिने तर सतह मिलाउनुपर्ने र ठाडो पट्टि चट्टानसँग राम्रोसँग जोडिएको हुनुपर्ने वा नक्सा पासअनुसार	
		जगको चौडाइ	एक तल्ले	नरम : ≥ ६५० मि.मि. मध्यम : ≥ ५५० मि.मि. कडा : ≥ ५५० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	कडा चट्टान भएको ठाउँमा जगको नापलाई विचार गर्न सकिने तर सतह मिलाउनुपर्ने र ठाडो पट्टि चट्टानसँग राम्रोसँग जोडिएको हुनुपर्ने वा नक्सा पासअनुसार
			दुई तल्ले	नरम : ≥ ९०० मि.मि. मध्यम : ≥ ६५० मि.मि. कडा : ≥ ५५० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सोलिङ्ग	कम पोलेको, अधिक पोलेको र चिरा वा छिद्रा परेको ईटा प्रयोग गर्नु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ईटाको चौडाइ प्रयोग गरी सोलिङ्ग गर्ने । सकेसम्म ग्रेड १ ईटा प्रयोग गर्ने ।	
		कङ्क्रिट	न्यूनतम M१० ग्रेड १:३:६ (१ भाग सिमेन्ट, ३ भाग बालुवा र ६ भाग गिट्टी)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
		जगको गारो	ईटाको वा ढुङ्गाको गारो नक्सा पासअनुसार गर्न सकिने				
५	कुर्सी सतह बिम	उचाइ	जमिन सतह भन्दा कम्तीमा ३०० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	उचाइ आवश्यकताअनुसार फरक पार्न सकिने वा नक्सा पासअनुसार	
		नाप	कम्तीमा २३० मि.मि. x २३० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
		मुख्य डन्डी	कम्तीमा ४ ओटा १२ मि.मि.Ø, ८ मि.मि.Ø को रिड १५० मि.मि.को दुरीमा	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	५० प्रतिशत भन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खिट्टिने गरी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
		कङ्क्रिट	न्यूनतम M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	

६	ठाडो बन्धन	जगबाट सुरु हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		गारोको सुरमा, जोर्नीमा र भ्याल ढोकाको दायाँबायाँ राखेको हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		ठाडो डन्डी			नक्सा पासअनुसार वा डन्डीहरू बिममा होल बनाई बोन्डिङ केमिकल राखी छिराउने	
		रिड			नक्सा पासअनुसार	
७	बिम	रिडको दुरी, ल्याप लम्बाइ			नक्सा पासअनुसार	
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	बिम पिलर जोर्नीको छेउबाट ६०० मि.मि. छोडेर बिचमा पर्ने गरी, ५० प्रतिशत भन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खिट्टिने गरी जोडनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		बिमको जोर्नी	मुख्य बिमहरूको जोर्नी पिलर भएको स्थानमा नै पार्ने र सबै पिलरलाई जोड्ने	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नाप	२३० मि.मि. ३५० मि.मि. र पिलरको भन्दा कम हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मुख्य डन्डी	कम्तीमा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
७	बिम	कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार			
		रिड	८ मि.मि. Ø को रिड, बिम पिलर जोर्नीको छेउ र मुख्य डन्डी जोडिएको भागमा १०० मि.मि. को दुरीमा र बाँकी भागमा १५० मि.मि. को दुरीमा	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	बिम पिलर जोर्नीको छेउबाट ६०० मि.मि. छोडेर बिचमा पर्ने गरी ५० प्रतिशतभन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खिट्टिने गरी जोडनुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

८	गारो	दुवै दिशामा बराबर मिलाएर लगाउनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		घन्टी मिलाएर सिधा ठाडो हुने गरी लगाउनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		एउटा गारोसँग पछि अर्को गारो जोड्न मिल्ने गरी खुड्किला बनाई छोड्नुपर्दछ ताकि २ ओटा गारोहरू एक आपसमा राम्रोसँग बाँधिऊन् ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		ठाडो जोर्नी एउटै सिधा रेखामा नपारी जोर्नीहरूलाई छलेर लगाउनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		मोटाइ	२३० मि.मि. वा ११० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जोर्नी	१० मि.मि. देखि २० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सिलपट्टी	न्यूनतम मोटाइ ७५ मि.मि. हुन्छ र ८ मि.मि. को २ ओटा डन्डी र पिलरसँग बाँध्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		लिनटेल पट्टी	न्यूनतम मोटाइ ७५ मि.मि. हुन्छ र ८ मि. मि. को २ ओटा डन्डी र पिलरसँग बाँध्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		गैर संरचनात्मक गारो	हलुका सामग्रीको प्रयोग गरिएको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ग्याबल गारो	हलुका सामग्रीको प्रयोग गरिएको वा गारोसँग ग्याबल बन्धन (ब्यान्ड) हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
९	फ्लोर	लेबल	नक्सा पासअनुसार तर सकेसम्म भिन्न भिन्न लेबलमा फ्लोर नराख्ने	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फ्लोर फिनिशिङ	नक्सा पासअनुसार (टाइल, ग्रेनाइट, मार्बल, मोजाइक, स्क्रिडिङ पनिङ सहित.....)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

१०	छाना	कङ्क्रिटको छाना				
		खाली भाग	बढीमा २५ प्रतिशत वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नाप	कम्तीमा १२५ मि.मि. मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		डन्डी	कम्तीमा ८ मि.मि. को डन्डी १५० मि.मि.को फरकमा वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		छोपाइ (कभर)	कम्तीमा १५ मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		छज्जा	बढीमा पिलरको केन्द्र रेखाबाट १ मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जस्ता वा यु.पि.भि.सि छाना				
		सामग्री	हलुका छाना प्रयोग गरिएको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार आवश्यकताअनुसार फलामे ट्रेस, आइ विम, होलो ट्युब, च्यानल वा काठको फ्रेम बनाउने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फलामे वा काठको फ्रेम जोडाइ	एक आपसमा, विम र गारोसँग उपयुक्त तरिकाले बाँधेको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
जि.आइ. गटर	आवश्यकताअनुसार छानाको पानी एकट्ठा गरी जमिनमा लैजानका लागि जि.आइ. गटर च्यानल फलामे वा काठको फ्रेममा बाँधेको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार हुनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>			
सुकेको कडा काठको फ्रेममा ढुङ्गाको छाना	नरम, हलुका, गोलो, चिरा वा छिद्रा परेको ढुङ्गा प्रयोग गर्नु हुँदैन। सजिलैसँग नट्कने, चेप्टो र कडा खालको ढुङ्गा प्रयोग गर्नुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		
११	प्लास्टर	गारो र विम	१:४ वा १:६ (१२ मि.मि.-२० मि.मि मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सिलिङ	१:३ वा १:४ (१२ मि.मि.-२० मि.मि मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१२	रङ्गोवन	भित्री भाग	प्राइमर कोट एक तह अनि इमोल्सन वा सो सरहको रङ दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		बाहिरी भाग	प्राइमर कोट एक तह अनि ओस तथा पानी अवरोधक (water proof) वा सो सरहको रङ दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्दछ। बाहिरी भागमा रङ्गोवन गर्दा बाँस वा फलामको खुड्किला बनाउनु पर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

१३	साइट डिभालपमेन्ट को काम	रिटेनिड गारो (दुङ्गाको, कङ्क्रिटको वा ईँट्टाको)	नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फूलबारी तथा खेलमैदान	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		प्रवेश एवम् पार्किङ्ग फ्लोर (स्क्रिडिड पनिड, इन्टर लक, ग्रावेल आदि)	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		प्रवेशद्वार (फलाम, काठ आदि)	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१४	अपाङ्ग मैत्री संरचना	र्याम्प रेलिङ्ग सहित	आवश्यकताअनुसार हविल चेयर जान मिल्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		महिला तथा अपाङ्ग मैत्री शौचालय	हविल चेयर जाने तथा दृष्टिविहीनका लागि सुरक्षित र सजिलो बाटो हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			हविल चेयर जाने गरी ढोकाको चौडाइ हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			हविल चेयरबाट खोल्न सक्ने गरी ढोकाको चुकुल राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			Pan को सट्टा commode को प्रयोग गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			महिला शौचालयभित्र sanitary Pad change गर्ने कोठा तथा त्यसको disposal गर्ने व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

१५	सेनिटरी, प्लम्बिड तथा ढल निकास को काम	सेनिटरी, प्लम्बिड	सफा र शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी युरिनल जडान गर्नुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ढल निकास	हरेक उमेरका विद्यार्थी र अपाङ्गहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी पानीका धाराहरू जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			आवश्यकताअनुसार Septic tank र soak pit निर्माण गर्नुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१६	विद्युतीय काम	स्विच र पावर सकेट	शौचालयको भुइँको सतह सेफ्टी ट्याङ्कको माथिल्लो सतह भन्दा अग्लो हुनुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		चट्याङ्ग र विद्युत सट	Commode, Basin तथा Floor trap का पाइपहरू Septic tank र soak pit तिर आवश्यक Slope बनाउनुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		वत्ती र पड्खा	स्विच तथा पावर सकेटको उचाइ अपाङ्गमैत्री तथा हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१७	अन्य कार्य	गैरसंरचनात्मक तथा सुरक्षात्मक कार्य	चट्याङ्ग र विद्युत सट रोक्ने कार्यको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			वत्तीहरू र पड्खाहरू ढोकाको सबैतिर उज्यालो र हावा पुग्ने गरी सही तरिकाले Anchor गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			दराज, किताब रयाक, कालो/सेतो पाटी राम्रोसँग Anchor गरी राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			कक्षाकोठा तथा सभा हलमा बाहिर निस्कने ढोकाहरू (Exit door) पर्याप्त मात्रामा राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			fire extinguisher and fire alarm system जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			खेलमैदान, सभा हल, प्रयोगशाला र पुस्तकालयको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			प्राथमिक उपचार कक्ष तथा आधारभूत औषधीहरूको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

४. माटो मसलाको जोडाइमा ईटाको गारोको निरीक्षण जानकारी

नं	वर्ग	विवरण	न्यूनतम मापदण्ड	न्यूनतम मापदण्ड पालना गरिएको		अतिरिक्त जानकारी
				छ	छैन	
१	निर्माण स्थलको छनोट	भौगर्भिक चिरा परेको ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		भिरालो क्षेत्र > २०°	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		पहिरो जान सक्ने क्षेत्र ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नदीको बगर वा सिमसार ठाउँ ।	हुनु हुँदैन तर (उपलब्ध जमिनलाई निर्माण उपयुक्त बनाई निर्माण गर्न सकिने । बाढीको अधिकतम सतह र नदी किनारबाट न्यूनतम दुरी सरकारी/नगर/गाउँपालिका मापदण्डमा उल्लेख भए बमोजिम) मा निर्माण गर्न सकिने ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ढुङ्गा भर्ने ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		तरलीकरण हुन सक्ने ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
२	भवनको आकार प्रकार र नाप	माटो भरेको वा पुरुवा माटो भएको स्थान ।	घरको जगलाई पुरिएको माटोभन्दा तल राखी निर्माण काय गर्न सकिने ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		तल्ला सङ्ख्या	प्रबिलत ढलान पट्टी भएमा बढीमा एक तल्ला र बुईगल काठको प्रबिलत पट्टी भएमा बढीमा एक तल्ला	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		कोठाका लम्बाइ	गारोको मोटाइको १२ गुणा र ४.५ मि. भन्दा बढी हुनुहुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	गारोको मोटाइ ३५० मि.मि. भएमा कोठाको लम्बाइ ४.५ मि. नभई गारोको मोटाइको १२ गुणा मान्य हुने
		कोठाको नाप	बढीमा १३.५ वर्ग मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	कङ्क्रिट स्ल्यावको मोटाइ ११५ मि.मि. भन्दा कम भएकोमा मात्र लागू हुने
		तलाको उचाइ	बढीमा ३ मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		आकार	वर्गाकार वा आयताकार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
	अनुपात	लम्बाइ चौडाइको ३ गुणाभन्दा बढी हुनुहुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	९२.९३ वर्ग.मि क्षेत्रफलसम्मका, गारो वारपार लगाई बनाइएका र लचिला छाना भएका साना घरको हकमा आकार प्रकारलाई बेवास्ता गर्न सकिने छ, वा नक्सा पासअनुसार	

३	निर्माण सामग्री	ईटा	कम पोलेको, अधिक पोलेको र चिरा वा छिद्रा परेको ईटा प्रयोग गर्नु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	सकेसम्म ग्रेड १ ईटा प्रयोग गर्ने ।
		माटो मसला	जैविक सामग्री, फोहोर र गिट्टीबाट मुक्त	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सिमेन्ट मसला	१:६ (१ भाग सिमेन्ट र ६ भाग बालुवा) र १०० मि.मि. गारोमा १:४ (१ भाग सिमेन्ट र ४ भाग बालुवा)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		डन्डी	f _y = ४१५ MPa र ५०० MPa र (१४% लचकता भएको)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		काठ	सुकेको कडा काठ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
४	जग	एकैनासको गारो वाला जगको खाडल		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जगको गहिराइ	१ तल्ला: ७५० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जगको चौडाइ	नरम: ≥ ७५० मि.मि. मध्यम: ≥ ६५० मि.मि. कडा: ≥ ५५० मि.मि.			कडा चट्टान भएको ठाउँमा जगको नापलाई विचार गर्न सकिने तर सतह मिलाउनु पर्ने र ठाडो पट्टी चट्टानसँग राम्रोसँग जोडिएको हुनुपर्ने वा नक्सा पासअनुसार
		सोलिङ्ग	कम पोलेको, अधिक पोलेको र चिरा वा छिद्रा परेको ईटा प्रयोग गर्नु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ईटाको चौडाइ प्रयोग गरी सोलिङ्ग गर्ने । सकेसम्म ग्रेड १ ईटा प्रयोग गर्ने ।
५	कुसी सतह विम	कङ्क्रिट	न्यूनतम M१० ग्रेड १:३:६ (१ भाग सिमेन्ट, ३ भाग बालुवा र ६ भाग गिट्टी) पि.सि.सि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		जगको गारो	ईटाको वा ढुङ्गाको गारो नक्सा पासअनुसार गर्न सकिने			
		उचाइ	जमिन सतह भन्दा कम्तीमा ३०० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	उचाइ आवश्यकताअनुसार फरक पार्न सकिने वा नक्सा पासअनुसार
५	कुसी सतह विम	नाप	कम्तीमा ३५० मि.मि. x २३० मि.मि	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		मुख्य डन्डी	कम्तीमा ४ ओटा १२ मि.मि.Ø, ८ मि.मि.Ø को रिड १५० मि.मि.को दुरीमा	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	५० प्रतिशतभन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खिट्टिने गरी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		कङ्क्रिट	न्यूनतम M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार

६	ठाडो बन्धन	जगबाट सुरु हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		गारोको सुरमा, जोर्नीमा र भ्याल ढोकाको दायँबायाँ राखेको हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		ठाडो डन्डी			नक्सा पासअनुसार वा डन्डीहरू बिममा होल बनाई बोन्डीड केमिकल राखी छिराउने.	
		रिड			नक्सा पासअनुसार	
		रिडको दुरी, ल्याप लम्बाइ			नक्सा पासअनुसार	
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	५० प्रतिशत भन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खप्टिने गरी जोडनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
७	बिम	नाप	३५० मि.मि., २३० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मुख्य डन्डी	कम्तीमा ४ ओटा १२ मि.मि. ० वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार			
		रिड	८ मि.मि. ० को रिड, बिम पिलर जोर्नीको छेउ र मुख्य डन्डी जोडिएको भागमा १०० मि.मि. को दुरीमा र बाँकी भागमा १५० मि.मि. को दुरीमा वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	५० प्रतिशत भन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खप्टिने गरी जोडनुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

८	गारो	दुवै दिशामा बराबर मिलाएर लगाउनुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		घन्टी मिलाएर सिधा ठाडो हुने गरी लगाउनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		एउटा गारोसँग पछि अर्को गारो जोड्न मिल्ने गरी खुड्किला बनाई छोडनुपर्दछ ताकि २ ओटा गारोहरू एक आपसमा राम्रोसँग बाँधुनु ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		ठाडो जोर्नी एउटै सिधा रेखामा नपारी जोर्नीहरूलाई छलेर लगाउनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		मोटाइ	कम्तीमा ३५० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जोर्नी	१० मि.मि. देखि २० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सिलपट्टी	न्यूनतम मोटाइ ७५ मि.मि. हुन्छ र कम्तीमा ८ मि.मि. को २ ओटा डन्डी र गारो वा ठाडो बन्धनसँग बाँध्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		लिन्टेल पट्टी	न्यूनतम मोटाइ ७५ मि.मि. हुन्छ र कम्तीमा ८ मि.मि. को २ ओटा डन्डी र गारो वा ठाडो बन्धनसँग बाँध्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		गैर संरचनात्मक गारो	हलुका सामग्रीको प्रयोग गरिएको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ग्याबल गारो	हलुका सामग्रीको प्रयोग गरिएको वा गारोसँग ग्याबल बन्धन (ब्यान्ड) हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
९	फ्लोर	लेबल	नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फ्लोर फिनिशिंग	नक्सा पासअनुसार (टाइल, ग्रेनाइट, मार्बल, काठ, मोजाइक, स्क्रिडिङ पनिड सहित.....)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

		कङ्क्रीटको छाँना					
१०	छाँना	खाली भाग	बढीमा २५ प्रतिशत वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		नाप	कम्तीमा १२५ मि.मि. मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		डन्डी	कम्तीमा ८ मि.मि. को डन्डी १५० मि.मि.को फरकमा वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		कङ्क्रीट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		छोपाइ (कभर)	कम्तीमा १५ मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		छज्जा	बढीमा पिलरको केन्द्र रेखाबाट १ मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		जस्ता वा यु.पि.भि.सि छाँना					
		सामग्री	हलुका छाँना प्रयोग गरिएको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
			आवश्यकताअनुसार फलामे ट्रेस, आइ बिम, होलो ट्युब, च्यानल वा काठको फ्रेम बनाउने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		फलामे वा काठको फ्रेम जोडाई	एक आपसमा, बिम र गारोसँग उपयुक्त तरिकाले बाँधेको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
जि.आइ. गटर	आवश्यकताअनुसार छाँनाको पानी एकट्ठा गरी जमिनमा लैजानका लागि जि.आइ. गटर च्यानल फलामे वा काठको फ्रेममा बाँधेको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार हुनुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				
सुकेको कडा काठको फ्रेममा ढुङ्गाको छाँना	नरम, हलुका, गोलो, चिरा वा छिद्रा परेको ढुङ्गा प्रयोग गर्नु हुँदैन । सजिलैसँग नट्कने, चेप्टो र कडा खालको ढुङ्गा प्रयोग गर्नुपर्छ ।				वा नक्सा पासअनुसार		
११	प्लास्टर	गारो र बिम	१:४ वा १:६ (१२ मि.मि.-२० मि.मि मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		सिलिड	१:३ वा १:४ (१२ मि.मि.-२० मि.मि मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
१२	रङ्गोगन	भित्री भाग	प्राइमर कोट एक तह अनि इमोल्सन वा सो सरहको रङ्ग दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		बाहिरी भाग	प्राइमर कोट एक तह अनि ओस तथा पानी अवरोधक (water proof) वा सो सरहको रङ्ग दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्छ । बाहिरी भागमा रङ्गोगन गर्दा बाँस वा फलामको खुड्किला बनाउनु पर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		

१३	साइट डिभालपमेन्टको काम	रिटेनिड गारो (ढुङ्गाको, कङ्क्रीटको वा ईँट्टाको)	नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फूलबारी तथा खेलमैदान	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		प्रवेश एवम् पार्किङ्ग फ्लोर (स्क्रिडिङ पनिड, इन्टर लक, ग्रावेल आदि)	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		प्रवेशद्वार (फलाम, काठ आदि)	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		र्याम्प रेलिङ्ग सहित	आवश्यकताअनुसार हविल चेरर जान मिल्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१४	अपाङ्गमैत्री संरचना	महिला तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय	हविल चेरर जाने तथा दृष्टिविहीनका लागि सुरक्षित र सजिलो बाटो हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			हविल चेरर जाने गरी ढोकाको चौडाइ हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			हविल चेररबाट खोल्न सक्ने गरी ढोकाको चुकुल राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			Pan को सट्टा commode को प्रयोग गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			महिला शौचालयभित्र sanitary Pad change गर्ने कोठा तथा त्यसको disposal गर्ने व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

१५	सेनिटरी, प्लम्बिङ तथा ढल निकासको काम	सेनिटरी, प्लम्बिङ	सफा र शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी युरिनल जडान गर्नुपर्छ । वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			हरेक उमेरका विद्यार्थी र अपाङ्गहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी पानीका धाराहरू जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		ढल निकास	आवश्यकताअनुसार Septic tank र soak pit निर्माण गर्नुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			शौचालयको भुइँको सतह सेफ्टी ट्याङ्कको माथिल्लो सतह भन्दा अग्लो हुनुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			शौचालयको भुइँको सतहको लेभल Slope गरी पानी नजम्ने हुनुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		Commode, Basin तथा Floor trap का पाइपहरू Septic tank र soak pit तिर आवश्यक Slope बनाउनुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१६	विद्युतीय काम	स्विच र पावर सकेट	स्विच तथा पावर सकेटको उचाइ अपाङ्गमैत्री तथा हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		चट्याङ्ग र विद्युत सट	चट्याङ्ग र विद्युत सट रोक्ने कार्यको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		बत्ती र पड्खा	बत्तीहरू र पड्खाहरू कोठाको सबैतिर उज्यालो र हावा पुग्ने गरी सही तरिकाले Anchor गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१७	अन्य कार्य	गैर संरचनात्मक तथा सुरक्षात्मक कार्य	दराज, किताब रयाक, कालो/सेतो पाटी राम्रोसँग Anchor गरी राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			कक्षाकोठा तथा सभा हलमा बाहिर निस्कने ढोकाहरू (Exit door) पर्याप्त मात्रामा राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			fire extinguisher and fire alarm system जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			खेलमैदान, सभा हल, प्रयोगशाला र पुस्तकालयको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			प्राथमिक उपचार कक्ष तथा आधारभूत औषधीहरूको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

५. सिमेन्ट मसलाको जोडाइमा ढुङ्गाको गारोको निरीक्षण जानकारी

नं	वर्ग	विवरण	न्यूनतम मापदण्ड	न्यूनतम मापदण्ड पालना गरिएको		अतिरिक्त जानकारी
				छ	छैन	
१	निर्माण स्थलको छनोट	भौगर्भिक चिरा परेको ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		भिरालो क्षेत्र > २०°	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		पहिरो जान सक्ने क्षेत्र ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नदीको बगर वा सिमसार ठाउँ ।	हुनु हुँदैन तर उपलब्ध जमिनलाई निर्माण उपयुक्त बनाई निर्माण गर्न सकिने । बाढीको अधिकतम सतह र नदी किनारबाट न्यूनतम दुरी सरकारी/नगर/गाउँपालिका मापदण्डमा उल्लेख भए बमोजिम निर्माण गर्न सकिने	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ढुङ्गा भर्ने ठाउँ	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		तरलीकरण हुन सक्ने ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		माटो भरेको वा पुरुवा माटो भएको स्थान ।	घरको जगलाई पुरिएको माटोभन्दा तल राखी निर्माण काय गर्न सकिने ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
२	भवनको आकार प्रकार र नाप	तल्ला सङ्ख्या	बढीमा दुई तल्ला र बुईंगल	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		कोठाका लम्बाइ	बढीमा ४.५ मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	गारोको मोटाइ ३५० मि.मि. भएमा कोठाको लम्बाइ ४.५ मि. नभई गारोको मोटाइको १२ गुणा मान्य हुन
		कोठाको नाप	बढीमा १३.५ वर्ग मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	कङ्क्रिट स्ल्याबको मोटाइ ११५ मि.मि. भन्दा कम भएकोमा मात्र लागू हुने
		कोठाको उचाइ	बढीमा ३ मि. ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		बुईंगलको उचाइ	बढीमा भुईँदेखि धुरी : १.८ मि. बढीमा भुईँदेखि बलेनी : १.० मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		आकार	वर्गाकार वा आयताकार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
	अनुपात	लम्बाइ चौडाइको ३ गुणाभन्दा बढी हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	९२.९३ वर्ग.मि क्षेत्रफलसम्मका गारो बारपार लगाई बनाइएका र लचिला छाना भएका साना घरको हकमा आकार प्रकारलाई बेवास्ता गर्न सकिने छ वा नक्सा पासअनुसार	

३	निर्माण सामग्री	दुङ्गा	नरम, हलुका, गोलो, चिरा वा छिद्रा परेको दुङ्गा प्रयोग गर्नु हुँदैन । सजिलैसँग नटुक्रने, चेटो र कडा खालको दुङ्गा प्रयोग गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	सकेसम्म ग्रेड १ ईटा प्रयोग गर्ने ।	
		मसला	१:६ (१ भाग सिमेन्ट र ६ भाग बालुवा) र १:४ (१ भाग सिमेन्ट र ४ भाग बालुवा)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
		डन्डी	$f_y = ४१५ \text{ MPa}$ र ५०० MPa र (१४% लचकता भएको)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
		काठ	सुकेको कडा काठ	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
		४	जग	एकैनासको गारो वाला जगको खाडल		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
जगको गहिराइ	१ तल्ला: ८०० मि.मि. २ तल्ला: ९०० मि.मि.			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
जगको चौडाइ	१ तल्ला			नरम $M > ८००$ मि.मि. मध्यम $M > ६००$ मि.मि. कडा $M > ६००$ मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	कडा चट्टान भएको ठाउँमा जगको नापलाई विचार गर्न सकिने तर सतह मिलाउनुपर्ने र ठाडोपट्टि चट्टानसँग राम्रोसँग जोडिएको हुनुपर्ने वा नक्सा पासअनुसार
	दुई तल्ले			नरम: (दुई तल्ला घर बनाउन नपाइने ।) मध्यम $M > ८००$ मि.मि. कडा $M > ६००$ मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
सोलिङ्ग	नरम, हलुका, गोलो, चिरा वा छिद्रा परेको दुङ्गा प्रयोग गर्नु हुँदैन । सजिलैसँग नटुक्रने, चेटो र कडा खालको दुङ्गा प्रयोग गर्नुपर्छ ।			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	दुङ्गाको चौडाइ प्रयोग गरी सोलिङ्ग गर्ने ।	
कङ्क्रिट	न्यूनतम M१० ग्रेड १:३:६ (१ भाग सिमेन्ट, ३ भाग बालुवा र ६ भाग गिट्टी) को पि.सि.सि.			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार	
जगको गारो	दुङ्गाको गारो नक्सा पासअनुसार गर्न सकिने	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>				

५	कुर्सी सतह विम	उचाइ	जमिन सतह भन्दा कम्तीमा ३०० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	उचाइ आवश्यकताअनुसार फरक पार्न सकिने वा नक्सा पासअनुसार
		नाप	कम्तीमा ३५० मि.मि x १५० मि.मि	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		मुख्य डन्डी	कम्तीमा ४ ओटा १२ मि.मि.Ø, ८ मि.मि.Ø को रिड १५० मि.मि.को दुरीमा	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	५० प्रतिशत भन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खिट्टिने गरी	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		कङ्क्रिट	न्यूनतम M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
६	ठाडो बन्धन	जगबाट सुरु हुनुपर्छ ।		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		गारोको सुरमा, जोर्नीमा र भ्याल ढोकाको दायाँ बायाँ राखेको हुनुपर्छ ।		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ठाडो डन्डी				नक्सा पासअनुसार वा डन्डीहरू विममा होल बनाई बोन्डिङ केमिकल राखी छिराउने
		रिड				नक्सा पासअनुसार
		रिडको दुरी, ल्याप लम्बाइ				नक्सा पासअनुसार
७	विम	मुख्य डन्डीको जोडाइ	६० गुणा खिट्टिने गरी जोडनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		विमको जोर्नी	मुख्य विमहरूको जोर्नी पिलर भएको स्थानमा नै पार्ने र सबै पिलरलाई जोड्ने	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नाप	कम्तीमा ३५० मि.मि x २३० मि.मि वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मुख्य डन्डी	नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		रिड	८ मि.मि. Ø को रिड, विम पिलर जोर्नीको छेउ र मुख्य डन्डी जोडिएको भागमा १०० मि.मि. को दुरीमा र बाँकी भागमा १५० मि.मि. को दुरीमा	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
मुख्य डन्डीको जोडाइ	६० गुणा खिट्टिने गरी जोडनुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>			

८	गारो	दुवै दिशामा बराबर मिलाएर लगाउनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		घन्टी मिलाएर सिधा ठाडो हुने गरी लगाउनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		एउटा गारोसँग पछि अर्को गारो जोड्न मिल्ने गरी खुडकिला बनाई छोड्नुपर्दछ ताकि २ ओटा गारोहरू एक आपसमा राम्रोसँग बाँधिऊन्।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		ठाडो जोर्नी एउटै सिधा रेखामा नपारी जोर्नीहरूलाई छलेर लगाउनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		मोटाइ	न्यूनतम मोटाइ ३५० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जोर्नी	१० मि.मि. देखि २० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सिलपट्टी	न्यूनतम मोटाइ ७५ मि.मि. हुन्छ र ८ मि.मि. को २ ओटा डन्डी गारो र ठाडो बन्धनसँग बाँध्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		लिनटेल पट्टी	न्यूनतम मोटाइ ७५ मि.मि. हुन्छ र ८ मि.मि. को २ ओटा डन्डी गारो र ठाडो बन्धनसँग बाँध्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		गैर संरचनात्मक गारो	हलुका सामग्रीको प्रयोग गरिएको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ग्याबल गारो	हलुका सामग्रीको प्रयोग गरिएको वा गारोसँग ग्याबल बन्धन (ब्यान्ड) हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
९	फ्लोर	लेबल	नक्सा पासअनुसार तर सकेसम्म भिन्न भिन्न लेबलमा फ्लोर नराख्न	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फ्लोर फिनिशिङ	नक्सा पासअनुसार (टाइल, ग्रेनाइट, काठ, मार्बल, मोजाइक, स्क्रिडिङ पनिङ सहित.....)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

१०	छाना	कङ्क्रिटको छाना				
		खाली भाग	बढीमा २५ प्रतिशत वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नाप	कम्तीमा १२५ मि.मि. मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		डन्डी	कम्तीमा ८ मि.मि. को डन्डी १५० मि.मि.को फरकमा वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		छोपाइ (कभर)	कम्तीमा १५ मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		छज्जा	बढीमा गारोको केन्द्र रेखाबाट १ मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जस्ता वा यु.पि.भि.सि छाना				
		सामग्री	हलुका छाना प्रयोग गरिएको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			आवश्यकताअनुसार फलामे ट्रेस, आइ विम, होलो ट्युब, च्यानल वा काठको फ्रेम बनाउने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फलामे वा काठको फ्रेम जोडाइ	एक आपसमा, विम र गारोसँग उपयुक्त तरिकाले बाँध्नेको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जि.आइ. गटर	आवश्यकताअनुसार छानाको पानी एकट्ठा गरी जमिनमा लैजानका लागि जि.आइ. गटर च्यानल फलामे वा काठको फ्रेममा बाँध्नेको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार हुनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सुकेको कडा काठको फ्रेममा ढुङ्गाको छाना	नरम, हलुका, गोलो, चिरा वा छिद्रा परेको ढुङ्गा प्रयोग गर्नु हुँदैन। सजिलैसँग नटुक्ने, चेप्टो र कडा खालको ढुङ्गा प्रयोग गर्नुपर्छ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		११	प्लास्टर	गारो र विम	१:४ वा १:६ मसला (१२ मि.मि. - २० मि.मि मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)	<input type="checkbox"/>
सिलिड	१:३ वा १:४ मसला (१२ मि.मि. - २० मि.मि मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
प्याइन्टिड	१:३ वा १:४ मसला (१० मि.मि. - २० मि.मि चौडाइ वा नक्सा पासअनुसार)					

१२	रडरोगन	भित्री भाग	प्राइमर कोट एक तह अनि इमोल्सन वा सो सरहको रड दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		बाहिरी भाग	प्राइमर कोट एक तह अनि ओस तथा पानी अवरोधक (water proof) वा सो सरहको रड दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्छ । बाहिरी भागमा रडरोगन गर्दा बाँस वा फलामको खुड्किला बनाउनु पर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१३	साइट डिभालपमेन्टको काम	रिटोनिङ गारो (दुङ्गाको, कङ्क्रिटको वा ईट्टाको)	नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		फूलबारी तथा खेलमैदान	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		प्रवेश एवम् पार्किङ फ्लोर (स्क्रिडिङ पनिङ, इन्टर लक, ग्रावेल आदि)	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		प्रवेशद्वार (फलाम, काठ आदि)	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१४	अपाङ्गमैत्री संरचना	रयाम्प रेलिङ सहित	आवश्यकताअनुसार ह्विल चेयर जान मिल्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		महिला तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय	ह्विल चेयर जाने तथा दृष्टिविहीनका लागि सुरक्षित र सजिलो बाटो हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			ह्विल चेयर जाने गरी ढोकाको चौडाइ हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			ह्विल चेयरबाट खोल्न सक्ने गरी ढोकाको चुकुल राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			Pan को सट्टा commode को प्रयोगगर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
महिला शौचालयभित्र sanitary Pad change गर्ने कोठा तथा त्यसको disposal गर्ने व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>			

१५	सेनिटरी, प्लम्बिङ तथा ढल निकास को काम	सेनिटरी, प्लम्बिङ	सफा र शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		ढल निकास	हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी युरिनल जडान गर्नुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			हरेक उमेरका विद्यार्थी र अपाङ्गहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी पानीका धाराहरू जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
			आवश्यकताअनुसार Septic tank र soak pit निर्माण गर्नुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१६	विद्युतीय काम	स्विच र पावर सकेट	स्विच तथा पावर सकेटको उचाइ अपाङ्गमैत्री तथा हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		चट्याङ्ग र विद्युत सट	चट्याङ्ग र विद्युत सट रोक्ने कार्यको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		बत्ती र पङ्खा	बत्तीहरू र पङ्खाहरू कोठाको सबैतिर उज्यालो र हावा पुग्ने गरी सही तरिकाले Anchor गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
१७	अन्य कार्य	गैरसंरचनात्मक तथा सुरक्षात्मक कार्य	दराज, किताब रयाक, कालो/सेतो पाटी राम्रोसँग Anchor गरी राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
		कक्षाकोठा तथा सभा हलमा बाहिर निस्कने ढोकाहरू (Exit door) पर्याप्त मात्रामा राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		fire extinguisher and fire alarm system जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		खेलमैदान, सभा हल, प्रयोगशाला र पुस्तकालयको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			प्राथमिक उपचार कक्ष तथा आधारभूत औषधीहरूको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

६. माटो मसलाको जोडाइमा ढुङ्गाको गारोको निरीक्षण जानकारी

नं	वर्ग	विवरण	न्यूनतम मापदण्ड	न्यूनतम मापदण्ड पालना गरिएको		अतिरिक्त जानकारी
				छ	छैन	
१	निर्माण स्थलको छनोट	भौगर्भिक चिरा परेको ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		भिरालो क्षेत्र > २०°	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		पहिरो जान सक्ने क्षेत्र ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नदीको बगर वा सिमसार ठाउँ ।	हुनु हुँदैन तर (उपलब्ध जमिनलाई निर्माण उपयुक्त बनाई निर्माण गर्न सकिने । बाढीको अधिकतम सतह र नदी किनारबाट न्यूनतम दुरी सरकारी/नगर/गाउँपालिका मापदण्डमा उल्लेख भए बमोजिम) मा निर्माण गर्न सकिने	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ढुङ्गा भर्ने ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		तरलीकरण हुन सक्ने ठाउँ ।	हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		माटो भरेको वा पुरुवा माटो भएको स्थान ।	घरको जगलाई पुरिएको माटोभन्दा तल राखी निर्माण काय गर्न सकिने ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

२	भवनको आकार प्रकार र नाप	तल्ला सङ्ख्या	प्रबिलत ढलान पट्टी भएमा बढीमा एक तल्ला र बुईगल	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		
			काठको प्रबिलत पट्टी भएमा बढीमा एक तल्ला	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		
		कोठाका लम्बाइ	गारोको मोटाइ को १२ गुणा र ४.५ मि. भन्दा बढी हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	गारोको मोटाइ ३५० मि.मि. भएमा कोठाको लम्बाइ ४.५ मि. नभई गारोको मोटाइको १२ गुणा मान्य हुने		
		कोठाको नाप	बढीमा १३.५ वर्ग मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	कङ्क्रिट स्ल्यावको मोटाइ ११५मि.मि. भन्दा कम भएकोमा मात्र लागू हुने		
		कोठाको उचाइ	बढीमा ३ मि. ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		
		बुईगलको उचाइ	बढीमा भुईँदेखि धुरी : १.८ मि. बढीमा भुईँदेखि बलेनी : १.० मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		
		आकार	वर्गाकार वा आयाताकार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		
		अनुपात	लम्बाइ चौडाइको ३ गुणा भन्दा बढी हुनु हुँदैन ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	(९२.९३ वर्ग मि क्षेत्रफलसम्मका, गारो वारपार लगाई बनाइएका र लचिला छाँना भएका साना घरको हकमा आकार प्रकारलाई बेवास्ता गर्न सकिने छ ।) वा नक्सा पासअनुसार		
		३	निर्माण सामग्री	ढुङ्गा	नरम, हलुका, गोलो, चिरा वा छिद्रा परेको ढुङ्गा प्रयोग गर्नु हुँदैन । सजिलैसँग नटुक्ने, चेप्टो र कडा खालको ढुङ्गा प्रयोग गर्नुपर्छ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
				माटो मसला	जैविक सामग्री, फोहोर र गिट्टीबाट मुक्त	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
सिमेन्ट मसला	१:६ (१ भग सिमेन्ट र ६ भाग बालुवा) र १:४ (१ भग सिमेन्ट र ४ भाग बालुवा)			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		
कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी)			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		
डन्डी	f _y = ४१५ MPa र ५०० MPa र (१४ % लचकता भएको)			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		
काठ	सुकेको कडा काठ			<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		

४	जग	एकै नासको गारो वाला जगको खाडल		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जगको गहिराइ	१ तल्ला: ७५० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	(कडा चट्टान भएको ठाउँमा जगको नापलाई विचार गर्न सकिने तर सतह मिलाउनुपर्ने र ठाडो पट्टि चट्टानसँग राम्रोसँग जोडिएको हुनुपर्ने) वा नक्सा पासअनुसार
		जगको चौडाइ	१ तल्ला नरम M> ८०० मि.मि. मध्यम M>७५० मि.मि. कडा M>७५० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सोलिङ	नरम, हलुका, गोलो, चिरा वा छिद्रा परेको ढुङ्गा प्रयोग गर्नु हुँदैन। सजिलैसँग नटुक्रने, चेटो र कडा खालको ढुङ्गा प्रयोग गर्नुपर्छ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	ढुङ्गाको चौडाइ प्रयोग गरी सोलिङ गर्ने।
		कङ्क्रिट	न्यूनतम M१० ग्रेड १:३:६ (१ भाग सिमेन्ट, ३ भाग बालुवा र ६ भाग गिट्टी) को पि.सि.सि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		जगको गारो	ढुङ्गाको गारो नक्सा पासअनुसार गर्न सकिने	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
५	कुसीं सतह बिम	उचाइ	जमिन सतहभन्दा कम्तीमा ३०० मि.मि.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	उचाइ आवश्यकताअनुसार फरक पार्न सकिने वा नक्सा पासअनुसार
		नाप	कम्तीमा ३५० मि.मि.X१५० मि.मि	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		मुख्य डन्डी	कम्तीमा ४ ओटा १२ मि.मि.०, ८ मि.मि.० को रिड १५० मि.मि.को दुरीमा	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		मुख्य डन्डीको जोडाइ				
		कङ्क्रिट	५० प्रतिशत भन्दा बढी नहुने गरी र ६० गुणा खप्टिने गरी न्यूनतम M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार
		कङ्क्रिट		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार

६	ठाडो बन्धन	जगबाट सुरु हुनुपर्छ।		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		गारोको सुरमा, जोर्नीमा र भ्याल ढोकाको दायँबायाँ राखेको हुनुपर्छ।		<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ठाडो डन्डी				नक्सा पासअनुसार वा डन्डीहरू बिममा होल बनाई बोन्डिड केमिकल राखी छिराउने वा नक्सा पासअनुसार
		रिड				नक्सा पासअनुसार
		रिडको दुरी	८ मि.मि.० को रिड १५० देखि २००मि.मि.को दुरीमा			वा नक्सा पासअनुसार
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	६० गुणा खप्टिने गरी जोडनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
७	बिम	नाप	कम्तीमा ३५० मि.मि.X२३० मि.मि वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मुख्य डन्डी	कम्तीमा ४ ओटा १२ मि.मि.०	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		रिड	८ मि.मि. ० को रिड, बिम पिलर जोर्नीको छेउ र मुख्य डन्डी जोडिएको भागमा १०० मि.मि. को दुरीमा र बाँकी भागमा १५० मि.मि. को दुरीमा	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		मुख्य डन्डीको जोडाइ	६० गुणा खप्टिने गरी जोडनुपर्दछ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

८	गारो	दुवै दिशामा बराबर मिलाएर लगाउनुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		घन्टी मिलाएर सिधा ठाडो हुने गरी लगाउनुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		एउटा गारोसँग पछि अर्को गारो जोड्न मिल्ने गरी खुड्किला बनाई छोड्नुपर्दछ ताकि २ ओटा गारोहरू एक आपसमा राम्रोसँग बाँधिऊन् ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		ठाडो जोर्नी एउटै सिधा रेखामा नपारी जोर्नीहरूलाई छलेर लगाउनुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>		
		मोटाइ	न्यूनतम मोटाइ ३५० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जोर्नी	१० मि.मि. देखि २० मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सिलपट्टी	न्यूनतम मोटाइ ७५ मि.मि. हुन्छ र ८ मि.मि. को २ ओटा डन्डी गारो र ठाडो बन्धनसँग बाँध्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		लिनटेल पट्टी	न्यूनतम मोटाइ ७५ मि.मि. हुन्छ र ८ मि.मि. को २ ओटा डन्डी गारो र ठाडो बन्धनसँग बाँध्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		गैर संरचनात्मक गारो	हलुका सामग्रीको प्रयोग गरिएको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ग्याबल गारो	हलुका सामग्रीको प्रयोग गरिएको वा गारोसँग ग्याबल बन्धन (ब्यान्ड) हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
९	फ्लोर	लेबल	नक्सा पासअनुसार तर सकेसम्म भिन्न भिन्न लेबलमा फ्लोर नराख्नु	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फ्लोर फिनिशिंग	नक्सा पासअनुसार (टाइल, ग्रेनाइट, काठ, मार्बल, मोजाइक, स्क्रिडिङ पनिड सहित.....)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

१०	छाना	कङ्क्रिटको छाना				
		खाली भाग	बढीमा २५ प्रतिशत वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		नाप	कम्तीमा १२५ मि.मि. मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		डन्डी	कम्तीमा ८ मि.मि. को डन्डी १५० मि.मि.को फरकमा वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		कङ्क्रिट	M२० ग्रेड १:१.५:३ (१ भाग सिमेन्ट, १.५ भाग बालुवा र ३ भाग गिट्टी) वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		छोपाइ (कभर)	कम्तीमा १५ मि.मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		छज्जा	बढीमा गारोको केन्द्र रेखाबाट १ मि. वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		जस्ता वा यु.पि.भि.सि छाना				
		सामग्री	हलुका छाना प्रयोग गरिएको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार आवश्यकताअनुसार फलामे ट्रेस, आइ विम, होलो ट्युब, च्यानल वा काठको फ्रेम बनाउने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फलामे वा काठको फ्रेम जोडाई	एक आपसमा, विम र गारोसँग उपयुक्त तरिकाले बाँधेको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
जि.आइ. गटर	आवश्यकताअनुसार छानाको पानी एकट्ठा गरी जमिनमा लैजानका लागि जि.आइ. गटर च्यानल फलामे वा काठको फ्रेममा बाँधेको हुनुपर्दछ वा नक्सा पासअनुसार हुनुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>			
सुकेको कडा काठको फ्रेममा ढुङ्गाको छाना	नरम, हलुका, गोलो, चिरा वा छिद्रा परेको ढुङ्गा प्रयोग गर्नु हुँदैन । सजिलैसँग नटुक्रने, चेप्टो र कडा खालको ढुङ्गा प्रयोग गर्नुपर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	वा नक्सा पासअनुसार		
११	प्लास्टर	गारो र विम	१:४ वा १:६ मसला (१२ मि.मि. - २० मि.मि मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		सिलिङ	१:३ वा १:४ मसला (१२ मि.मि. - २० मि.मि मोटाइ वा नक्सा पासअनुसार)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		प्लाइन्टिङ	१:३ वा १:४ मसला (१० मि.मि. - २० मि.मि चौडाइ वा नक्सा पासअनुसार)			

१२	रडरोगन	भित्री भाग	प्राइमर कोट एक तह अनि इमोल्सन वा सो सरहको रड दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		बाहिरी भाग	प्राइमर कोट एक तह अनि ओस तथा पानी अवरोधक (water proof) वा सो सरहको रड दुई वा त्यसभन्दा बढी तह लगाउनुपर्छ । बाहिरी भागमा रडरोगन गर्दा बाँस वा फलामको खुडकिला बनाउनु पर्दछ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१३	साइट डिभालपमेन्ट को काम	रिटेनिड गारो (दुङ्गाको, कङ्क्रिटको वा ईट्टाको)	नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		फूलबारी तथा खेलमैदान	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		प्रवेश एवम् पार्किङ फ्लोर (स्क्रिडिड पनिड, इन्टर लक, ग्रावेल आदि)	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		प्रवेशद्वार (फलाम, काठ आदि)	आवश्यकताअनुसार वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१४	अपाङ्गमैत्री संरचना	र्याम्प रेलिङ सहित	आवश्यकताअनुसार ह्विल चेयर जान मिल्ने वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		महिला तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय	ह्विल चेयर जाने तथा दृष्टिविहीनका लागि सुरक्षित र सजिलो बाटो हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			ह्विल चेयर जाने गरी ढोकाको चौडाइ हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			ह्विल चेयरबाट खोल्न सक्ने गरी ढोकाको चुकुल राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			Pan को सट्टा commode को प्रयोग गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			महिला शौचालयभित्र sanitary Pad change गर्ने कोठा तथा त्यसको disposal गर्ने व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

१५	सेनिटरी, प्लम्बिङ तथा ढल निकास को काम	सेनिटरी, प्लम्बिङ	सफा र शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी युरिनल जडान गर्नुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			हरेक उमेरका विद्यार्थी र अपाङ्गहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी पानीका धाराहरू जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		ढल निकास	आवश्यकताअनुसार Septic tank र soak pit निर्माण गर्नुपर्छ वा नक्सा पासअनुसार	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१६	विद्युतीय काम	स्विच र पावर सकेट	स्विच तथा पावर सकेटको उचाइ अपाङ्ग मैत्री तथा हरेक उमेरका विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		चट्याङ्ग र विद्युत सट	चट्याङ्ग र विद्युत सट रोक्ने कार्यको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
		बत्ती र पङ्खा	बत्तीहरू र पङ्खाहरू कोठाको सबैतिर उज्यालो र हावा पुग्ने गरी सही तरिकाले Anchor गरी जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
१७	अन्य कार्य	गैर संरचनात्मक तथा सुरक्षात्मक कार्य	दराज, किताब रयाक, कालो/सेतो पाटी राम्रोसँग Anchor गरी राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			कक्षाकोठा तथा सभा हलमा बाहिर निस्कने ढोकाहरू (Exit door) पर्याप्त मात्रामा राख्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			fire extinguisher and fire alarm system जडान गर्नुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			खेलमैदान, सभा हल, प्रयोगशाला र पुस्तकालयको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	
			प्राथमिक उपचार कक्ष तथा आधारभूत औषधीहरूको व्यवस्था हुनुपर्छ ।	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	

अनुसूची २
(निर्माण अनुगमन फाराम)
(Construction Monitoring Format)

1. ACCIDENT REPORT FORM

Client: _____ Consultant: _____ Contractor: _____

Project Name: _____ Project No: _____

I . Details about the Injured Person

Name: _____ Employee No: _____

Age: _____ Main / Sub-Contract Employee: _____

II. Types & Details of Accident:

Nature of Injury / Condition and part of the body affected: _____

Exact location of accident: _____

Time of accident: _____ Date: _____

Normal activity carried on there: _____

What job was being done by the employee?: _____

What step of the job was in progress?: _____

III. Cause of Accident:

Describe the cause of accident: _____

IV. What action is taken to prevent Recurrence?:

V. What further recommendations do you make?:

Report Prepared by: _____ Authorised by: _____

Site Engineer/Supervisor

Project Manager

Consultant:	Client:
4. WORK INSTRUCTION	
Project:	Project: _____ Ref No.: _____ Date: _____
TO: _____ SUB : _____ INSTRUCTION: _____ _____ _____ _____	
Location: _____	
Impact on other operations: _____	
Attachment if any _____	
Issued By Consultant: Name: _____ Designation: _____ Signature: _____ Date: _____	Received By Contractor: Name: _____ Designation: _____ Signature: _____ Date: _____

Client:	Consultant:	Contractor:
5. Material Inspection Request		Ref. No: _____
Project Title: _____		
Material Requested for Inspection _____		
Attachments if Any: _____		
Requeste By:		
Name: _____	Signature: _____	Date: _____
The Material is ready for Inspection as per specification, drawing, BoQ and Engineer's instruction in all respect:		
Date: _____		Time: _____
For Use By Consultant/Client		
Inspection status <input type="checkbox"/> Approved	<input type="checkbox"/> Approved Subject to	<input type="checkbox"/> Not Approved
Architectural & Structural		
Comments: _____		
Inspected by:		
Name: _____	Signature: _____	Date: _____
Mechanical <input type="checkbox"/> Approved	<input type="checkbox"/> Approved Subject to	<input type="checkbox"/> Not Approved
Comments: _____		
Inspected by:		
Name: _____	Signature: _____	Date: _____
Electrical <input type="checkbox"/> Approved	<input type="checkbox"/> Approved Subject to	<input type="checkbox"/> Not Approved
Comments _____		
Inspected by:		
Name: _____	Signature: _____	Date: _____
Received by:		
Name: _____	Signature: _____	Date: _____

Contractor:

12. WORK NOTIFICATION

Project: _____

Ref No.: _____ Date: _____

To: TO: _____

SUB : _____

This is to notify you that we are _____

Location: _____ Proposed Date: _____

Impact on other operations: _____

For Contractor, Name: _____ Date: _____

Engineer's Comments

Signature: _____ Date: _____

खण्ड ग

(सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षा)

विषयसूची

१. पृष्ठभूमि.....	१११
२. पुस्तिकाका उद्देश्यहरू.....	१११
३. वातावरणीय व्यवस्थापन प्रारूप (वाव्यप्रा) तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारूप (साव्यप्रा) का सामान्य सिद्धान्तहरू.....	११२
४. विद्यालय पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण कार्यमा वातावरणीय र सामाजिक प्रभावको सीमा.....	११३
५. वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षासम्बन्धी कार्यविधि.....	११३
६. विद्यालय निर्माण, पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गर्दा पर्न सक्ने सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरू.....	११४
६.१ सकारात्मक प्रभावहरू.....	११४
६.२ नकारात्मक प्रभावहरू.....	११४
७. विद्यालय निर्माण, पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने वातावरणीय विषयहरू.....	११५
८. विद्यालय निर्माण, पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने सामाजिक विषयहरू.....	११६
अनुसूची १ (वातावरणीय तथा सामाजिक छनोट रुजुसूची).....	११७
अनुसूची २ (वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना).....	१२२
अनुसूची ३ (वातावरणीय तथा सामाजिक अनुगमन तालिका).....	१३१

१. पृष्ठभूमि

नेपाल सरकारले शिक्षालाई समतामूलक र गुणस्तरीय बनाउनका साथै शिक्षामा सबैको पहुँच अभिवृद्धि गर्न विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (विक्षेवियो), २०७३-२०८० कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना नेपाल सरकार र संयुक्त वित्तीय सहयोगी संस्थाहरूबिचको एक समन्वयात्मक कार्यक्रम हो। यस योजनाले शैक्षिक सुधार र देशको विकासका आवश्यकतालाई प्राथमिकता दिएको छ। विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले नेपाल सरकारको रणनीतिअनुसार २०७२ सालको विनाशकारी भूकम्पपछि शिक्षा क्षेत्रमा भएको गम्भीर क्षतिलाई सुधार गर्न सहयोग गर्दछ। विक्षेवियोको कार्यात्मक रणनीतिमा विद्यालयहरूको भवन निर्माण, पुनर्निर्माण र प्रबलीकरण (Retrofitting) पर्दछ। यस कार्यक्रमले विद्यालय भवनहरू भूकम्प प्रतिरोधी, वातावरण र बालमैत्री हुनका साथै विद्यालय सुरक्षा र विपत् जोखिम न्यूनीकरणको समेत सुनिश्चित गर्दछ।

मुख्य रूपमा विक्षेवियोले अनुमान गरेका वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाका मुद्दाहरूमा विद्यालयहरूमा भौतिक पूर्वाधार निर्माण कार्यहरू, जस्तै- विद्यालय भवन वा कक्षाकोठा निर्माण वा मर्मत तथा सरसफाइ, खानेपानीको व्यवस्थापन आदि कार्य गर्दा हुन सक्ने सम्भावित असरमा सीमित रहने छन्। विक्षेवियो अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू उच्च वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिमयुक्त छन्। विक्षेवियो अन्तर्गत कुनै पनि आयोजनाहरू कार्यान्वयन गर्दा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षालाई सम्बोधन गर्न शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले वातावरण व्यवस्थापन प्रारूप र सामाजिक व्यवस्थापन प्रारूप, (संशोधनसहित), २०७६ कार्यान्वयनका लागि स्वीकृत गरेको छ।

यस कार्यक्रमअन्तर्गत कुनै पनि आयोजना कार्यान्वयन गर्दा आदिवासी जनजाति र जोखिमपूर्ण समुदायहरूको शिक्षामा पहुँच, समता, समानता, गुणस्तर शिक्षा प्रणालीको दिगोपन सुनिश्चित गर्ने र यस्ता समूहलाई नकारात्मक असर नहोस् भन्ने कुरा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारूपले निश्चित गर्दछ। त्यसै गरी विक्षेवियो अन्तर्गत कुनै पनि भौतिक निर्माणका कार्यहरू गर्दा हुन सक्ने वातावरणीय जोखिम पहिचान, अध्ययन, न्यूनीकरण र मूल्याङ्कन गर्ने नियम, निर्देशिका, जिम्मेवारीहरू आदिका बारेमा वातावरण व्यवस्थापन प्रारूपले मार्गदर्शन गर्दछ।

२. पुस्तिकाका उद्देश्यहरू

यस पुस्तिकाको प्रमुख उद्देश्य भनेको वाव्यप्रा तथा साव्यप्राले निर्देशन गरेअनुसार विद्यालय निर्माण/पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गर्दा के कस्ता वातावरणीय तथा सामाजिक प्रावधानहरू अपनाउनुपर्दछ भन्ने जानकारी दिनु हो। यसका उद्देश्यहरू निम्नअनुसार छन्:

- क) वाव्यप्रा तथा साव्यप्राले निर्देशन गरेअनुसार विद्यालय निर्माण/पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गर्दा पर्न सक्ने वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावबारे जानकारी दिनु
- (ख) निर्माण कार्यबाट पर्न जाने वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरू छनोट रुजुसूची तयार गर्नु

- (ग) छनोट तालिकाका आधारमा वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना तयार गर्नु र
- (घ) वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजनाले निर्दिष्ट गरेअनुसार वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्न मार्गदर्शन गर्नु ।

३. वातावरणीय व्यवस्थापन प्रारूप (वाव्यप्रा) तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रारूप (साव्यप्रा) का सामान्य सिद्धान्तहरू

- क) वातावरण तथा सामाजिक जोखिम कम गर्ने सिद्धान्तहरू पालना गर्न कार्यकारी निकाय र कार्यान्वयन गर्ने निकायहरू पूर्ण रूपले जिम्मेवार हुने छन् ।
- ख) वातावरण तथा समाजमा प्रतिकूल असर पर्न नदिन भौतिक पूर्वाधार निर्माणका कार्य गर्नुअघि वाव्यप्रा तथा साव्यप्रामा दिइएको वातावरणीय तथा सामाजिक छनोट रुजुसूची भर्नुपर्दछ । यस छनोट रुजुसूचीले आयोजनाको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (Initial Environmental Examination, IEE) वा Due Diligence Report (DDR), वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना (Environmental and Social Management Plan, ESMP) जस्ता प्रतिवेदन बनाउनुपर्ने वा नपर्ने निर्धारण गर्दछ ।
- ग) छनोट रुजुसूचीले आयोजनामा Indigenous Peoples Development Plan / Vulnerable People Development Plan जस्ता प्रतिवेदन बनाउन पर्ने वा नपर्ने निर्धारण गर्दछ ।
- घ) विद्यालय निर्माण तथा पुनर्निर्माण गर्दा जग्गा अधिग्रहण गर्नुपर्ने भएर कसैको विस्थापन हुने भएमा त्यस्ता सवालहरू कानूनतः सामाजिक सुरक्षा नीतिअनुसार समाधान गरिनुपर्दछ ।
- ङ) विद्यालय सुधार गुरु योजना तयार गर्दा वाव्यप्रा तथा साव्यप्राका सवालहरू सम्बोधन भएको हुनुपर्ने हुन्छ ।
- च) वातावरणीय तथा सामाजिक छनोट रुजुसूची तथा वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन प्रतिवेदन विद्यालयको गुरु योजना तथा डिजाइन दस्तावेजहरूमा सम्मिलित गर्नुपर्दछ ।
- छ) वाव्यप्रा तथा साव्यप्राले परिकल्पना गरेअनुसार नियमित परामर्श तथा अनुगमन गर्ने र गुनासो सुनवाइ गर्ने व्यवस्था भएको हुनुपर्दछ ।
- ज) शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइले विद्यालय तहमा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा नीति कार्यान्वयन गर्न तथा आवश्यक सहजीकरण, सूचना तथा प्रतिवेदन आदानप्रदान गर्नुपर्दछ । त्यसै गरी हरेक नमुना विद्यालयमा पनि सूचना अद्यावधिक गराउन एक जना सम्पर्क व्यक्ति तोकिएको हुनुपर्दछ ।

४. विद्यालय पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण कार्यमा वातावरणीय र सामाजिक प्रभावको सीमा

२०७२ को विनाशकारी भूकम्पको क्षतिपश्चात् विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विद्यालय भवनको प्रबलीकरण गर्नु नेपाल सरकारको एउटा प्रमुख कार्य हो । अधिकांश विद्यालयहरूको पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरणको कार्य विद्यालय परिसरभित्र नै हुने भएकाले वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव न्यून हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

५. वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षासम्बन्धी कार्यविधि

- क) निर्माण, पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गर्नुपर्ने विद्यालयले वातावरण तथा समाजमा पर्न सक्ने प्रभावहरू पत्ता लगाउन वातावरणीय तथा सामाजिक छनोट रुजुसूची भौतिक पूर्वाधार निर्माणका कार्य गर्नुअघि भर्नुपर्ने छ । वातावरणीय तथा सामाजिक छनोट रुजुसूचीको ढाँचा अनुसूची १ मा दिइएको छ ।
- ख) नमुना विद्यालयले भरेको वातावरणीय तथा सामाजिक छनोट रुजुसूची विद्यालयले तयार गरेको प्रस्तावित गुरुयोजनामा अनिवार्य रूपमा समावेश भएको हुनुपर्दछ ।
- ग) वातावरणीय तथा सामाजिक छनोट रुजुसूचीले निर्दिष्ट गरेअनुसार वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव देखिएमा वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना (ESMP), सङ्क्षिप्त वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन (DDR), प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) प्रतिवेदन, वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन, आदिवासी जनजाति विकास योजना (IPDP), जोखिमपूर्ण समुदाय विकास योजना (VCDP), आदि तयार गर्नुपर्दछ । अधिकांश विद्यालयहरूको पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरणको कार्य विद्यालय परिसरभित्र नै हुने भएकाले वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव न्यून हुने परिकल्पना गरिएको छ । त्यसैले वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजनाको ढाँचा अनुसूची २ मा दिइएको छ ।
- घ) विद्यालयले विस्तृत डिजाइन प्रतिवेदन (Detail Design Report) तयार गर्दा वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना (ESMP) अनिवार्य रूपमा समावेश गर्नुपर्दछ । साथै आवश्यकताअनुसार सङ्क्षिप्त वातावरणीय अध्ययन (DDR) प्रतिवेदन वा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) प्रतिवेदन वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन (EIA) र आदिवासी जनजाति विकास योजना (IPDP) वा जोखिमपूर्ण समुदाय विकास योजना (VCDP) समेत समावेश गर्नुपर्दछ ।
- ङ) उल्लिखित योजनामा लाग्ने सम्भावित लागत खर्च Bill of Quantity मा समावेश भएको हुनुपर्नेछ ।
- च) विद्यालयले बुझाएका वातावरणीय तथा सामाजिक योजना तथा प्रतिवेदनहरू माथिल्लो निकायले स्वीकृत गरेपछि सम्बन्धित निकाय (स्थानीय निकाय वा विद्यालय) ले कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

- (छ) वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना (ESMP) कार्यान्वयन भए नभएको विद्यालयमा र जिल्ला वा स्थानीय तहमा तोकिएको सम्पर्क व्यक्तिले नियमित अनुगमन गर्नुपर्ने छ । आवश्यकताअनुसार शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले समेत अनुगमन गर्नुपर्ने छ ।
- (ज) तोकिएको व्यक्तिले अनुगमनपश्चात् चौमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक रूपमा अनुगमन प्रतिवेदन तयार गरी माथिल्लो निकायमा पेस गर्नुपर्ने छ ।
- (झ) अनुगमन प्रतिवेदनको ढाँचा अनुसूची ३ मा दिइएको छ ।

- (च) विद्यालय निर्माण तथा बोटबिरुवा हटाएका कारणले वन्यजन्तु तथा पशुपंक्षीको वासस्थानमा ह्रास हुनु,
- (छ) निर्माण स्थलमा धुलो तथा ध्वनि प्रदूषण हुनु,
- (ज) ठोस र खतरनाक फोहोर व्यवस्थापनमा समस्या,
- (झ) निर्माण स्थलमा सुरक्षा पोसाक र उपकरणहरूको कमीले दुर्घटना हुनु ।

६. विद्यालय निर्माण, पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गर्दा पर्न सक्ने सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरू

६.१ सकारात्मक प्रभावहरू

विक्षेवियो अन्तर्गतका आयोजनाहरूले सकारात्मक प्रभावका लागि प्रेरित गरेको पाइन्छ । यसले गर्दा शिक्षामा समानताको अभिवृद्धि हुनुका साथै विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारहरू निर्माण (विशेष गरी कक्षाकोठा र अरु सुविधाका पूर्वाधारहरू) भई स्वस्थ र सुरक्षित विद्यालय वातावरण विकास गर्ने छ । विद्यालयको निर्माण कार्यले स्थानीयहरूलाई रोजगारीको अवसर पनि प्रदान गर्ने छ । विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरूको क्षमता विकास र व्यवस्थापन कार्यक्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग गर्ने छ । आदिवासी जनजाति र जोखिममा रहेका समुदायहरूको शिक्षामा पहुँच, समता, समानता, गुणस्तर शिक्षा प्रणालीको दिगोपन र यस्ता समूहलाई नकारात्मक प्रभावहरू नपर्ने कुराको समेत सुनिश्चित गर्दछ । आदिवासी जनजाति र जोखिम समुदायहरूको शिक्षामा समान पहुँच बढाउन मद्दत गर्दछ ।

६.२ नकारात्मक प्रभावहरू

नेपालमा अधिकांश विद्यालयहरू सामुदायको सहयोगमा बन्ने गरेका छन् । सामुदायिक विद्यालयहरूलाई चाहिने जग्गा प्रायःजसो स्थानीय निकाय र व्यक्तिहरूबाट प्राप्त गरिन्छ । विद्यालयले जग्गा अधिग्रहण गरेर जग्गा लिने कुरा व्यावहारिक हुँदैन । भौतिक निर्माणका कार्यहरू प्रायः विद्यालयको परिसरभित्र मात्र हुने गरिएको भए तापनि निर्माण कार्यले वातावरण तथा समाजमा केही नकारात्मक प्रभावहरू पार्न सक्ने छ । केही त्यस्ता प्रभावहरू निम्न हुन सक्ने छन्:

- क) भिरालो जग्गामा विद्यालय निर्माण गर्दा पहिरो वा भूक्षयको जोखिम हुनु,
- ख) वरिपरिका कृषियोग्य जमिन र वनको नोक्सानी हुनु,
- ग) पानीको बहावमा अवरोध हुनु र पानी जम्ने समस्या हुनु,
- घ) पानी आपूर्तिको अभाव र पर्याप्त शुद्ध खानेपानी र सरसफाइको समस्याले रोगव्याधि लाग्नु,
- ङ) विद्यालय निर्माण स्थलबाट रुखहरू हटाउँदा हुनसक्ने वातावरणीय समस्या,

७. विद्यालय निर्माण, पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने वातावरणीय विषयहरू

- विद्यालय निर्माणस्थल संरक्षित क्षेत्रमा परेमा नेपाल सरकारको नियमअनुसार पूर्व स्वीकृति लिएको हुनुपर्ने ।
- पूर्व स्वीकृति लिए तापनि वातावरणीय अध्ययन गरिएको हुनुपर्ने ।
- पुनर्निर्माण गरिने विद्यालयको निर्माणस्थल ५००० वर्ग मिटरभन्दा बढी भएमा प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन (IEE) गरिएको हुनुपर्ने ।
- जङ्गलले ओगटेको क्षेत्रमा विद्यालय निर्माण गर्नुपर्ने भएमा र ५ हेक्टर जङ्गल क्षेत्र फँडानी गर्नुपर्ने भएमा प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन (IEE) गरिएको हुनुपर्ने ।
- अस्थिर प्रकृतिको जमिनमा कटिड गर्दा आवश्यक ठाउँमा सिभिल इन्जिनियरिड तथा वायो इन्जिनियरिडसम्बन्धी संरचना प्रयोग गर्ने ।
- निर्माणस्थलमा पानी व्यवस्थापन गर्दा पानी जम्न नदिन वा निकास प्रणाली अवरोध नगर्न आवश्यक नाली निर्माण गरी निकासको व्यवस्था मिलाउने ।
- बोट बिरुवा हटाउनुपर्ने भएमा वन नीतिअनुसार एउटा रुख हटाउँदा कम्तीमा १० ओटा स्थानीय जातका बिरुवा रोप्नुपर्ने ।
- खानी तथा निर्माण सामग्री निकाल्ने ठाउँ सञ्चालन गर्दा ध्वनि तथा धुलो प्रदूषण कम गर्ने साथै मानिसहरूको आवागमनमा रोक लगाउने ।
- निर्माणस्थलको सुरक्षा-निर्माण सामग्रीहरू, जस्तै- ढुङ्गा, बालुवा, ईँटा, सिमेन्ट, रड आदि व्यवस्थित रूपमा भण्डारण गर्ने । सो स्थलमा छेक्वारको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- शिविर सञ्चालन - शिविर सञ्चालन गर्दा यसबाट निस्कने फोहोर पानीलाई सोकपिट बनाई व्यवस्थापन गर्ने ।
- सुरक्षासम्बन्धी प्रावधानहरू- कामदारहरूको सुरक्षामा ध्यान दिई निर्माणस्थलमा सुरक्षण पोसाक, हेल्मेट, पन्जा, जुत्ता, चस्मा आदि अनिवार्य गर्ने ।
- सुरक्षणसम्बन्धी आवश्यक सूचना तथा सुरक्षा प्रतीकहरू स्पष्ट देखिने स्थलमा राखेको हुनुपर्ने ।

- निर्माणस्थलबाट निस्कने फोहोरहरू स्थानीय सरकारसँग समन्वय गरी निर्दिष्ट स्थानमा व्यवस्थापन गर्ने ।
- निर्माणसँग सम्बन्धित कारणले निस्कने ध्वनि, धुलो तथा अन्य वातावरणीय प्रदूषण यथासक्दो कम गर्ने ।
- श्रमिक तथा अन्य कामदारहरूको बिमा अनिवार्य रूपमा गरेको हुनुपर्ने ।

८. विद्यालय निर्माण, पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गर्दा ध्यान दिनुपर्ने सामाजिक विषयहरू

- विद्यालयले चर्चेको जमिनमा छिमेकीहरूको दाबी विरोध भए त्यस्तो दाबी विरोध विद्यालय निर्माण थाल्नु भन्दा पहिला नै समाधानसँग खाली गरिएको हुनुपर्ने । सोसम्बन्धी कागजात तथा प्रमाणहरू (पुर्जा) सुरक्षित रूपमा अभिलेखीकरण गर्नुपर्ने ।
- विद्यालय निर्माण, पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गरिने भवन तथा कम्पाउन्डले चर्चेको जग्गाको जग्गाधनी प्रमाणपत्र विद्यालयको नाममा हुनुपर्ने ।
- विद्यालयमा गुणस्तरीय तथा पर्याप्त खानेपानीको व्यवस्था निश्चित भएको हुनुपर्ने ।
- विद्यालयमा छात्र तथा छात्राका लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था गरिएको हुनुपर्ने ।
- निर्माण, पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गरिने विद्यालय भवन तथा भवनका अवयवहरू स्थानीय धर्म संस्कृतिसँग मिल्ने हुनुपर्ने ।
- खानेपानीको धारा र ब्याकबोर्ड/ट्वाइटबोर्ड कक्षाअनुसारको उचाइ व्यवस्थापन भएको हुनुपर्ने ।
- कम्तीमा पनि भुइँतल्लाका कक्षाकोठामा अपाङ्गता भएका बालबालिकाको पहुँचलाई ध्यान दिई च्याम्पको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।
- अपाङ्गता भएका बालबालिका लागि शौचालयको निर्माण गरिएको हुनुपर्ने ।
- विद्यालय निर्माण पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरण गर्दा जोखिमयुक्त समुदाय तथा आदिवासी जनजाति छात्रछात्रालाई असर पुग्ने भए VCDP तथा IPDP तयार गरी असरहरू समाधान गर्नुपर्ने ।
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति र अभिभावक शिक्षक सङ्घको गठन तथा पुनर्गठन नियमित भएको हुनुपर्ने ।
- विद्यालयमा गुनासो सुनुवाइको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने । गुनासाहरू नियमित रूपमा समाधान गरिएको हुनुपर्ने । गुनासो पुस्तिकामा गुनासाहरूको विस्तृत अभिलेखीकरण भएको हुनुपर्ने ।
- निर्माण, पुनर्निर्माण तथा प्रबलीकरणको विस्तृत नक्सा समुदायमा प्रस्तुत गरी समुदायले स्वीकृत गरेको हुनुपर्ने ।
- श्रमिक क्याम्पमा महिला र पुरुषको आवास, कोठा र शौचालय फरक फरक हुनुपर्ने । श्रमिक क्याम्पमा प्रशस्त उज्यालो हुनुपर्ने साथै पानी र शौचालयको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

अनुसूची १

(वातावरणीय तथा सामाजिक छनोट रुजुसूची)

१. आयोजनाको नाम:

२. आयोजनासँग सम्बन्धित जानकारी

विद्यालयको नाम	
ठेगाना	
प्रधानाध्यापकको नाम	
टेलिफोन/फ्याक्स नं.	
ईमेल	
प्रस्तावित निर्माणको कार्य (कृपया कुन काम हुँदैछ त्यही मात्र जनाउनुहोस्)	

३. वातावरणीय तथा सामाजिक पक्षमा स्थान छनोटसम्बन्धी प्रश्नहरू

प्रश्नहरू	छ (✓)	छैन (✓)	असर पर्न सक्ने अवस्था (✓)			समस्याको विवरण/कैफियत	सम्भावित समाधानका उपायहरू
			उच्च	मध्यम	न्यून		
क) पूर्वाधार निर्माण हुने ठाउँको अवस्थिति							
१. सुरक्षित क्षेत्र, जस्तै- राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु संरक्षण केन्द्र, सिकार क्षेत्र आदि ।							
२. मध्यवर्ती क्षेत्र							
३. सिमसार क्षेत्र							
४. जैविक विविधता संरक्षणका लागि तोकिएको कुनै विशेष क्षेत्र, जस्तै- बोटानिकल गार्डेन, चिडियाखाना आदि ।							
५. पहिरो तथा भूक्षय भएको ठाउँबाट नजिक							
६. वर्षाको पानी जम्ने वा निकास नहुने अवस्था							
७. जमिनमुनि भएका भौतिक संरचना, जस्तै- खानेपानीको पाइप, ढल आदिलाई असर पर्ने							
८. माटो, ढुङ्गा, बालुवा आदि निकालिने क्षेत्र							
९. नदी, खोलानाला नजिक							
१०. सांस्कृतिक/धार्मिक/सम्पदाभिन्न वा नजिक							
११. माथि उल्लिखित क्षेत्रहरूमा विद्यालयको पूर्वाधार निर्माणले अतिक्रमण हुनसक्ने सम्भावना छ ?							
ख) निर्माण कार्यका कारण सम्भावित वातावरणीय तथा सामाजिक असरको अवस्था							
१. भिरालोपना	निर्माणस्थलमा भिरालोपनाको कारणले पहिरो जानसक्ने अवस्था छ कि छैन ?						
	निर्माणस्थलमा सजिलै बग्ने माटो छ कि छैन ?						
२. पानीको व्यवस्थापन	निर्माण स्थलमा पर्याप्त मात्रामा पानीको व्यवस्था छ ?						
	तत्काल वा भविष्यमा खानेपानी (सतही र भूमिगत) को गुणस्तर माथि कुनै असर पर्छ कि पर्दैन ?						
	निर्माण कार्यले पानीको स्रोत/मुहानलाई असर पार्न सक्छ ?						
	सिँचाइ नहरलाई असर पार्न सक्छ ?						

प्रश्नहरू	छ (✓)	छैन (✓)	असर पर्न सक्ने अवस्था (✓)			समस्याको विवरण/कैफियत	सम्भावित समाधानका उपायहरू
			उच्च	मध्यम	न्यून		
३. फोहोर व्यवस्थापन	निर्माण कार्यमा प्रयोग गरिएको सामग्री (सिमेन्ट पेन्ट, ज्वलनशील पदार्थ आदि) बाट कुनै जोखिमयुक्त पदार्थ/रसायनहरू निस्केको छ ?						
	निर्माण कार्यबाट निस्केको फोहोरले ढलमा असर पारेको छ?						
	निर्माण कार्यबाट निस्केको प्रदूषित पदार्थले माटो, हावा र पानीलाई असर पारेको छ ?						
४. बासस्थानमा पुनर्नवीनीकरण	निर्माण कार्यले दुर्लभ वा जोखिममा परेका वा लोप हुन लागेका जङ्गली प्राणीहरूका बासस्थानमा कुनै असर पर्छ ?						
	निर्माण कार्यले गर्दा ठुलो मात्रामा वनफँडानी वा रुख मासिने हुनसक्छ ? (मासिने रुखको परिमाण कैफियतमा लेख्नुहोला)						
५. ध्वनि तथा वायु प्रदूषण	विष्फोटनको प्रयोग हुने वा नहुने, कम्पन हुने कार्यबाट नजिकैको बस्तीमा असर पर्नसक्छ?						
	निर्माण कार्यबाट उत्पन्न हुने धूलोको कारण वायु प्रदूषण हुनसक्छ ?						
६. स्वास्थ्य तथा सुरक्षा	रासायनिक, जैविक, भौतिक, तथा विकिरणको असरबाट स्थानीयवासी तथा जनावर जोखिममा पर्न सक्ने सम्भावना छ ?						
	मजदुरबाट स्थानीय बासिन्दामा रोग सर्न सक्ने सम्भावना छ ?						

प्रश्नहरू	छ (✓)	छैन (✓)	असर पर्न सक्ने अवस्था (✓)			समस्याको विवरण/कैफियत	सम्भावित समाधानका उपायहरू
			उच्च	मध्यम	न्यून		
७. जग्गासम्बन्धी विषय	विद्यालयको नाममा जग्गा छ ?(आवश्यक कागजपत्र भएमा कैफियतमा जनाउनु होला)						
	जग्गाको नाममा कुनै वादविवाद वा झगडा भएको छ ?						
	कुनै खेतीयोग्य जमिनको नोक्सानी हुने सम्भावना छ ?						
	कुनै समुदाय विस्थापित हुने सम्भावना छ ?						
८. जोखिम समुदाय	गरिव, महिला तथा बालबालिकालाई नकारात्मक असर पर्ने सम्भावना छ ?						
९. आदिवासी समूह	आदिवासीलाई नकारात्मक असर पर्ने सम्भावना छ ?						
	निर्माण कार्य र यसका असरहरूबारे आदिवासी वा स्थानीयवासी जानकार छन् ? (जानकारी कसरी दिने गर्नुभएको छ, कैफियतमा जनाउनु होला)						
१०. सामाजिक द्वन्द्व	यदि मजदुर/कामदारहरू अन्यत्रबाट ल्याई काम लगाएमा द्वन्द्व हुने सम्भावना छ ?						
ग) प्राकृतिक प्रकोपको प्रभाव हुने सम्भावना							

मिति	
तालिका भर्ने व्यक्तिको नाम	
पेसा	
कार्यरत संस्थाको नाम	
ठेगाना	

थप वातावरणीय तथा सामाजिक पक्षमा अध्ययन गर्नुपर्ने : वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना (ESMP) अथवा प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययन (IEE)

फोटोहरू (यदि उपलब्ध भएमा):

द्रष्टव्य:

- उल्लिखित प्रश्नावलीको उत्तर 'छ' वा 'छैन' मा चिन्ह लगाउँदा कैफियतमा समस्याको विवरण र सम्भावित कारण पनि दर्शाउनुहोला ।
- विद्यालयको पूर्वाधार निर्माण कार्यबाट पर्न सक्ने असरहरूलाई न्यूनीकरण/रोकथाम गर्नका लागि केही उदाहरणहरू निम्न हुन सक्छन्, जस्तै:

क) स्वास्थ्य तथा सुरक्षासम्बन्धी:

- पेसागत सुरक्षा सामग्रीको प्रयोग गर्ने (हेलमेट, पन्जा आदि)
- औषधोपचार सामग्रीको व्यवस्था गर्ने (कटन, ब्यान्डेज, सिटामोल आदि)

ख) पानी तथा सरसफाइ

- कामदारले शुद्ध पानीको प्रयोग गर्ने
- पानीको स्रोत वा मुहानलाई असर नगर्ने
- फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने/जथाभावी नफाल्ने

ग) भिरालोपना

- अति भिरालो ठाउँमा पूर्वाधार निर्माण नगर्ने
- सम्बन्धित प्राविधिकबाट अध्ययन गराउने
- राष्ट्रिय भवन निर्माण संहिताको सहायता लिने

- वातावरणीय तथा सामाजिक छनोटको प्रयोगबाट हुने फाइदाहरू निम्न हुन सक्छन् :

- निर्माण कार्यबाट हुन सक्ने सम्भावित वातावरणीय तथा सामाजिक असरहरूका बारेमा आयोजना छनोट गर्दा नै थाहा पाउन सकिन्छ ।
- वातावरणीय तथा सामाजिक असरहरू थाहा भएपछि त्यसलाई रोकथाम गर्नका लागि समाधानका उपायहरू पहिचान गर्न सजिलो हुन्छ ।
- समाधानका उपायहरू पत्ता लागिसकेपछि त्यसका लागि आवश्यक पर्ने लागत र सञ्चालनको जिम्मेवारी र अनुगमनका लागि आवश्यक पूर्वाधारको खाका बनाउन सजिलो हुन्छ ।
- वातावरणीय तथा सामाजिक जोखिमलाई न्यून गर्दै आयोजना दिगो रूपमा सञ्चालन गर्न सहयोग पुग्दछ ।

अनुसूची २

(वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना)

वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना

..... विद्यालय

..... नगरपालिका, वडा नं.

प्रदेश: जिल्ला:

वेबसाइट ठेगाना:

सम्पर्क नं.:

नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र

सानोठिमी, भक्तपुर ।

....., २०७६/२०७७

वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजना

१. विद्यालयसम्बन्धी सूचना

विद्यालयको नाम:

ठेगाना:

स्थापना मिति:

सम्पर्क नं.:

विद्यालयको वर्तमान अवस्था

विषयहरू	वर्तमान अवस्था
विद्यालयको भवन सङ्ख्या	
जम्माकक्षा कोठाहरू	
कार्यालयमा प्रयोग भएका कोठाहरू	
जम्मा विद्यार्थी सङ्ख्या (छात्रा तथा छात्र)	
जम्मा शिक्षक सङ्ख्या (पुरुष तथा महिला)	
पुस्तकालय कक्ष	
सूचना प्रविधि कक्ष	
शौचालय (पुरुष तथा महिला)	
खानेपानी तथा पानीट्याङ्की	
खुल्ला ठाउँ, खेल मैदान, बगैँचा	
विद्यालयको जग्गाधनी प्रमाणपत्र	
विद्यालयको गुनासो सुनुवाइ पुस्तिका	

२. विद्यालय रहेको स्थानको नक्सा (गुगल नक्सा तथा भौगोलिक नक्सा)

३. परिचय

३.१ प्रस्तावित कार्यक्षेत्र

(आयोजनाको मुख्य निर्माण, पुनर्निर्माण र अन्य थप कामको सङ्क्षिप्त जानकारी)

■ भौतिक वातावरण

भौगोलिक, भौगर्भिक तहको अस्थिरता, हावाको गुणस्तर, पानीको गुणस्तर, फोहोर व्यवस्थापन क्षेत्र, हावापानी, वर्षात्को अवस्था, पानीको स्रोत आदि ।

■ जैविक वातावरण

आयोजना क्षेत्र कुनै पनि संरक्षित क्षेत्र र त्यसको बफर क्षेत्रमा पर्ने छैन । यत्रतत्र पाइने सामान्य बोटबिरुवा र जीवजन्तु नै आयोजना क्षेत्रमा देखिन्छन् । आयोजना कार्यान्वयन गर्दा बोटबिरुवा हटाउनुपर्ने/नपर्ने । जम्मा बोटबिरुवा हटाउनुपर्ने छ । हटाउनुपर्ने बिरुवाका प्रजातिहरू :

■ सामाजिक आर्थिक वातावरण

..... जातजाति तथा दलित जनसङ्ख्या, पेसा, स्वास्थ्य संस्था, छिमेकी विद्यालयहरू, धार्मिक तथा सांस्कृतिक क्षेत्रहरू, विद्यार्थी सङ्ख्या आदि ।

■ अन्य जानकारी

विकासे परियोजना लागु गर्दा सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षासम्बन्धी नेपाली कानूनहरूको सङ्क्षिप्त प्रस्तुति, दातृ निकायका सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षासम्बन्धी नीतिहरू, अध्ययन तथा प्रतिवेदन तयारी गर्ने समूह, तथ्याङ्कको स्रोत र मुख्य सूचनादाताको विवरण ।

४. वातावरणीय तथा सामाजिक छनोट रुजुसूचीको पुनरावलोकन

यस शीर्षकअन्तर्गत सामाजिक तथा वातावरणीय छनोट रुजुसूचीले उठाएका सबालहरू सम्बोधन गर्न विद्यालय र सम्बन्धित परामर्शदाताले प्रस्ताव गरेका उपायहरू उल्लेख गरिने छ ।

५. वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव र न्यूनीकरणका उपायहरू

यस शीर्षकअन्तर्गत वातावरण तथा समाज र समुदायमा पर्ने प्रभावहरूको चर्चा गरिने छ ।

५.१ फाइदाजनक प्रभावहरू र फाइदाजनक प्रभाव बढाउन गर्नुपर्ने उपायहरू

५.२ नकारात्मक प्रभावहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू

६. वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव व्यवस्थापन योजना

सि. नं.	क्रियाकलापहरू	प्रभाव	न्यूनीकरणका उपायहरू	न्यूनीकरण खर्च	कार्यान्वयन तालिका	जवाफदेही निकाय/संस्था
भौतिक वातावरण						
१	माटोको काम तथा सतह (slope) कटान	जमिनको प्रयोगमा परिवर्तन, सतहको स्थायित्व	<ul style="list-style-type: none"> माटोको प्रकारअनुसार slope angle व्यवस्थापन गर्ने । जैविक तथा सिभिल इन्जिनियरिङ संरचाको प्रयोगसँग स्लोप व्यवस्थापन गर्ने । भिरालो जमिन कटान नगर्ने । यसो गर्दा पहिरो जाने सम्भावना रहन्छ । 	लागत अनुमानमा समावेश गर्ने ।	निर्माणको चरणमा	योजना कार्यान्वयन गर्ने एकाइ/निर्माण गर्ने संस्था
२	फोहोर व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> निर्माणस्थल वरिपरिको कृषि तथा वन क्षेत्रमा असर भूक्षयका कारणले नाली बन्द हुनु । भिरालो जमिनमा माटो/दुङ्गा फाल्दा पहिरो जान सक्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> कटान गर्ने र खाल्डाखुल्डी पुर्ने कार्य सकेसम्म समान गर्ने । माटो तथा अन्य फोहोर व्यवस्थापन गर्दा प्राकृतिक बहाव क्षेत्रमा नगर्ने । 			
३	नाली तथा पानी व्यवस्थापन	भौतिक निर्माणको कामले पानी जम्ने, भूक्षय हुने र खेतीयोग्य जमिनमा असर पर्न सक्छ ।	<ul style="list-style-type: none"> भवनको डिजाइनमा नै पानीको प्राकृतिक बहाव क्षेत्र निश्चित गर्ने । निर्माण क्षेत्र वरिपरि नाली तथा निकासको व्यवस्थापन । विद्यालय क्षेत्रभित्रका खाल्डाहरू पुर्ने । 			

४	हावा तथा ध्वनि प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यबाट उत्पादित धुलो तथा ध्वनिले कक्षा सञ्चालनमा अवरोध हुने । निर्माण सामग्रीको भण्डारणबाट निस्कने धुलो / ध्वनि प्रदूषण । 	<ul style="list-style-type: none"> निर्माणस्थलको घेरबार गर्ने, निर्माण क्षेत्र वरिपरि बोटबिरुवा लगाउनाले धुलो तथा धुवाँ नियन्त्रण हुन्छ । भण्डारण सामग्री तथा उत्खनन गरिएको माटो त्रिपाल तथा प्लास्टिकले छोपेर राख्ने । यदि त्यस्तो भण्डारण गरिएको सामग्री वा माटोको थुप्रो असाध्यै ठुलो भएर खतरा भए घेरबारसमेत गर्नुपर्ने । काम सम्पन्न भएपछि सो क्षेत्र सरसफाइ गरेर छाड्नुपर्ने । 			
५	निर्माण स्थलको सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> दुर्घटना हुन सक्ने । जोखिममा काम गर्ने र गराउने संस्कार विकास हुने । 	<ul style="list-style-type: none"> निर्माणस्थलमा सुरक्षा प्रबन्धको व्यवस्था हुनुपर्ने । कामदारको व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरणको व्यवस्था गर्नुपर्ने । निर्माणस्थल घेरबार गर्ने तथा खतराको पूर्वसूचना दिने व्यवस्था मिलाउने । 			
६					
जैविक						
१	भाडी तथा बोट बिरुवा हटाउने ।काठका रुख, ...फलफूलका रुख बिरुवा हटाउनुपर्ने ।	विद्यालय क्षेत्र तथा वरिपरि हरियाली विकास गर्ने ।		योजना समय भित्र	
२	विद्यालय संरक्षित क्षेत्र, यसको वरिपरि अथवा जोखिमपूर्ण वासस्थानमा निर्माण गर्न परेमा	<ul style="list-style-type: none"> संरक्षित क्षेत्र अतिक्रमण हुने । जैविक विविधतामा असर पर्ने । वासस्थानमा असर पर्ने । 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालय निर्माण गर्दा राष्ट्रिय निकुञ्ज, संरक्षित क्षेत्र, सिमसार र पर्यावरणीय हिसावले जाखिमपूर्ण क्षेत्रमा नगर्ने । जीवजन्तुलाई असर नपार्ने । विद्यार्थीहरूलाई गुलेली तथा अन्य पशुपन्छी मार्ने हतियार प्रयोग गर्न नदिने । उच्च जैविक विविधता भएका क्षेत्रमा रातिको समयमा काम गर्न नदिने । विद्यालय परिसरमा वृक्षारोपण गर्ने । 			
३					

सामाजिक						
१	सिमाना विवाद समाधान तथा जग्गा अधिग्रहण ।	<ul style="list-style-type: none"> सिमाना विवाद । विद्यालयले चर्चेको जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा नहुनु । 	<ul style="list-style-type: none"> नामसारी गरी जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा लिनुपर्ने । यदि ऐलानी पर्ती जमिनमा विद्यालय निर्माण हुने भए स्थानीय निकायबाट भोगाधिकार लिएको हुनुपर्ने । यदि विद्यालय निर्माण गर्न थप जमिन चाहिए खरिद गरेर वा अधिग्रहण गरेर मात्र लिने । दान दातव्यबाट प्राप्त गर्ने भए मन्जुरीनामाको अभिलेख तथा नामसारी गरी जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा लिनुपर्ने । 			
२	शिविर स्थापना तथा पेसागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> काम गर्ने ठाउँ तथा बासस्थान अति साँघुरो हुनु, वायु सञ्चार नहुनु, प्रकाश नपुग्नु, सरसफाइ नहुनु, खानेपानीको व्यवस्था नहुनु । सरुवा रोगको प्रकोप हुनु । विद्यार्थीलाई विद्यालयको स्रोत साधनको प्रयोगमा असर गर्नु (खानेपानीको प्रयोग, शौचालय, फोहोरव्यवस्थापन, आदि) श्रमिकहरूले/लाई शिविरभित्र तथा बाहिर अनैतिक कार्य गर्ने/गराउने । 	<ul style="list-style-type: none"> जोखिमपूर्ण कामदारहरूको वासस्थान तथा कार्यस्थल सहज तथा खुल्ला हुनुपर्ने । जसमा वायु सञ्चार, प्रकाश, शौचालय, खाने पानी पर्याप्त हुनुपर्ने । शिविरको फोहोर व्यवस्थापनको व्यवस्था हुनुपर्ने । श्रमिकको शिविरमा लामखुट्टे लगायत विषालु जीव नियन्त्रणको व्यवस्था गरिएको हुनुपर्ने । कामदारको शिविर तथा कार्यस्थल सफा र पानी नजम्ने हुनुपर्ने । प्राथमिक उपचार बाकस कार्यस्थल तथा शिविरमा राखिएको हुनुपर्ने । महिला तथा पुरुष श्रमिकका शिविरहरू अलग अलग हुनुपर्ने । श्रमिक शिविर तथा कार्यस्थलमा घेरबार गरिएको हुनुपर्ने । श्रमिक शिविरमा सरसफाइका लागि अलग्गै पानी उपलब्ध गराएको हुनुपर्ने । निर्माण स्थलबाट निस्किएका फोहोरहरू तोकिएको स्थानमा विसर्जन गरिनुपर्ने । निर्माण सम्पन्न भएपछि शिविर क्षेत्र निर्माणपूर्वकै अवस्थामा छोड्नुपर्ने । निर्माण श्रमिकहरूले अनिवार्य रूपले विद्यालयको आचारसंहिता पालना गर्नुपर्ने (विद्यालयको आचार संहिता विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँग छलफल गरी निर्माण गर्नुपर्ने) 			

३	निर्माण कार्य वा निर्माण सामग्री ढुवानीका कार्यले हुने असर	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यले गर्दा हुने ध्वनि तथा धुलोको असर । निर्माण सामग्री ढुवानी गर्ने सडक र सडकमा पर्ने असर । विद्यालयको स्रोत प्रयोग गर्दा पर्न सक्ने विवाद/असर । निर्माण सामग्रीले पर्ने असर र निर्माणस्थलबाट निस्कने फोहोर व्यवस्थापनले पर्न सक्ने असर/विवाद । 	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण व्यवसायी परिचालन हुनासाथ निर्माण व्यवसायी र विद्यालय व्यवस्थापन समितिका बिचमा छलफल गरी जोखिमपूर्ण विषयहरूको टुङ्गो लगाउने । वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाका जोखिमपूर्ण उपायहरू अवलम्बन गर्ने (सामग्री ढुवानी गर्दा ढाकेर गर्ने, विद्यालय समयमा ढुवानी नगर्ने, व्यवस्थापन समितिले स्वीकृत गरेको सडक मात्र प्रयोग गर्ने । यसका लागि व्यवस्थापन समितिसँग समन्वय गर्ने । व्यवस्थापन समितिले स्थानीय निकायसँग समन्वय गरी निर्दिष्ट गरेको स्थानमा मात्र फोहोर विसर्जन गर्ने । 			
४	विद्यालयमा गुनासो सुनुवाइका व्यवस्था ।	निर्माणसँग सम्बन्धित विद्यालय, विद्यार्थी र समुदायका गुनासाहरू ।	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयमा गुनासो सुनुवाइ समितिको निर्माण भएको हुनुपर्ने । गुनासो सुनुवाइ समितिका कार्य प्रभावकारी हुनुपर्ने । समितिले नियमित बैठकबाट गुनासाहरू समाधान गर्ने । 			
५					

७. सार्वजनिक परामर्श तथा सार्वजनीकरण

व्यवस्थापन समिति, शिक्षक तथा विद्यार्थीसँगको प्रारम्भिक छलफल र आयोजनासम्बन्धी सूचनाको सार्वजनीकरण मिति.....माव्यक्तिहरूको उपस्थितिमा सम्पन्न भयो । यसमा निम्नलिखित विषयहरू उठेका थिए :

- १.
- २.
- ३.
- ४.
- ५.
- ६.

८. संस्थागत व्यवस्था तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम

(संस्थागत संरचना, भूमिका र उत्तरदायित्व के हो भनेर स्पष्ट उल्लेख गर्ने र वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन/न्यूनीकरण योजना लागू गर्न आवश्यक क्षमता अभिवृद्धि तालिम के कस्तो प्रदान गर्ने, उल्लेख गर्नुपर्ने छ ।)

९. अनुगमन योजना

वातावरणीय तथा सामाजिक व्यवस्थापन योजनाले निर्देश गरेअनुसार नियमित रूपमा निर्माणस्थलको अनुगमन गरी तालिकामा उल्लेख भएअनुसार अनुगमन प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने ।

अनुगमन गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	सूचकहरू	समयतालिका	जवाफदेही निकाय
सतह क्षयीकरण (Slope Instability)	भूक्षय तथा पहिरो गएको छ/छैन ।	वर्षात सुरु हुनुअगाडि र पछाडि	कार्यान्वयन गर्ने सङ्घ संस्थाहरू
नाली व्यवस्थापन	नियमित पानी जमेको छ/छैन, प्राकृतिक बहाव रोकिएको छ/छैन, भूक्षय भएको छ/छैन ?		
हावा तथा ध्वनि प्रदूषण	निरीक्षण गर्ने तथा शिक्षक, विद्यार्थी र व्यवस्थापन समितिसँग परामर्श गर्ने ।	नियमित	कार्यान्वयन गर्ने सङ्घ संस्थाहरू
फोहोर व्यवस्थापन	निर्माणस्थलबाट निस्कने फोहोरहरूको व्यवस्थित रूपमा उचित स्थानमा व्यवस्थापन गर्ने गरेको वा नगरेको ।	नियमित	
श्रमिक आवास क्षेत्र	श्रमिक आवास क्षेत्रको घेरा छ/छैन, खानेपानी, सरसफाइको पानी आदिको व्यवस्था के छ ?	नियमित	
निर्माणसँग सम्बन्धित सुरक्षा व्यवस्था	निर्माणस्थल घेरबार गरिएको छ/छैन । खतराका प्रतीकहरू (Signage) उपलब्ध गराएको छ/छैन । सुरक्षासँग सम्बन्धित प्रतीकहरू निर्माणस्थलमा पर्याप्त छ/छैन ।		
जग्गा विवाद	जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा छ/ छैन ?		
गुनासो सुनुवाइ समितिको अवस्था	गुनासो सुनुवाइ समिति निर्माण भए नभएको र उजुरी बाकस राखे नराखेको ।		

१०. जम्मा लागत तथा कार्यतालिका

(वातावरणीय तथा सामाजिक असर न्यूनीकरणका लागि आवश्यक पर्ने रकम, कार्य तालिका र आवश्यक क्षमता अभिवृद्धि तालिमका बारेमा उल्लेख गर्ने)

११. निष्कर्ष तथा सुझाव

१२. अनुसूची

निम्नलिखित आवश्यक कागजात यसै योजनासाथ संलग्न गर्नुपर्ने छः

- क. वातावरणीय तथा सामाजिक छनोट तालिका
- ख. भेलाको उपस्थिति
- ग. समूह छलफलको उपस्थिति तथा मुख्य सूचनादाताको सूची (महिला, दलित, आदिवासी आदि)
- घ. प्रभावित व्यक्तिहरूको सूची, प्रभावको प्रकार र गहिराइ, प्रभावितहरूको प्रकार
- च. आयोजनाबाट लाभान्वितहरूको सूची (यदि सम्भव भए)
- छ. जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा वा भोगाधिकार पत्र
- ज. गुरुयोजनाको नक्सा
- झ. फोटाहरू

अनुसूची ३

(वातावरणीय तथा सामाजिक अनुगमन तालिका)

१. आयोजनाको नाम :

२. आयोजनासँग सम्बन्धित सूचनाहरू :

विद्यालयको नाम	
ठेगाना	
सम्पर्क नं.	
इमेल	
प्रस्तावित निर्माण कार्यहरू	

३. अनुगमन तालिका

सि. नं.	अनुगमन गर्नुपर्ने विषयहरू	सूचक/मूल्याङ्कनका क्षेत्र (Compliance Measure)	पालना गरिएको अवस्था (Compliance Status)	पालना नगरिएका विषयमा सुधार गर्नुपर्ने सुझाव
१	स्वीकृति पत्र	आवश्यक वातावरणीय तथा सामाजिक प्रतिवेदनहरू, स्वीकृति भएका (आइडिइ, इएसएमपी, डिडिआर) र लागत अनुमान, वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभाव न्यूनीकरणको लागत समावेश भएको ।		
२	विद्यालयको अवस्थिति	वातावरणीय तथा सामाजिक रूपमा जोखिमपूर्ण क्षेत्र (संरक्षित क्षेत्र, संरक्षित क्षेत्र वरिपरिको क्षेत्र, जोखिमपूर्ण वासस्थान, सांस्कृतिक क्षेत्र, अस्पताल आदि ।		
३	वातावरण तथा सामाजिक सचेतनामूलक तालिम	तालिमको र सहभागीको सङ्ख्या ।		
४	निर्माण कार्यसँग सम्बन्धित रोजगारीमा स्थानीयको सहभागिता	निर्माण कार्यमा स्थानीयहरूको सहभागिता सङ्ख्या ।		
५	निर्माणस्थलको सुरक्षा व्यवस्था	निर्माणस्थलको घेराबारा, विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अनुमति, निर्माण सामग्रीको भण्डारणको व्यवस्थापन (घेराबारा गर्ने) ।		

६	सतहको स्थिरता	विद्यालय निर्माणका क्रममा पहिरो तथा भूक्षय भएमा भौतिक तथा जैविक प्रविधि प्रयोगसँग नियन्त्रण गर्ने ।		
७	विद्यालय निर्माणबाट निस्कने फोहोर व्यवस्थापन	फोहोर विसर्जन गर्ने स्थल निश्चित भए नभएको र स्वीकृति लिए नलिएको ।		
		फोहोर विसर्जन गर्ने स्थल पानीको स्रोत नजिक रहेको वा नरहेको ।		
		सुरक्षित रूपमा फोहोर विसर्जन गरिएको नगरिएको तथा पुनः प्रयोगमा आए नआएको ।		
		फोहोर विसर्जनले खेतीयोग्य जमिन वा वन क्षेत्रमा असर गरे नगरेको ।		
		फोहोर विसर्जनले स्थानीय पूर्वाधार तथा निजी सम्पत्तिमा असर पुगेको नपुगेको ।		
८	नालीको व्यवस्थापन	नालीको पानी खेतीयोग्य जमिनमा, जोखिमयुक्त क्षेत्र, पानी जम्ने क्षेत्रमा असर गरे नगरेको । नालीको पानीको निकास प्राकृतिक बहावमै जाने व्यवस्था गरेको ।		
९	हावा र ध्वनिको प्रदूषण	निर्माणस्थल तथा निर्माण सामग्री ढुवानीले गर्दा धुलो उड्ने गरेको र विद्यालय समयपछि धुलो तथा धुवाँले असर गर्ने गरेको ।		
१०	पानीको उपलब्धता र शुद्धता	श्रमिक तथा विद्यार्थीलाई खानेपानीको सुविधा भए नभएको, पानीका कारणले लाग्ने रोगहरू लागेको नलागेको, खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण भए नभएको ।		
११	खानी तथा माटो, ढुङ्गा, ल्याउने ठाउँको व्यवस्थापन	खानीको स्थान र निर्माण सामग्रीको स्वीकृति लिए नलिएको । सो सामग्री ढुवानी गर्दा प्रदूषण भए नभएको ।		
		खानीस्थल प्रयोगपश्चात् पुनर्निर्माण गरे नगरेको ।		

१२	श्रमिक आवास क्षेत्रको व्यवस्थापन	शुद्ध खानेपानीको उपलब्धता तथा श्रमिक आवास व्यवस्थापन ।		
		श्रमिकहरूलाई शौचालयको व्यवस्था भए नभएको ।		
		खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन (दाउरा, मट्टीतेल, ग्याँस, बिजुली) ।		
		पानी तथा फोहोरको उचित व्यवस्थापन ।		
		प्राथमिक उपचार बाकसको सुविधा ।		
		माटो थुपारेको स्थल, श्रमिक आवास क्षेत्र पहिलार्क अवस्थामा फर्काएको ।		
१३	बोटबिरुवा हटाउने ।	हटाएका जम्मा बोट बिरुवाहरू ।		
		विद्यालय हाताभित्र क्षतिपूर्ति बापत जम्मा रुखबिरुवा लगाएको ।		
१४	कसर मेसिन क्षेत्र	निर्माणस्थलमा कसर मेसिन राख्नै परेमा त्यसको स्वीकृति लिनुपर्ने । प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गरेको हुनुपर्ने ।		
		मेसिन स्थापना स्थल पहिलेकै अवस्थामा छाड्नुपर्ने ।		
१५	निजी तथा सार्वजनिक संरचना ।	निर्माण कार्यले निजी तथा सार्वजनिक संरचनामा क्षति पुऱ्याएको नपुऱ्याएको । क्षतिपूर्ति तथा पुनर्निर्माण गरे नगरेको ।		
१६	कामदारको पेसागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा	व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण पर्याप्त उपलब्ध गराएको ।		
		कति प्रतिशत कामदारले सुरक्षा उपकरण प्रयोग गरेको ।		
		प्राथमिक उपचारको औषधी र बाकस उपलब्ध भए नभएको ।		
		कामदारको बिमाको व्यवस्था भए नभएको		
		दुर्घटनाका प्रकार र दुर्घटना सङ्ख्या		
		दुर्घटना क्षति बापतको रकम उपलब्ध गराएको नगराएको ।		
१७	बिरामी परेका कामदारको सङ्ख्या ।	खतरा रोगहरू र सम्भावित दुर्घटनाबाट बच्न नजिकैको स्वास्थ्य संस्थामा समन्वय गरे नगरेको ।		

१७	जग्गा अधिग्रहण	जग्गा अधिग्रहणको रेकर्ड कायम भए नभएको । निर्माणस्थलको जमिन विद्यालयको नाममा नामसारी भए नभएको ।		
१८	विद्यालय तथा समुदायको स्वास्थ्य तथा सुरक्षा ।	विद्यालयको स्थायी सम्पत्ति निर्माण कार्यका सिलसिलामा हानि नोक्सानी भए नभएको । समुदायको स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका लागि आवश्यक सूचना तथा जानकारी उपलब्ध गराएको नगरिएको । सूचनापाटीमार्फत सुरक्षा तथा स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित सूचना प्रवाह गरे नगरेको । समुदाय र कामदारका बिचका विवाद भए नभएको ।		
१९	निर्माण स्थल तथा कामदार आवास क्षेत्रमा अलग अलग महिला र पुरुष शौचालयको व्यवस्था ।	निर्माण स्थल तथा कामदार आवास क्षेत्रमा अलग अलग महिला र पुरुष शौचालयको व्यवस्था भए नभएको ।		
२०	आपत्कालीन अवस्थाको व्यवस्था ।	विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, कामदार आदिलाई आपत्कालीन अवस्थामा सम्पर्क गर्ने तयारी र आवश्यक सामग्रीहरूको व्यवस्था भए नभएको ।		
२१	वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा सम्पर्क व्यक्ति ।	सुरक्षा सम्पर्क व्यक्ति तोकिएको नतोकिएको । सुरक्षा सम्बन्धमा बैठक बसेको नबसेको ।		
२२	गुनासो सुनुवाइ समितिको व्यवस्था ।	गुनासो सुनुवाइ समिति गठन भए नभएको । गुनासो सुनुवाइ समितिको बैठक बस्ने गरेको नगरेको । गुनासो सुनुवाइ गरी समाधान भएका विवादको सङ्ख्या ।		

मिति :

अनुगमन गर्नेको नाम :

खण्ड घ

(विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चारको प्रयोग)

विषयसूची

१. सन्दर्भ.....	१३९
२. तथ्याङ्क राख्ने विधि.....	१३९
३. तथ्याङ्क राख्न इमिस एक्सेल (EMIS Excel) को प्रयोग.....	१४०
४. तथ्याङ्क र सूचनाको सम्बन्ध.....	१४२
५. तथ्याङ्कको जानकारी दिन सञ्चारको प्रयोग.....	१४३

१. सन्दर्भ

विद्यालय पठनपाठनको केन्द्र हो । विद्यालयमा शिक्षक, विद्यार्थी, कर्मचारी, अभिभावक, नीति निर्माता तथा अन्य सरोकारवालाहरूको प्रत्यक्ष तथा परोक्ष संलग्नता रहेको हुन्छ । यही कारणले गर्दा नै विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक, व्यवस्थापकीय तथा अन्य पाटाहरूबारे सरोकारवालाहरूले सधैं चासो र जिज्ञासा राख्ने गर्दछन् । यिनै चासो र जिज्ञासालाई सम्बोधन गर्न विद्यालयहरूले पनि विभिन्न रूपमा तथ्याङ्कहरू राख्ने गरेका हुन्छन् । तथ्याङ्कलाई सही स्वरूप दिएर सूचना बनाउने र सूचनालाई विभिन्न सञ्चार माध्यमको प्रयोग गरेर सरोकारवालाहरूमाभन्दा पुऱ्याउने काम विद्यालयले गर्दछ । यसर्थ विद्यालयले सही तथ्याङ्क कसरी राख्ने, तथ्याङ्कलाई सूचनामा कसरी रूपान्तरण गर्ने र के कस्तो सञ्चारको प्रयोग गरी सरोकारवालाहरूमाभन्दा सही सूचनाको जानकारी दिने भन्ने कुरा यस निर्देशिकामा दिइएको छ ।

२. तथ्याङ्क राख्ने विधि

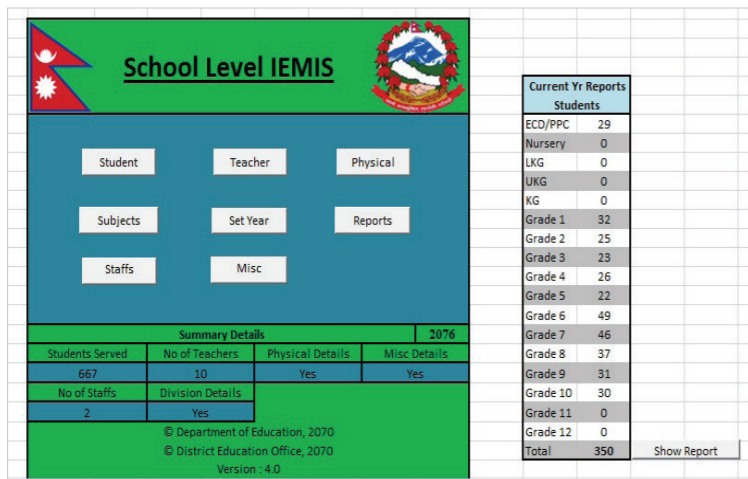
तथ्याङ्कलाई सही रूपमा राख्न जानिएन भने यो एउटा बोझ बन्दछ । हालको अवस्थामा पालिका, प्रदेश, सङ्घीय सरकार तथा अन्य निकायहरूले बारम्बार तथ्याङ्क मागिरहने हुँदा विद्यालयले तथ्याङ्क राख्ने विधि जान्नुपर्दछ । यसो गर्न सकिएन भने विद्यालयको काम भनेको हरेक चोटि तथ्याङ्क तयार पार्ने र तथ्याङ्क दिने मात्र हुन्छ । यसले गर्दा समयको नोक्सान मात्र होइन, हरेक चोटि तयार पारेको तथ्याङ्क फरक पर्न गई तथ्याङ्कप्रतिको विश्वसनीयता पनि घट्दछ । यसकारण हरेक विद्यालयले विश्वसनीय तथ्याङ्क राख्ने विधि जान्नुपर्दछ र यसका लागि देहायका कार्यहरू गर्नुपर्दछः

- विद्यालयले आफूसँग के कस्तो तथ्याङ्क माग्ने गरिएको छ, त्यसको फेहरिस्त बनाउने ।
- माग्ने गरिएको तथ्याङ्कलाई विभिन्न शीर्षकमा विभाजन गर्ने, जस्तो- विद्यार्थीसँग सम्बन्धित, शिक्षकसँग सम्बन्धित, भौतिक पूर्वाधारसँग सम्बन्धित आदि ।
- माग्ने गरिएको हरेक तथ्याङ्कमा साभ्ना के छ र फरक के छ, छुट्टयाउने ।
- एउटा फरम्याट बनाउने र सोही अनुसार तथ्याङ्क राख्ने ।

प्रायः विद्यालयहरूले व्यक्तिगत तहको विवरण तयार नपारी सोभै समष्टिगत विवरण मात्रै तयार गर्ने गर्दछन् । कतिपय अवस्थामा विद्यालयहरूले व्यक्तिगत तहको विवरण तयार पार्ने तर सो विवरणबाट समष्टिगत जानकारी निकाल्ने भन्दा नपाउँदा तथ्याङ्कविच तालमेल नभएको पनि पाइएको छ । यसर्थ तथ्याङ्कलाई सही रूपमा व्यवस्थित गर्न जहिले पनि व्यक्तिगत विवरण आवश्यक पर्दछ । यसैकारण विद्यालयले बनाउने फरम्याटमा माथिपट्टि व्यक्तिगत विवरण र तलपट्टि समष्टिगत विवरण राख्ने बानी विकास गर्नुपर्दछ । उदाहरणका लागिः कक्षागत विवरण राख्दा विद्यार्थीको नामनामेसीसहितको विवरण माथिपट्टि राख्नुपर्दछ र पुछारमा भने सो कक्षाको समष्टिगत विवरण राख्नुपर्दछ । यसो गर्दा जे जस्तो विवरण चाहिएको हो, सोहीअनुसारको तथ्याङ्क निकाल्न सकिन्छ । तथ्याङ्कमा पनि तलमाथि पर्देन ।

३. तथ्याङ्क राख्न इमिस एक्सेल (EMIS Excel) को प्रयोग

शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (Educational Management Information System) लाई छोटकरीमा EMIS भनिन्छ। विद्यालयले हरेक वर्ष उपलब्ध गराउने तथ्याङ्कलाई यस प्रणालीमा व्यवस्थित रूपमा राख्ने गरिन्छ। यस प्रणालीमा देशभर भएका सामुदायिक, संस्थागत, धार्मिक, खुला लगायत सबै खालका विद्यालयहरूको तथ्याङ्क व्यवस्थापन गरिन्छ। सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारलगायत अन्य सरोकारवालाहरूले पनि यही प्रणालीको प्रयोग गरेर आवश्यक शैक्षिक तथ्याङ्क र सूचना लिने गर्दछन्। यही सूचनालाई आधार मानेर नै कार्यक्रम व्यवस्थापनलगायत अनुगमनका कार्यहरू पनि गर्दछन्। विद्यालयमा आइपर्ने तथ्याङ्कसँग सम्बन्धित विविध मागलाई पनि यस प्रणालीले सहज बनाएको छ। अझ भन्नुपर्दा सङ्घीय र स्थानीय सरकारमार्फत उपलब्ध गराइएको इमिस एक्सेल जसमा विद्यालयहरूले तथ्याङ्क उपलब्ध गराउँदछन्, सोही तथ्याङ्कको उपज नै शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली हो।



वि.सं. २०६९ सम्म विद्यालयहरूले फ्ल्यास १ र फ्ल्यास २ गरी वर्षको २ पटक तथ्याङ्क भर्दथे। भरेका सो फारामहरू साविकको जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा बुझाउँदथे। सो फारामहरू १५ देखि २० पेज जतिको हुन्थ्यो र ती फारामहरूमा विद्यालयले समष्टिगत विवरण भर्दथे। समष्टिगत रूपमा मागिएको सो तथ्याङ्कलाई शैक्षिक व्यवस्थापन

सूचना प्रणालीमा व्यवस्थित गरिएको थियो। तर समष्टिगत तथ्याङ्क मागिएको र व्यवस्थित गरिएको हुँदा तथ्याङ्कको प्रयोग केवल नियमित प्रतिवेदनका रूपमा मात्र भयो। विद्यालयले आफ्नो प्रयोजनका लागि सो तथ्याङ्क प्रयोग गर्न सकेन।

वि.सं. २०७० देखि भने विद्यालयसँग व्यक्तिगत तथ्याङ्क मागियो। हरेक विद्यालयहरूको छुट्टाछुट्टै एक्सेल इमिस तयार पारियो र विद्यालयहरूलाई सो एक्सेलमा हरेक विवरण भर्न भराउन जानकारी दिइयो। (हेर्नुहोस् तस्विर)। कम्प्युटर र दक्ष जनशक्ति नभएको विद्यालयलाई नजिकको स्रोतयुक्त विद्यालय वा साविकको जिल्ला शिक्षा कार्यालय वा हालको स्थानीय तहको शिक्षा शाखाबाट सहयोग लिने वातावरण तयार गरियो। तथ्याङ्क भनेको प्रतिवेदन प्रयोजनका लागि मात्र होइन, बरु विद्यालयले तथ्याङ्क प्रयोग गरी विविध कार्यहरू गर्नुपर्दछ भनेर हरेक विद्यालयसँग विद्यार्थी, शिक्षक र कर्मचारीको व्यक्तिगत विवरण मागियो। विद्यालयको भौतिक लगायत अन्य जानकारीहरू पनि सोही एक्सेलमा मागियो। विद्यालयसँग यस्तो एक्सेल नभएको अवस्थामा वा तस्विरमा देखाइएको एक्सेलभन्दा फरक खालको एक्सेल भएमा स्थानीय सरकारको शिक्षा शाखाबाट प्राप्त गर्न सकिने व्यवस्था गरियो। सो एक्सेलमा निम्नलिखित विवरणहरू माग गरियो:

तालिका १: इमिस एक्सेल (EMIS Excel) मा समावेश भएका व्यक्तिगत विवरणहरू

विद्यार्थीसँग सम्बन्धित	शिक्षकसँग सम्बन्धित	कर्मचारीसँग सम्बन्धित
विद्यार्थीको नाम, थर	शिक्षकको नाम, थर	कर्मचारीको नाम, थर
लिङ्ग	लिङ्ग	लिङ्ग
जातजाति	जातजाति	जातजाति
बाबु/आमा/अभिभावकको नाम	राष्ट्रियता	राष्ट्रियता
जन्म मिति	बाबु/आमा, श्रीमान्/श्रीमती, इच्छाइएको व्यक्तिको नाम	बाबु/आमाको नाम
मातृभाषा	जन्म मिति, नागरिकता विवरण	कर्मचारीको प्रकार
जन्मदर्ता नम्बर	मातृभाषा	नागरिकता विवरण
अपाङ्गता भए सोको प्रकार	सम्पर्क नम्बर, इमेल	सम्पर्क नम्बर, इमेल
बालविकासको अनुभव	अपाङ्गता भए सोको प्रकार	अपाङ्गता भए सोको प्रकार
छात्रवृत्तिको विवरण	शिक्षक/प्र.अ. के हो, सोको जानकारी	तलब निकास हुने बैङ्क, खाता नम्बर
कक्षागत विवरण	नियुक्ति पाएको तह, श्रेणी	
सङ्कायगत विवरण	दरबन्दीको प्रकार	
वर्ष दिनभरिको हाजिरी	अध्यापन अनुमतिपत्र, बिमा, नागरिक लगानी कोष, सञ्चयकोष नम्बर	
अनौपचारिक कक्षाबाट आएको हो भने सोको प्रकार	तलब निकास हुने बैङ्क, खाता नम्बर	
परीक्षाको विवरण	पढाउने कक्षा, विषय	
	तालिम र नियुक्तिको विवरण	

विद्यालयले भने यी व्यक्तिगत विवरणलाई केवल प्रतिवेदनको प्रयोजनले मात्र बुझ्नु हुँदैन। विद्यालयले यी विवरणलाई प्रयोग गरेर आफूअनुकूलका सूचनाहरू निकाल्नुपर्दछ। यसरी विवरणहरू राख्दा विद्यालयले विद्यार्थी, शिक्षक तथा कर्मचारीसँग सही विवरणको माग गर्ने र सोहीअनुसार एक्सेलमा फेहरिस्त उतार्नुपर्दछ। कसैले तथ्याङ्क माग्दा सोही अनुरूप समष्टिगत वा व्यक्तिगत विवरण उपलब्ध गराउनुपर्दछ। यसो गर्न सकेमा विद्यालयले प्रतिवेदन प्रयोजनका लागि भरेको तथ्याङ्कबाट धेरैभन्दा धेरै फाइदा उठाउन सक्दछ। यसका अतिरिक्त स्थानीय सरकारले पनि यी व्यक्तिगत विवरणहरूलाई बढीभन्दा बढी प्रयोग गर्ने बाटो बनाउनुपर्दछ। प्रादेशिक र सङ्घीय सरकारले पनि सोही बाटो अपनाउनुपर्दछ।

तथ्याङ्क राख्ने क्रममा वा तथ्याङ्कलाई सूचनामा परिणत गर्ने क्रममा प्राविधिक समस्याहरू आइपर्न सक्दछन्। यसैकारण विद्यालय, स्थानीय सरकार तथा अन्य सरोकारवालाहरूले प्राविधिक समस्या आईपर्दा फेसबुकमा भएको IEMIS Group मा समावेश भई आवश्यक जानकारी तथा सूचना लिन सक्ने व्यवस्था गरिएको छ वा यस लिङ्कमा सोभै क्लिक गर्न पनि सकिन्छ।

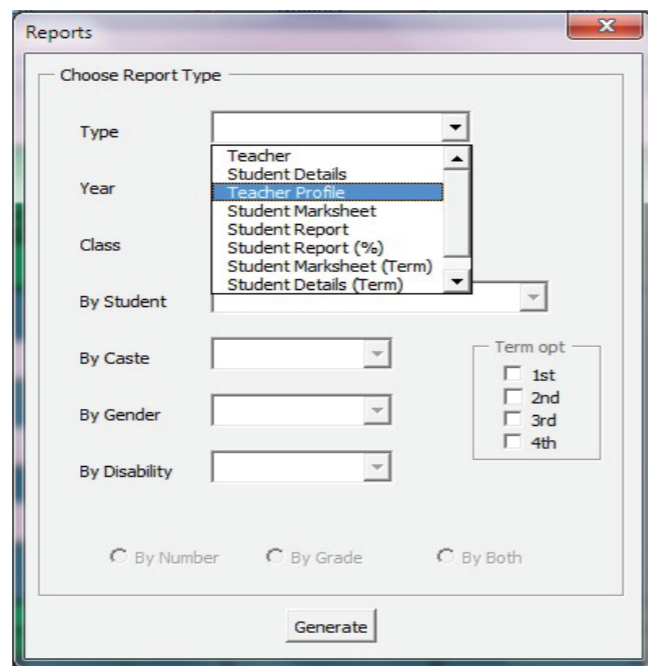
<https://www.facebook.com/groups/2625604557657472/>

यसका अतिरिक्त स्थानीय सरकारले पनि स्वअध्ययन वा स्वसिकाइमार्फत प्राविधिक जानकारीहरू दिने व्यवस्था मिलाएको हुन सक्दछ। प्राविधिक जानकारीहरू दिन बेलाबेलामा तालिमको व्यवस्था पनि गर्नुपर्दछ। यी र यस्ता जानकारीहरूका लागि विद्यालयले नियमित रूपमा स्थानीय सरकारसँग जानकारीहरू लिइरहनुपर्दछ।

४. तथ्याङ्क र सूचनाको सम्बन्ध

तथ्याङ्क र सूचनालाई एकै रूपमा बुझ्ने हाम्रो बानी छ। यो बुझाइ गलत हो। वास्तवमा तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गरेपछि मात्र सूचना बन्दछ। उदाहरणका लागि कक्षागत विद्यार्थीहरूको नामनामेसीलगायतका विवरणहरू भनेको तथ्याङ्क हो। तर सो तथ्याङ्कबाट निकालिएको छात्र/छात्राको सङ्ख्या, जातिगत र उमेरगत सङ्ख्यालगायतका जानकारीहरू सूचना हुन्। विद्यालयले भने एक्सेलमा पनि विद्यार्थी, शिक्षक, कर्मचारी र विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारलगायतका तथ्याङ्कहरू रहेका छन्। यसर्थ ती तथ्याङ्कलाई विद्यालयले सूचनामा बदल्नुपर्दछ। एक्सेलमा भएको रिपोर्ट भन्ने बटनलाई क्लिक गरेर आफूलाई चाहिएको तथ्याङ्कलाई सोहीअनुसार सूचनामा बदल्न सक्नुहुन्छ। सो रिपोर्टमार्फत विद्यालयहरूले शिक्षक, विद्यार्थी, शैक्षिक उपलब्धि, कक्षोन्नति दर, कक्षा दोहोर्‍याउने दर, कक्षा छाड्ने दर, छात्र/छात्राको विवरण, जातिगत विवरण र अपाङ्गतासम्बन्धी सूचनाहरू निकाल्न सक्नुहुन्छ। सरोकारवालामाभ ती सूचनाहरूको जानकारी दिन सक्नुहुन्छ। तथ्याङ्कमा केही फेरबदल भएको अवस्था हो भने सोहीअनुसार एक्सेलमा विवरण मिलाउनुपर्दछ। फेरि यही रिपोर्टमा आई सूचना निकाल्नुपर्दछ। तथ्याङ्कमा भएको फेरबदललाई शिक्षा शाखामा जानकारी दिने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ।

आफूलाई चाहिएका सूचनाहरू विद्यालयले इमिस एक्सेलबाट पनि निकाल्न सक्दछन्। यसका लागि इमिसमा प्रयोग भएका विभिन्न शिटहरूलाई पहिले बुझ्नुपर्दछ। त्यसमा के के भरेको छ र भरेको विवरणलाई कसरी राखिएको छ भन्ने कुरा थाहा पाउनुपर्दछ। यसका लागि शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको इमिस शाखामा पनि सम्पर्क गर्न सक्नुहुन्छ। पर्याप्त जानकारी प्राप्त भएपछि विद्यालयले सो एक्सेलमा भएको तथ्याङ्कलाई विभिन्न सूत्रहरू लगाएर आफूअनुकूलको सूचना निकाल्न सक्दछ। आफूलाई चाहिएका सूचनाहरू निकाल्दा एक्सेलमा भएको Sum, Count, Sumif, Sumifs, Countifs, if जस्ता सूत्रहरू प्रयोग गर्न सक्नुहुन्छ।



५. तथ्याङ्कको जानकारी दिन सञ्चारको प्रयोग

पहिलेका दिनमा विद्यालयले फाराम भरेर साबिकको जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा बुझाउँदथ्यो, हालका दिनमा भने त्यो परिस्थिति बदलिएको छ। सञ्चारमाध्यमको प्रयोग गरेर विद्यालयले आफ्नो तथ्याङ्क सही निकायमा बुझाउन सक्दछ। यही जानेर नै सङ्घीय सरकारले पनि अनलाइन पद्धतिमार्फत इमिस एक्सेल बुझाउने प्रविधि बनाइसकेको छ। <https://iemis.doe.gov.np> बाट विद्यालयले आफ्नो एक्सेल अपलोड गर्न र तत्समयमा नै स्थानीय, प्रादेशिक र सङ्घीय सरकारलगायत अन्य सरोकारवालाहरूले तुरुन्तै सूचना पाउन सक्ने अवस्था सिर्जना भएको छ। अर्को शब्दमा भन्ने हो भने विद्यालयले इन्टरनेटको प्रयोग गरी सरोकारवालाहरूमाभ आफ्नो तथ्याङ्कको जानकारी दिन सक्दछ। इन्टरनेटको सुविधा नभएको विद्यालयले भने शिक्षा शाखाको मदत लिन सक्दछ वा नजिकैको सुविधासम्पन्न विद्यालयमा गएर आफ्नो एक्सेल अपलोड गर्न सक्दछ। निःशुल्क उपलब्ध यस प्रविधिका लागि विद्यालयले साइबर क्याफे वा अन्य व्यक्तिमार्फत सेवा लिनु उपयुक्त हुँदैन। बरु शिक्षा शाखामा गई वा स्रोतयुक्त अन्य विद्यालयमार्फत सिकने सिकाउने परिपाटी बनाउनुपर्दछ। फेसबुकमा भएको IEMIS भन्ने ग्रुपमा सहभागी भएर विद्यालय स्वयम्ले नै एक्सेल फाइल कसरी अपलोड गर्न सक्दछ। यसरी विद्यालयले सञ्चारको माध्यम प्रयोग गरेर आफ्नो तथ्याङ्कको जानकारी दिने मात्र नभई आफूलाई लागेका समस्याहरूको पनि सोही ग्रुपबाट समाधान प्राप्त गर्न सक्दछन्।



एक्सेल अपलोडपश्चात् विद्यालयको रिपोर्ट कार्ड आफैँ तयार हुन्छ । यसका लागि विद्यालयले अनलाइनमा लगइन गर्नुपर्दछ र Generate Report Card मा क्लिक गर्नुपर्दछ (हेर्नुहोस् नमुना) । अनलाइन प्रविधिले आफैँ तयार पारिदिने विद्यालयको रिपोर्ट कार्डमा २ वर्षको तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गरिएको हुन्छ । अझ भन्नुपर्दा यो रिपोर्ट कार्डले विद्यालयको शैक्षिकलगायत विविध पाटाहरूको सूक्ष्म विश्लेषण गर्दछ । विद्यालयले पनि सही तथ्याङ्क भरी यही रिपोर्ट कार्डलाई सञ्चारको माध्यम बनाएर आफ्नो विद्यालयसँग सम्बन्धित जानकारीहरूलाई सरोकारवालामाझ पुऱ्याउनुपर्दछ । तीनै तहका सरकारलगायत हरेक सरोकारवालाहरूले पनि यस रिपोर्ट कार्डलाई आधार मानेर विद्यालयसँग सम्बन्धित विविध क्रियाकलापहरू गर्नु/गराउनुपर्दछ । अझ भन्नुपर्दा, सबै निकायले विद्यालयको यस सूचनालाई प्रयोग गर्ने वातावरण बनाउनुपर्दछ । विद्यालय सुधार योजना बनाउँदा यस रिपोर्ट कार्डको प्रयोग गर्ने एउटा तरिका हुन सक्छ । सो योजना बनाउँदा अनुसूचीका रूपमा यो रिपोर्ट कार्ड अनिवार्य रूपमा राख्न लगाउने अर्को तरिका हुन सक्छ । विद्यालयमा सबैले थाहा पाउने गरी यस रिपोर्ट कार्डलाई प्रिन्ट गरेर राख्ने अर्को तरिका हुनसक्छ । यी सबै तरिकाहरूबाट विद्यालयले आफ्नो तथ्याङ्कलाई सूचनामा परिणत गरी सरोकारवालामाझ जानकारी दिन सक्छ ।



नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर